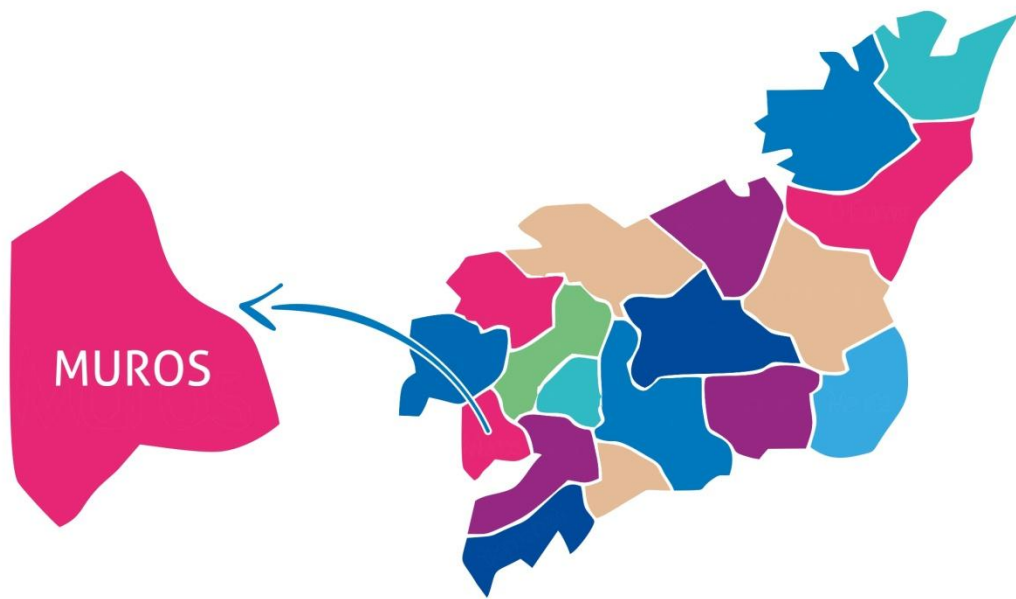

OS SERVIZOS SOCIAIS NA COMARCA DE MUROS

Plan de Acción de Servizos Sociais

REDE DE CONCELLOS
para o benestar

OS SERVIZOS SOCIAIS NA COMARCA DE MUROS

Plan de Acción de Servizos Sociais

ÍNDICE

INTRODUCCIÓN.	9
OBXECTIVOS DA DIAGNOSE.	11
ESTRUTURA DA DIAGNOSE.	14
A COMARCA DE MUROS.	16
1. A DINÁMICA DEMOGRÁFICA. ELEMENTOS BÁSICOS E EVOLUCIÓN.	17
1.1 A estrutura da poboación. evolución e proxeccións	17
1.2 O asentamento da poboación. Densidade, dispersión e condicións da vivenda.	23
1.3 Extracto da dinámica demográfica na Comarca de Muros.	26
2. O CONTEXTO SOCIOECONÓMICO. ASPECTOS BÁSICOS E EVOLUCIÓN.	28
2.1 Economía, traballo e ensino.	28
2.2 A cohesión social.	31
2.3 Os gastos dos fogares.	37
2.4 Síntese do contexto socioeconómico na Comarca.	38
3. OS SERVIZOS SOCIAIS. SITUACIÓN E EVOLUCIÓN.	40
3.1 As entidades e os equipamentos de benestar na Comarca.	40
A)As Entidades de Servizos Sociais.....	41
B)Os Centros de Servizos Sociais.....	42
3.2 Os Departamentos municipais de Benestar.....	45
A)O financiamento dos Servizos Sociais.....	45
B)Os recursos humanos nos Servizos Sociais municipais.....	49
C)A actividade e os principais programas dos departamentos municipais de benestar. O Servizo de Axuda no Fogar.	50
3.3 Extracto da situación dos servizos sociais na Comarca de Muros.....	55
4. CONCLUSIÓN E RECOMENDACIÓNS.....	58
4.1 As principais conclusións	59
A) A evolución demográfica	59
B) O avellentamento e a soidade.	61
C) As múltiples exclusións.	63
D) Os coidados.	65
E) Os equipos locais de benestar.	67

4.2	As principais recomendacións.	69
	A) A evolución demográfica	69
	B) A soidade e o avellentamento.	74
	C) As múltiples exclusións.	81
	D) Os coidados.	85
	E) Os equipos e a continuidade das políticas de benestar.	89
4.3	Consideracións finais.	92

ÍNDICE DE IMAXES

Imaxe 1. Situación e composición da comarca de Muros.	16
Imaxe 2. Distribución das entidades prestadoras de servizos sociais nos concellos da comarca de Muros.	41
Imaxe 3. Distribución dos centros de servizos sociais nos concellos da Comarca de Muros.	42

ÍNDICE DE TÁBOAS

Táboa 1. Evolucións comparadas da poboación Provincia da Coruña - Comarca de Muros. 1998, 2007, 2017.	17
Táboa 2. Evolución da poboación dos Concellos da Comarca de Muros. 1998, 2007, 2017.	17
Táboa 3. Evolución da idade media na comarca de Muros, provincia da Coruña e Galicia. 2002 – 2017.	20
Táboa 4. Saldo vexetativo dos concellos da Comarca de Fisterra. 1975 - 2016.	21
Táboa 5. Índice de avellentamento e sobreavellentamento na Comarca de Muros, Provincia da Coruña e Galicia. 2017, 2020, 2025 e 2030.	22
Táboa 6. Evolución da densidade poboacional da Comarcade Murospor concellos.Habitantes por quilómetro cadrado. 2002 – 2017.	24
Táboa 7. Evolución do PIB por habitante en €. Galicia, Provincia, Comarca de Muros e Concellos. 2010 – 2014.	28
Táboa 8. Distribución da poboación por nivel de estudos. Galicia, provincia e Comarca. 2011.	31
Táboa 9. Evolución da Taxa de risco de pobreza ou exclusión social (estratexia Europa 2020). Galicia, provincia e Área da Costa da Morte da Coruña. 2011 – 2016.	32
Táboa 10. Evolución dos Ingresos mensuais dos fogares e dos Ingresos por persoa. Galicia, provincia e Área Costa da Morte da Coruña. 2011 – 2016.	33
Táboa 11. Evolución da Renda dispoñible bruta por habitante. Galicia, Provincia, Comarca de Muros e Concellos. 2010 – 2015.	34
Táboa 12. Evolución da estrutura de ingresos dos fogares, en porcentaxe. Galicia e provincia. 2011 – 2016.	34
Táboa 13. Evolución do peso das prestacións sobre a renda dispoñible bruta por habitante. Galicia, Provincia, Comarca de Muros e Concellos. 2010 – 2015.	35
Táboa 14. Evolución da mediana de ingresos do fogar atendendo á súa fonte principal (€). Galicia e provincia. 2011 – 2016.	36
Táboa 15. Distribución dos centros de servizos sociais da comarca de Muros segundo o seu ámbito de actuación. 2017. ...	42
Táboa 16. Número dos centros de servizos sociais da Comarca de Muros segundo a súa tipoloxía e número de prazas totais autorizadas. 2017.	43
Táboa 17. Evolución ratio de cobertura, número de centros e prazas nos centros de atención ás persoas maiores 2005 – 2017.	44
Táboa 18. Orzamento municipal dos concellos da Comarca de Muros para o exercicio 2018, importe do programa de “Servizos Sociais e promoción social” dos orzamentos municipais e % do programa sobre o orzamento municipal.	46
Táboa 19. Achegas realizadas pola Deputación da Coruña ós concellos da Comarca de Muros en concepto de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Anos 2016 – 2018.	47
Táboa 20. Achegas realizadas pola Xunta de Galicia ós concellos da Comarca de Muros en concepto de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Anos 2016 – 2018.	48
Táboa 21. Número de profesionais segundo ocupación e concello que forman parte dos equipos de servizos sociais na Comarca de Muros. 2018.	49
Táboa 22. Número de horas prestadas e usuarios/as atendidos/as segundo a modalidade de SAF libre concorrencia e dependencia nos concellos da Comarca de Muros. 2018.	52
Táboa 23. Ratio de cobertura do servizo de SAF segundo as modalidades de libre concorrencia e dependencia nos concellos da Comarca de Muros. 2018.	52
Táboa 24. Número de horas prestadas do SAF libre concorrencia nos concellos da Comarca de Muros. 2016 - 2018.	53
Táboa 25. Importe das achegas realizadas pola Deputación da Coruña para o financiamento do SAF libre concorrencia nos concellos da Comarca de Muros. 2016 - 2019.	53
Táboa 26. Tipo de xestión do servizo de axuda no fogar nos concellos da Comarca de Muros en función da súa modalidade e número de persoal encargado da coordinación e da prestación directa do servizo. 2018.	54

ÍNDICE DE GRÁFICOS

Gráfico 1. Pirámide de poboación Comarca de Muros, 2017.	18
Gráfico 2. Distribución da poboación por grupos de idade. Comarca de Muros. 2017.	19
Gráfico 3. Evolución da pirámide poboacional da Comarca de Muros, anos 1998- 2007 e 2017.....	19
Gráfico 4. Distribución por tramos de idade nos concellos da Comarca de Muros. 2017.	20
Gráfico 5. Evolución do saldo vexetativo da Comarca de Muros. 1975 - 2016.....	21
Gráfico 6. Saldo migratorio da Comarca de Muros. 1998 – 2016.....	22
Gráfico 7. Pirámide de poboación da Comarca de Muros, 2030 en base a proxeccións de poboación.	23
Gráfico 8. Evolución da composición dos fogares da comarca de Muros. 2001-2011.....	25
Gráfico 9. Estrutura do tecido empresarial da Comarca de Muros por condición xurídica. 2014.	29
Gráfico 10 Evolución da afiliación á Seguridade Social por réximes na Comarca de Muros. 2011-2018.	30
Gráfico 11. Evolución do custo mensual das hipotecas activas. Galicia, provincia e Concellos galegos menores de 10.000 habitantes. 2011-2018.....	37
Gráfico 12. Finalidade das achegas recibidas polos concellos da Comarca de Muros da administración autonómica e provincial para o financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais. 2018.	49

Introdución.

A Diagnose sobre os servizos sociais na Comarca de Muros forma parte da serie de documentos diagnósticos que integran o Plan de Acción de servizos sociais da Deputación da Coruña.

O Plan de Acción de servizos sociais da Deputación da Coruña ten como obxectivo dotar á Deputación dun marco estratéxico para o desenvolvemento das políticas de benestar na provincia en relación cos Concellos menores de 20.000 habitantes e coas entidades sociais do territorio.

Este novo marco susténtase na axeitada interpretación do contexto demográfico e socioeconómico do territorio como elemento fundamental para a construción conxunta dun novo modelo de política pública que dea resposta á evolución das necesidades sociais. É, neste sentido, onde radica a importancia de contar non unicamente con datos fiables e actualizados sobre a realidade na que vimos traballando dende os departamentos de servizos sociais, senón dunha adecuada interpretación dos mesmos que nos leve a deseñar medidas efectivas no camiño cara a construción de sociedades máis xustas e con maior benestar.

Deste xeito, se ben a Diagnose que aquí se presenta é un apartado fundamental no conxunto do Plan de Acción, a incorporación dun sistema de traballo participativo leva a transcender ós meros datos a través da obtención de diferentes interpretacións das súas causas e dos fenómenos que os xeran. Así, se ben as problemáticas sociais se poden definir en termos de políticas públicas como *wicked problems* ou problemas malvados debido ás súas múltiples relacións cruzadas, non é posible o deseño dun Plan de Acción efectivo sen asumir tanto a complexidade das propias situacións sociais como a multiplicidade das visións que os actores da política teñen sobre os mesmos, aspectos estes que serán a base das medidas deseñadas dentro do propio Plan de Acción da Deputación.

Con todo, e aínda que a existencia de matices na interpretación da realidade social é un elemento consubstancial ás propias políticas sociais, existen aspectos cuantificables que evidencian a presenza de situacións definidas comunmente como non desexadas sobre as que é preciso incidir dende os poderes públicos. Así, realidades como o devalo demográfico xeral ou o despoboamento de zonas importantes do territorio, o avellentamento ou a presenza de núcleos salientables de exclusión social constitúen realidades que, conxuntamente con outras, marcan e marcarán a actuación dos departamentos de benestar social a medio prazo.

Dentro deste esquema xeral é onde cobra especial valor a obtención de datos fiables sobre a realidade social e sobre a actividade que están a realizar os departamentos municipais de servizos sociais.

A continuación preséntase a Diagnose sobre a situación dos servizos sociais na Comarca de Muros como parte dos traballos de diagnose, do territorio provincial e das comarcas da provincia, a partir dos cales se elabora o Plan de Acción de servizos sociais.

Obxectivos da diagnose.

A Diagnose dos Servizos Sociais da Comarca de Muros enmarcarse nos traballos do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña e, como tal, é a ferramenta que utilizará a Deputación para conformar o seu marco de actuación e a súa relación cos Concellos e coas Entidades Sociais en relación ás políticas de benestar.

O **obxectivo da Diagnose do Plan de Acción de Servizos Sociais** é o seguinte:

A Diagnose do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña ten como obxectivo fornecernos de datos oficiais, fiables e contrastados sobre a situación demográfica e socioeconómica do territorio, así como sobre a actuación que as administracións locais están a levar a cabo en relación ás políticas de benestar. Esta recompilación de información será unha parte fundamental sobre a que deseñar o conxunto de medidas que conformen o Plan de Acción, así como a liña de base sobre a cal realizar o seguimento posterior da súa efectividade no marco dun novo modelo de relación entre administracións e entes sociais no seu traballo de procura na mellora da autonomía das persoas.

Para facer fronte a este obxectivo xeral, a Diagnose do Plan de Acción de Servizos Sociais realizou as seguintes tarefas:

- Análise de fontes estatísticas oficiais galegas e estatais.
- Análise documental de publicacións oficiais e de recoñecido prestixio.
- Análise da normativa e dos actos administrativos propios da Deputación e dos Concellos relacionados coas políticas de benestar.
- Análise do Rexistro Unificado de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais da Xunta de Galicia.
- Análise do Sistema de Información de Usuarios dos Servizos Sociais (SIUSS)
- Recompilación de información cuantitativa municipal relacionada coa dotación de recursos dos departamentos de benestar.
- Outras.

Un dos elementos máis importantes do Plan de Acción e da Diagnose como unha das súas partes centrais, é o conxunto de valores sobre os que se sustenta e que, polo tanto, serán os que guíen o seu desenvolvemento. Estes valores, dun xeito coherente coa Lei 13/2008 de Servizos Sociais de Galicia, aterran o marco normativo vixente á actuación da Deputación da Coruña dentro da súa misión global de apoiar ós Concellos, con especial atención ós de menos de 20.000 habitantes, de modo que supoñen non só a nosa interpretación da lexislación senón os principios que a Deputación

Ile traslada a tódalas actuacións e ós modelos de relación enmarcados dentro do propio Plan de Acción.

Os valores do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña son os seguintes:

- **Compromiso.** O Plan de Acción de Servizos Sociais supón o compromiso da institución coa cidadanía e cos equipos dos Concellos á hora de responder ás demandas sociais e prestar servizos de calidade que promovan e melloren a autonomía das persoas.
- **Solidariedade.** O Plan de Acción define un marco de relación estable entre a Deputación e os Concellos que garante a sustentabilidade dos servizos sociais comunitarios a través da dotación de recursos e de ferramentas compartidas, poñendo a primeira pedra para a creación da Rede de Concellos para o Benestar. A través do valor da solidariedade garántese que a Rede de servizos sociais comunitarios estea ó alcance de toda a cidadanía da provincia, eliminando as fendas territoriais e promovendo o acceso universal.
- **Integración.** O Plan de Acción contén a creación dun modelo de apoio institucional e técnico que a Deputación da Coruña poñerá a disposición dos Concellos. Este modelo garantizará que a asistencia técnica da Deputación chegue a tódolos equipos municipais dando unidade ás intervencións dentro da necesaria adaptación ás realidades locais.
- **Participación.** O Plan de Acción constrúese sobre a base da participación das persoas profesionais dos servizos sociais tanto nos Concellos como nas Entidades Sociais, e mantén ese espírito a través da creación de espazos de reflexión conxunto para compartir experiencias e mellorar na prestación de servizos. A participación é un elemento consubstancial á Rede e á mellora continua, ademais de constituír a base para a co-responsabilidade dos membros da Rede e para o seu compromiso.
- **Proximidade.** O Plan de Acción ten como un dos seus alicerces fundamentais o achegamento tanto á realidade social de cada contexto de referencia como o achegamento ás persoas como xeito de fomentar a súa autonomía. A proximidade dos equipos ás persoas e a proximidade do apoio técnico ós equipos son elementos constituíntes do novo modelo de política de benestar e teñen no fomento do traballo relacional o seu máximo expoñente.
- **Liderado público.** O liderado público das políticas de benestar potencia e dálle forza ás iniciativas de coordinación e complementariedade coas entidades do terceiro sector. O liderado público é a garantía de que a cidadanía pode exercer os seus dereitos sociais con independencia das súas posibilidades ou localización territorial. O liderado público da rede de axentes que traballan nas políticas de benestar afianza as súas capacidades, multiplica o efecto das súas intervencións, posibilita a participación da cidadanía e garante a resposta ás necesidades sociais.

- **Intelixencia.** O Plan de Acción comprende no seu seo un importante abano de información sobre a realidade dos servizos prestados polos Concellos e polas entidades sociais no territorio. Estes datos, así como diferentes propostas especificamente deseñadas para mellorar a toma de información e a súa xestión para incrementar a coordinación local e o rendemento dos servizos, serán elementos básicos á hora de planificar o desenvolvemento das actuacións e xerar maior coñecemento sobre as intervencións. O coñecemento e a intelixencia nos servizos sociais son elementos sobre o que pivotará o desenvolvemento da Rede e a adaptación dos servizos á realidade social.
- **Diversidade.** A diversidade é o valor sobre o que se asenta tanto a especificidade comarcal das análises e das actuacións territoriais de proximidade contempladas no Plan de Acción, como o recoñecemento da complexidade social á que ten que dar resposta os servizos sociais locais. Esta crecente diversidade social comporta un esforzo por parte dos equipos técnicos á hora de adaptarse ás diferentes circunstancias e, polo tanto, a necesidade de maior apoio, maiores recursos e mellores ferramentas á hora de deseñar intervencións no territorio.

Ademais, e na liña mencionada de coherencia coa normativa de referencia, o Plan de Acción asume como propios os principios xerais presentes no Art. 4 da Lei 13/2008 de Servizos Sociais de Galicia que son: (I) a universalidade; (II) a prevención; (III) a responsabilidade pública; (IV) a igualdade; (V) a equidade; (VI) a solidariedade; (VII) a atención integral e personalizada; (VIII) a autonomía persoal e vida independente; (IX) a participación; (X) a integración e normalización; (XI) a globalidade; (XII) a descentralización e proximidade; (XIII) a coordinación; (XIV) a economía, eficacia e eficiencia; (XV) a planificación; e (XVI) a avaliación e a calidade.

Estrutura da Diagnose.

A Diagnose dos Servizos Sociais da Comarca de Muros, para a consecución dos obxectivos establecidos no punto previo, aséntase sobre a análise, tanto a nivel comarcal como na desagregación para os Concellos que a compoñen (os Concellos de Carnota e Muros) dunha serie de indicadores agrupados atendendo ós seguintes contidos:

- Análise **demográfica**, atendendo á evolución da **estrutura poboacional** e ás proxeccións sobre poboación. Un dos apartados a salientar dentro do estudo das variables demográficas é o asentamento da poboación no territorio, de tal xeito que serán analizadas as dinámicas demográficas a nivel parroquial e o grao de dispersión da poboación na comarca.
- Análise **socioeconómica**. Co obxectivo de estudar o contexto de actuación de carácter socioeconómico, analizaranse elementos como o nivel de renda dos habitantes da comarca, o nivel formativo, a existencia e a evolución do desemprego, ou a conformación dos ingresos dos fogares.
- Análise da **actividade e dos recursos** dos departamentos de benestar social. Dentro deste apartado, estudaranse os principais indicadores relacionados coa actividade dos servizos sociais, a composición dos diferentes departamentos municipais ou as entidades que conforman o Terceiro Sector de Acción Social na comarca e nos seus diferentes Concellos así como os equipamentos e recursos dispoñibles en materia de servizos sociais na zona.
- Finalmente, achegaranse as **conclusións e recomendacións** da análise cuantitativa realizada, que conformarán o contexto para a definición dos principais eixos estratéxicos do Plan de Acción e que, de xeito coherente cos deseñados a nivel provincial, serán aterrados á realidade específica da Comarca e dos Concellos.

As principais fontes de información utilizadas para a elaboración desta Diagnose correspóndense ós Institutos de Estatística tanto galegos (Instituto Galego de Estatística) como estatal (Instituto Nacional de Estadística). Estas fontes son complementadas con diferentes recursos especializados de recoñecido prestixio relacionadas, con informes oficiais procedentes da Deputación da Coruña e dos propios Concellos, así como con datos procedentes da Consellería de Política Social, entre os que salienta o Sistema de Información de Usuarios de Servizos Sociais. Neste último sentido salienta a utilización do Rexistro Unificado de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais como fonte oficial sobre a que realizar os estudos das entidades e dos centros que prestan servizos no territorio.

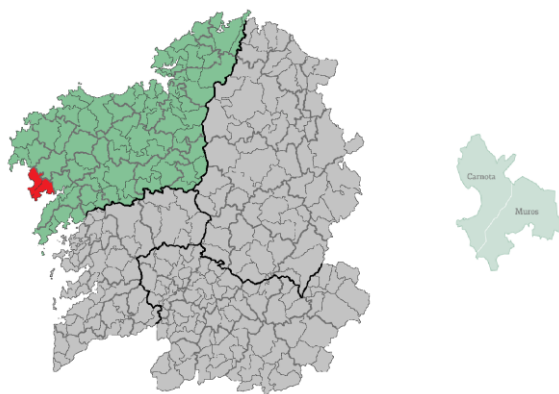
Ademais, é preciso mencionar que serán estudados os orzamentos e os equipos que os Concellos teñen a disposición do público nos seus diferentes departamentos de Servizos Sociais locais, de tal xeito que se conformará unha imaxe tanto do territorio, das condicións da cidadanía e dos recursos

(tanto públicos, sociais como privados) que actúan no territorio dentro das políticas de benestar, completando así unha visión integral da política.

A comarca de Muros.

A Comarca de Muros está composta polos Concellos de Muros e Carnota nunha extensión total de 143 qm² e preto de 13.000 habitantes. Ámbolos dous concellos están integrados no Partido Xudicial de Muros. A súa posición xeográfica localízase no suroeste da provincia da Coruña. Limita ó norte coa comarca de Fisterra, polo noreste coa comarca do Xallas e polo sur atópase a comarca de Noia.

Imaxe 1. Situación e composición da comarca de Muros.

Fonte: AGADER e Wikipedia.

O territorio ten unha actividade adicada ó sector pesqueiro e ó comercio marítimo que del deriva. Por outra banda, o concello de Muros centra parte da vida administrativa da comarca ó ser o cabeza do Partido Xudicial que leva o seu nome.

A continuación procederase á análise dos diferentes apartados mencionados, iniciando así a Diagnose sobre os Servizos Sociais na Comarca de Muros como paso previo á elaboración do Plan de Acción de Servizos Sociais.

1. A dinámica demográfica. Elementos básicos e evolución.

Un dos elementos centrais da Diagnose é a análise das principais dinámicas demográficas presentes no territorio co obxectivo de conformar unha imaxe sobre a evolución da poboación que será básica á hora de establecer un proceso de planificación das posibles necesidades e dos recursos a poñer á disposición da cidadanía para garantir os seus dereitos.

Neste sentido, o apartado actual amosa un salientable abano de indicadores demográficos oficiais nos que se verán reflectidas as dinámicas poboacionais a nivel comarcal e a nivel municipal, ás que se lle engadirán as proxeccións oficiais sobre a dinámica demográfica futura, conformando así unha parte do pano de fondo sobre o que actuarán as políticas de benestar, é dicir, as persoas.

1.1A ESTRUCTURA DA POBOACIÓN. EVOLUCIÓN E PROXECCIÓNS

A poboación da Comarca de Muros confórmana, no 2017, 12.852 habitantes, que supón o 0,47% de Galicia e o 1,14% da provincia da Coruña. Tal e como reflicte a táboa 1, a Comarca de Muros presenta unha poboación en descenso nestes últimos vinte anos. Así, do 1998 ó 2007 a poboación baixa en 1.837 persoas. No período 2007-2017 a cifra sitúase nun descenso de 2.096 habitantes. É dicir, nos últimos vinte anos, a comarca perde un total de 3.933 persoas, o que implica un 23,4% menos de poboación na Comarca.

Táboa 1. Evolucións comparadas da poboación Provincia da Coruña - Comarca de Muros. 1998, 2007, 2017.

Territorio	1998	2007	2017
Provincia da Coruña	1.106.325	1.132.792	1.120.294
Comarca de Muros	16.785	14.948	12.852

Fonte: IGE.

A evolución da poboación na Comarca de Muros difire da provincia ó experimentar o caso muradán un descenso máis constante e acentuado.

Polo que respecta ó nivel municipal, na seguinte táboa recóllese a evolución da poboación dos concellos que forman a Comarca de Muros.

Táboa 2. Evolución da poboación dos Concellos da Comarca de Muros. 1998, 2007, 2017.

Territorio	1998	2007	2017
Concello de Carnota	5.930	5.017	4.060

Territorio	1998	2007	2017
Concello de Muros	10.855	9.931	8.792
Total Comarca de Muros	16.785	14.948	12.852

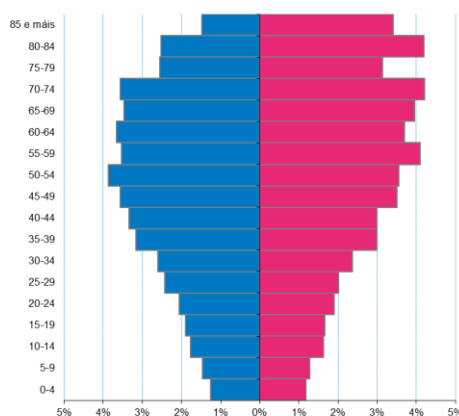
Fonte: IGE.

Na táboa obsérvase unha evolución negativa en ámbolos dous concellos. No caso carnotán, do 1998 ó 2007 perde 913 habitantes e no período 2007-2017, 957 habitantes. Isto supón un total de 1.870 persoas menos nos últimos vinte anos, é dicir, a poboación do concello de Carnota reduciuse nun 31,5%.

O concello de Muros, na primeira etapa analizada, do 1998 ó 2007, prodúcese un descenso de 924 habitantes, que xunto cos 1.139 habitantes que se perden no período 2007-2017 ascenden a un total de 2.063 persoas menos no concello muradán. Estas cifras totais equivalen a un descenso da poboación dun 19% nas últimas dúas décadas.

Polo que respecta á estrutura da poboación, o seguinte gráfico presenta a pirámide poboacional coa distribución por idades dos habitantes da comarca de Muros, definida por sexo e tramos de idade.

Gráfico 1. Pirámide de poboación Comarca de Muros, 2017.

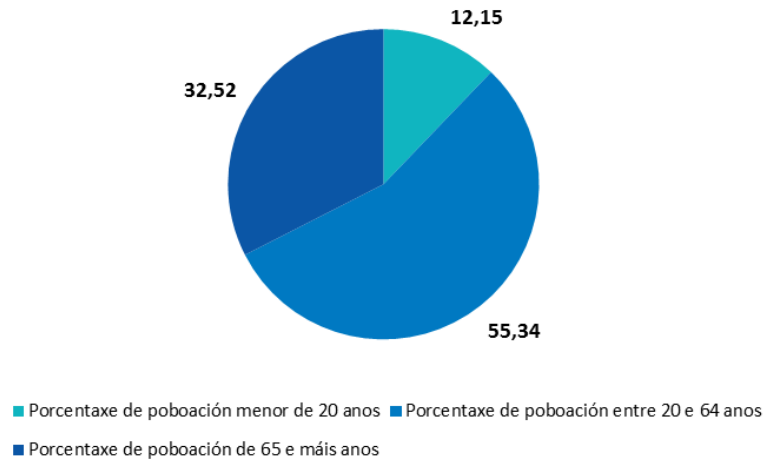

Fonte: IGE.

A pirámide amosa unha estrutura poboacional onde a base (representación da xente máis nova) ten menos peso que os chanzo de idades máis avanzadas. Así, os chanzos de menos de 20 anos non superan o 2% da poboación en ámbolos dous sexos. A partires dos 35 anos, tanto en homes coma en mulleres, os grupos de poboación superan o 3% da poboación en cada chanzo, pero sen acadar en ningún caso ó 4%, cifra á que si chegan o grupo de mulleres de 55 a 59 anos e o de 65 a 69 anos. Nas idades máis avanzadas, a partires dos 75 anos en adiante, a poboación feminina é maior que a masculina.

Por grandes grupos de idade, o seguinte gráfico recolle como o grosso da poboación concéntrase en torno ós maiores de 20 anos (que suman o 88% da poboación). Destacando que o peso da poboación maior de 65 anos (33%) supera á menor de 20 anos (12%) en 21 puntos.

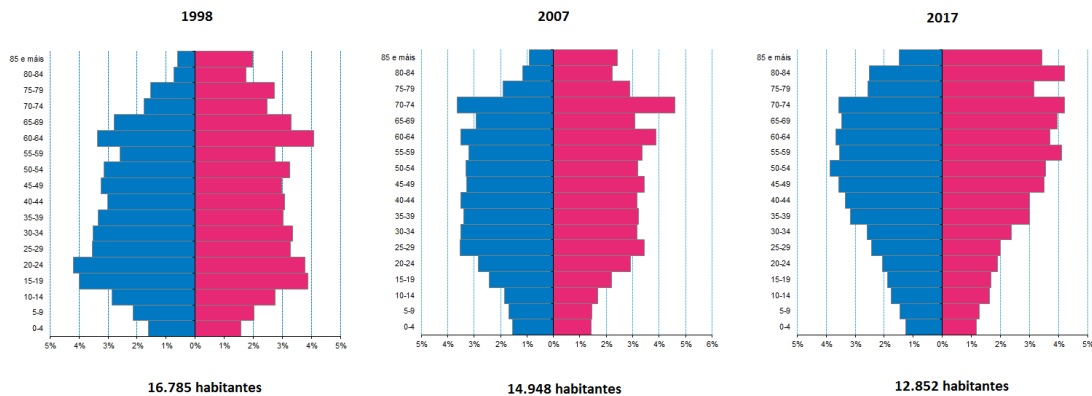
Gráfico 2. Distribución da poboación por grupos de idade. Comarca de Muros. 2017.

Fonte: IGE.

A fotografía da distribución da poboación na comarca no 2017 é resultado da evolución dos últimos anos nos que se produce un proceso de devalo demográfico. Este proceso, como se reflicte graficamente na evolución das estruturas poboacionais do gráfico 3, comporta unha progresiva redución da base da pirámide (moi visible no paso de 1998 ó 2007 e acentúase do 2007 ó 2017), que está composta polas persoas de menor idade, en tanto que se acompaña dun continuo incremento da parte superior da pirámide.

Gráfico 3. Evolución da pirámide poboacional da Comarca de Muros, anos 1998- 2007 e 2017.

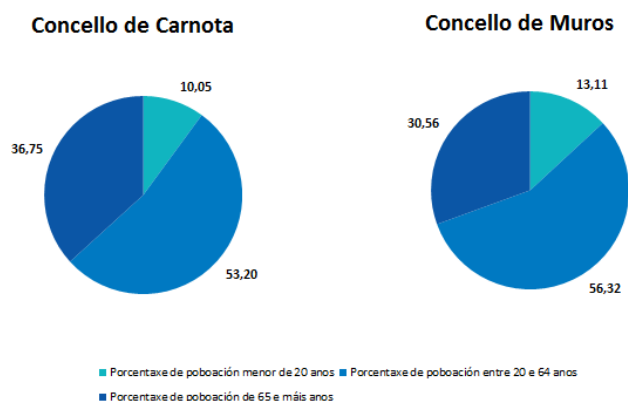

Fonte: IGE.

As imaxes da evolución da pirámide poboacional da Comarca permiten identificar graficamente o proceso que se vén comentando. É dicir, un progresivo avellentamento da poboación unido a un gradual incremento da esperanza de vida, ó tempo que a base da pirámide decrece, denotando unha baixa natalidade.

Esta estrutura demográfica comarcal trasládase á realidade municipal que presenta, por grandes grupos de idade, a seguinte distribución.

Gráfico 4. Distribución por tramos de idade nos concellos da Comarca de Muros. 2017.

Fonte: IGE.

Nos concellos da Comarca, o grupo de poboación de menos de 20 anos non acada o 15% da poboación total. De feito, no caso do concello de Carnota só unha de cada dez persoas é menor de 20 anos. En Muros a porcentaxe de poboación menor de 20 anos sitúase no 13%. O tramo de idade máis numeroso é o que corresponde á poboación entre 20 e 64 anos, onde en ámbolos dous concellos superan a metade da poboación. O grupo de 65 anos en diante ten unha notable presenza demográfica, máis patente no caso carnotán (onde acada o 37% da poboación total) ca no caso muradán (onde tres de cada dez persoas inclúense neste grupo).

Esta distribución municipal amosa homoxeneidade nas características demográficas locais, non identificándose dinámicas particulares diferentes nos concellos da Comarca.

Neste senso, outro dos indicadores que proporciona información sobre a evolución da poboación e, máis concretamente sobre o proceso de avellentamento, é a idade media das persoas que habitan a comarca en comparación cos da provincia e do conxunto de Galicia.

Táboa 3. Evolución da idade media na comarca de Muros, provincia da Coruña e Galicia. 2002 – 2017

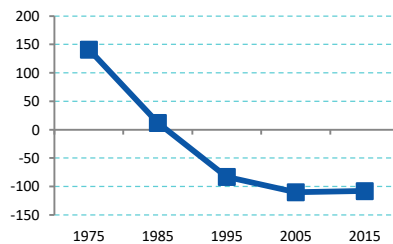
Territorio	2002	2007	2017
Galicia	42,89	44,22	46,76
Provincia da Coruña	42,49	43,87	46,46
Comarca de Muros	44,43	47,07	51,62

Fonte: IGE.

Os datos indican que a evolución xeral da idade media dos galegos é crecente, proceso que se ve acentuado nos últimos 10 anos. Con todo, a Comarca de Muros, no ano 2002, presenta uns datos similares (aínda que algo superiores) á media galega e coruñesa. No 2007 sitúase tres puntos por riba da media galega e con case catro anos máis de media que a que presenta a provincia da Coruña. A evolución que prosigue ata o 2017 presenta un incremento maior que no resto da comunidade e da provincia, situándose cunha media de idade cinco anos superior que a dos territorios de referencia. Así, na Comarca de Muros as cifras constatan un proceso de avellentamento da poboación máis acelerado que no provincia e na comunidade.

Por outro lado, a análise da evolución que veñen experimentando os nacementos e as defuncións no conxunto da comarca presenta unha imaxe nida do proceso de devalo na natalidade na Comarca. O seguinte gráfico amosa como o saldo vexetativo da comarca muradá ten datos negativos dende o ano 1986, cun saldo negativo de 39 persoas. A partires do 1999 traspásase a barreira das 100 persoas en negativo. Durante o período 2005-2015 a cifra que evidencia un saldo vexetativo negativo consolidado oscila entre as 80 e 120 persoas en negativo cada ano.

Gráfico 5. Evolución do saldo vexetativo da Comarca de Muros. 1975 - 2016.

Fonte: IGE. INE. Movemento natural da poboación.

Neste senso, os concellos de Carnota e Muros presentan unhas dinámicas negativas paralelas. Máis acentuado no caso carnotán ao sumírense nuns datos máis agudos ó ser o concello con menor poboación. O cambio de dinámica do saldo vexetativo (de positivo a negativo), é máis temperá no concello de Carnota xa que empeza a contar con saldos vexetativos negativos no ano 1984 (sendo 1985 o último ano de saldo positivo, con unha persoa en positivo tal e como recolle a seguinte na táboa). No caso do concello de Muros, o cambio de dinámica experimentao dous anos máis tarde, no 1986, co seu primeiro saldo negativo.

O motivo principal dos saldos vexetativos negativos da Comarca é o progresivo descenso da natalidade, xa que o índice de mortalidade mantense estable.

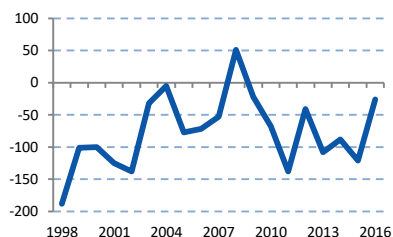
Táboa 4. Saldo vexetativo dos concellos da Comarca de Fisterra. 1975 - 2016.

Territorio	1975	1985	1995	2005	2015
Concello de Carnota	46	1	-52	-51	-63
Concello de Muros	95	11	-31	-59	-45

Fonte: IGE. INE. Movemento natural da poboación.

Para completar a imaxe da poboación muradá hai que deterse no saldo de carácter migratorio. Neste sentido, tal e como observa no gráfico 6, a tendencia xeral é negativa a excepción do ano 2008, onde debido ao saldo externo, a inmigración foi maior que a emigración. No resto de anos do período 1998-2016, o saldo migratorio da Comarca é negativo. Se ben o saldo interno é negativo en toda a serie de anos analizados, o saldo externo presenta datos positivos dende o 2002 ó 2010, e tamén do 2012 e 2016 (con 7 persoas máis en ámbolos dous anos que inmigraron dende o estranxeiro das que emigraron cara fóra de Galicia).

Gráfico 6. Saldo migratorio da Comarca de Muros. 1998 – 2016

Fonte: IGE

Deste xeito, o proceso demográfico da Comarca vese acentuado polo carácter negativo xeral que presenta o seu saldo migratorio.

A estrutura demográfica comarcal caracterízase polo seu progresivo avellentamento. Neste sentido, é preciso facer referencia ós índices de avellentamento e sobreavellentamento como elementos de referencia para a análise deste fenómeno demográfico. O índice de avellentamento amosa o número de persoas de 65 ou máis anos por cada 100 menores de 20 anos, en tanto que o índice de sobreavellentamento relaciona as persoas de 85 ou máis anos por cada 100 de 65 ou menos anos.

Táboa 5. Índice de avellentamento e sobreavellentamento na Comarca de Muros, Provincia da Coruña e Galicia. 2017, 2020, 2025 e 2030.

Índice	2017	2020	2025	2030
Índice de avellentamento Comarca de Muros	283,2	313,5	375,3	460,1
Índice de avellentamento A Coruña	148,98	156,2	177,2	213,1
Índice de avellentamento Galicia	154,77	162,5	185,1	223,6
Índice de sobreavellentamento Comarca de Muros	14,9	18,5	19	20,3
Índice de sobreavellentamento A Coruña	16,35	18,3	17,9	18,3
Índice de sobreavellentamento Galicia	17,48	19,4	18,9	19

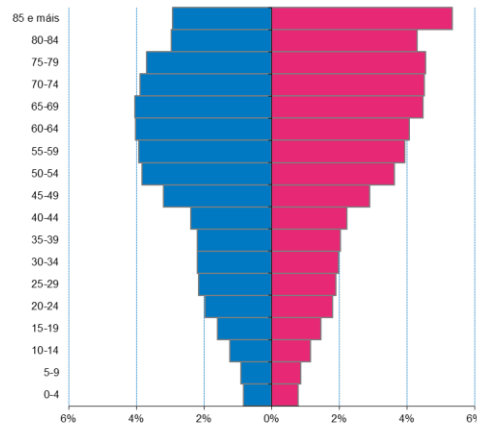
Fonte: IGE

Os datos oficiais ofrecen tanto a posibilidade de analizar a situación actual dos índices relacionados co avellentamento, como realizar proxeccións de futuro. Neste senso, a situación da Comarca de Muros presenta un grao de avellentamento moito máis acentuado que a media galega e da provincia da Coruña, cunhas cifras que practicamente duplican á galega e á da provincia. Esta situación mantense nas proxeccións o que implica un índice de avellentamento na Comarca para o 2030 considerablemente superior ó dos territorios de referencia.

Polo que respecta ó índice de sobreavellentamento, se ben no 2017 é menor na Comarca muradá en comparación coa provincia da Coruña e co índice galego, destaca a evolución á alza que presentan as proxeccións. Así, no 2030 esta tendencia consolídase, deixando na Comarca uns números de 20 persoas maiores de 85 anos por cada 100 persoas menores de 65 anos, sensiblemente superiores ós de Galicia e da provincia.

A continuación amósase a proxección da estrutura da poboación para a Comarca de Muros prevista para o 2030, que responde o proceso mencionado de avellentamento xeral e de incremento da esperanza de vida.

Gráfico 7. Pirámide de poboación da Comarca de Muros, 2030 en base a proxeccións de poboación.

Fonte: IGE

Como se pode comprobar, a estrutura demográfica prevista supón a continuidade da evolución observada ata a actualidade. A pirámide poboacional para o 2030 da Comarca de Muros presenta unha poboación total de 9.914 habitantes. O descenso da poboación, como se observa na pirámide, está directamente relacionado coa baixa natalidade, que presenta uns chanzos moi estreitos nas idades temperás. Así, os menores de 9 anos, tanto homes coma mulleres, non chegan a sumar o 4% da poboación, mentres que soamente o sexo feminino maior de 85 anos supera o 5% da poboación total da comarca, o que reflicte o proceso de avellentamento e sobreavellentamento anteriormente analizado.

Na Comarca de Muros, os grupos máis representados da pirámide pertencen ós maiores de 60 anos, que superan o 4% da poboación por tramo de idade e sexo. Os grupos de idade dos 20 ós 49 anos sitúanse entornó 2% por tramo de idade e sexo.

1.20 ASENTAMENTO DA POBOACIÓN. DENSIDADE, DISPERSIÓN E CONDICIÓNS DA VIVENDA.

Un dos elementos determinantes para o deseño de políticas de benestar adaptadas á poboación é o seu modelo de asentamento e de ocupación do territorio. Neste sentido, a Comarca de Muros comprende, entre os seus dous concellos, un total de 13 parroquias e 114 entidades singulares de poboación.

Esta distribución completa un panorama de dispersión poboacional, onde, nin en Carnota nin en Muros o núcleo máis poboado sobrepasa o 27% do total da poboación.

No caso carnotán, son cinco as parroquias que se distribúen ó longo do concello. A principal, Carnota (San Mamede), ten 1.079 habitantes, que son o 26,58% dunha poboación de 4.060. En torno ó 20% atópanse os casos de Carnota (Santa Columba) cun 22,73%, Lira (Santa María) e O Pindo (San Clemente) cun 20,22% e un 19,53% da poboación respectivamente. Lariño (San Martiño) acada o 10,94% da poboación, sendo o núcleo menos poboado do concello con 444 persoas.

Respecto a Muros e ás súas oito parroquias, é a capital do concello, a parroquia de Muros (San Pedro), na que habitan máis persoas, cun total de 2.414 habitantes, o 27,46% das 8.792 persoas coas que conta o concello muradán. Sobre pasando a barreira do 20% da poboación do concello atopamos as parroquias de Serres (San Xoán) e Esteiro (Santa Mariña). Louro (Santiago) con 1.181 habitantes supón o 13,43% do concello. Dúas parroquias, Tal (Santiago) e Torea (San Xián) non acadan o 5% da poboación do concello e Sestaio (San Miguel) con 44 persoas non acada o 1%.

Como se observa, na Comarca de Muros existen núcleos de poboación semellantes en tanto a número de habitantes, que contribúen a unha dispersión espacial das persoas dentro dos propios concellos. Cabe salientar, ademais, que dende o ano 2010 ó 2017, tódalas parroquias de ámbolos dous concellos perden poboación.

Un elemento que contribúe a verificar a relación entre o a dimensión do territorio e o volume de poboación é a evolución da densidade, definida como o número de habitantes por quilómetro cadrado de superficie. Os datos da seguinte táboa amosan como a densidade poboacional da Comarca de Muros é semellante á galega e inferior á da provincia da Coruña. Neste punto, hai que sinalar que o descenso da densidade na Comarca é máis intenso, xa que no período analizado, 2002-2017, na Comarca diminúen en 16 o número de habitantes por km², mentres que nos territorios de referencia este número se mantén máis estable.

Táboa 6. Evolución da densidade poboacional da Comarca de Muros por concellos. Habitantes por quilómetro cadrado. 2002 – 2017.

Territorio	2002	2007	2017
Galicia	91,2	92,7	91,6
Provincia de A Coruña	137,9	141	141,1
Comarca de Muros	108,7	103,7	91,9
Concello de Carnota	77,2	72,2	61,3
Concello de Muros	139,3	134,4	121,7

Fonte: IGE

Outro dos elementos a ter en conta relativo á dispersión, é a heteroxeneidade no comportamento dos diferentes Concellos. Así, no concello carnotán hai unha densidade menor (61,3 persoas por km²) ca no concello de Muros (121,7 persoas por km²). De feito, o segundo mantén unha densidade poboacional (aínda que en descenso) similar á da provincia da Coruña.

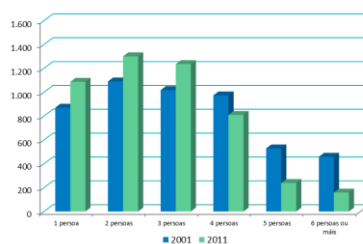
Como se vén comentando, a complexidade da ocupación do territorio por parte da poboación en Galicia, froito dun modelo de asentamento tradicionalmente espallado en múltiples núcleos e entidades para o aproveitamento do territorio propio, ten especial incidencia no Concello de Carnota

onde o territorio presenta un devalo demográfico máis agudo, nun territorio cada vez máis desocupado.

Ademais, é preciso mencionar a evolución da poboación a nivel parroquial entre o 2000 e o 2017. Neste sentido, obsérvase salientable perda nos dous Concellos, aínda que a intensidade é maior en Carnota ca en Muros. Así, as dúas parroquias do Concello de Carnota que perden máis poboación correspóndense con San Mamede de Carnota (perde un 31%) e con San Clemente do Pindo (perde un 30%), en tanto que no Concello de Muros obsérvase o caso de San Xián de Torea que perde un 29%, en tanto que Santo Estevo de Abelleira perde un 22%.

Dentro da análise do asentamento da poboación no territorio, é preciso facer referencia ós fogares e á súa ocupación en función do número de persoas que habitan neles. A continuación amósase a evolución da composición dos fogares da Comarca de Muros. Do 2001 ó 2011 (anos para os que se conta con estes datos) o número de fogares da Comarca ascende en 102, pasando dos 4.942 ós 5.044 fogares.

Gráfico 8. Evolución da composición dos fogares da comarca de Muros. 2001-2011¹.

Fonte: IGE

O gráfico amosa como os fogares formados por 3 ou menos residentes aumentou mentres que, tendo en conta a apreciación metodolóxica referida en nota a pé de páxina, as vivendas de máis de 4 persoas diminúen no período analizado. Así, o tipo de fogar composto por dúas persoas é o que ten maior presenza na Comarca.

En canto á superficie das vivendas, no 2011 obsérvase un parque composto no seu 84% por vivendas superiores ós 76m². Este dato, ó ser complementado coa cifra do 72% das vivendas de carácter unifamiliar na Área da Costa da Morte (área na que se inclúe a Comarca de Muros) no ano 2015, amosa un panorama composto por vivendas de tamaño medio-grande.²

Segundo o réxime de tenza das vivendas, a Comarca de Muros presenta uns datos no 2011 dun 79% das vivendas en réxime de propiedade, mentres que hai un 3% que opta polo réxime de alugueiro. Sobre as vivendas en propiedade, o 6% destas están pendentes de liquidación da hipoteca.

¹ O INE non recolle os datos nos casos de 5 e 6 ou máis residentes en Carnota para o ano 2011.

² É preciso ter en conta que o INE non recolle os datos nos casos de 5 e 6 ou máis residentes en Carnota no ano 2011.

Un elemento salientable que é consecuencia do modelo de asentamento da poboación, así como do nivel da presenza de servizos públicos, é o relacionado coa mobilidade. Neste sentido, no ano 2015 o 77% das vivendas da Área da Costa da Morte³ dispón dun vehículo.

Neste sentido, tamén hai que salientar que os equipamentos estándar das vivendas da Área da Costa da Morte están cubertos nun 97%. O uso do teléfono móbil incrementouse en 5 puntos do 2010 ó 2015 e hoxe en día hai un 90% das vivendas que posúen este aparato electrónico. Pola contra, o teléfono fixo vai en descenso, pasando dun 70% dos fogares que dispoñían del no 2010 a un 67% no 2015.

A evolución do 2010 ó 2015 entorno ás deficiencias de illamento, goteiras, humidades e podremias en solos ou ventás empeorou no período analizado. Así, no 2015 o 61% das vivendas da Área declaran contar con este tipo de deficiencias, incrementándose a porcentaxe en 6 puntos dende o 2010.

Con respecto á incidencia do internet contratado nos fogares da Área da Costa da Morte, esta vai en aumento pasando un 34,96% no 2012 a un 63,61% no 2016. Ademais, a presenza de internet vai aparelada á presenza de ordenadores nos fogares, incrementándose en máis de 11 puntos no período ata chegar ó 56% no ano 2016.

1.3 EXTRACTO DA DINÁMICA DEMOGRÁFICA NA COMARCA DE MUROS.

Tal e como se puido comprobar ó longo do achegamento realizado tanto á evolución demográfica da Comarca de Muros, como ó modelo de asentamento de poboación e ás condicións das vivendas, o contexto xeral da comarca vén determinado por un continuo descenso na poboación, agravado por un proceso de avellentamento.

Esta dinámica xeral, visualizada a través de datos relativos á evolución global da poboación, á idade media ou ós saldos vexetativos e migratorios, vese trasladada e replicada no modelo de asentamento da poboación no territorio, de tal xeito que a perda de poboación e o avellentamento son realidades en cada un dos concellos que compón a comarca, especialmente no concello de Carnota.

Neste senso, ó longo do período analizado é posible observar como a totalidade das parroquias perden poboación sen excepción, elemento que vencellado co avellentamento xeral amosa a realidade mencionada da poboación en todo o territorio disperso que atinxe tanto a grandes núcleos coma a pequenos.

Ó mesmo tempo, obsérvase unha dispersión poboacional repartida nos dous concellos, onde os grandes núcleos, dado que non existe unha parroquia en ningún concello que marque as diferenzas, non concentran unha cantidade masiva de poboación.

³ A Área da Costa da Morte a forman as comarcas de Bergantiños, Fisterra, Muros, Terra de Soneira e Xallas.

No relativo ás vivendas da Comarca, este parque está conformado maioritariamente por vivendas de tamaño medio-grande en réxime de propiedade. Polo que respecta ás condicións das vivendas, máis da metade (61%) das vivendas da Área da Costa da Morte declaran contar con problemas relacionados coa falta de espazo, humidades, illamento, ou goteiras.

Destaca o asentamento das novas tecnoloxías nos fogares en torno ó aceso dun ordenador e internet, aínda que a distancia da implantación que teñen en Galicia e na provincia.

2. O contexto socioeconómico. Aspectos básicos e evolución.

Tal e como se indicaba con anterioridade, o contexto socioeconómico determina en boa medida as condicións de vida dos habitantes do territorio e, polo tanto, é unha parte fundamental á hora de elaborar unha política de benestar.

Dentro deste apartado, e co obxectivo de contextualizar a situación da cidadanía da comarca, utilizaranse diferentes indicadores relacionados coa evolución da renda, da actividade económica e laboral ou, por exemplo, da cohesión social de tal xeito que se establezan as bases para, de modo complementario coa evolución demográfica xa observada, avanzar nas principais características da sociedade sobre a que deben actuar as medidas do Plan de Acción.

2.1 ECONOMÍA, TRABALLO E ENSINO.

Un dos principais indicadores que permite coñecer a estrutura socioeconómica da Comarca é o Produto Interior Bruto (PIB) por habitante, proporcionando información sobre a actividade económica desta.

Na seguinte táboa recóllense os datos oficiais do PIB por habitante dos territorios de referencia (Galicia e a Provincia da Coruña), os da Comarca de Muros, así coma os datos municipais de Muros e Carnota, permitindo observar a súa evolución comparada.

Táboa 7. Evolución do PIB por habitante en €. Galicia, Provincia, Comarca de Muros e Concellos. 2010 – 2014.

Territorio	2010	2012	2014
Galicia	20.574	19.660	20.077
Provincia da Coruña	21.918	21.462	22.055
Comarca de Muros	11.864	11.114	11.251
Concello de Carnota	12.602	10.915	11.112
Concello de Muros	11.480	11.216	11.322

Fonte: IGE

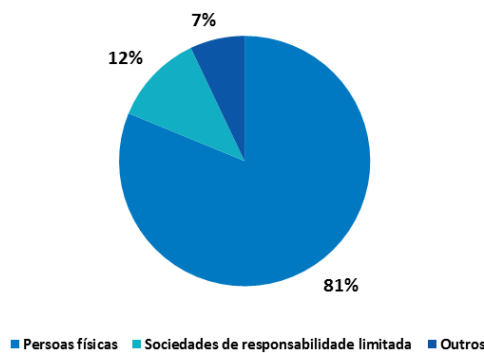
Segundo os datos, o PIB per cápita comarcal evoluciona de tal xeito que dende o ano 2010 ata o ano 2012, a comarca presenta un descenso de 750€, mentres que para o treito 2012-2014, a cifra recupérase lixeiramente (137€ máis que no 2012), aínda que non se acadan os datos iniciais.

En comparación cos territorios de referencia, e para o ano 2014, o PIB da comarca equivale a un 56% do dato galego, así como un 51% do dato provincial. É dicir, mentres que os territorios de referencia superan os 20.000€ por habitante, na Comarca de Muros non se chega aos 12.000€. Estas cifras sitúan á Comarca de Muros como a comarca coruñesa con menor PIB per cápita seguida de preto polas comarcas da Barcala, Terra de Soneira e Noia.

A nivel municipal observase como en ámbolos dous concellos (Carnota e Muros) a dinámica segue o patrón comarcal, é dicir, no período 2010-2012 presentan unha baixada (máis acentuada no concello de Carnota) no período 2010-2012, para ascender lixeiramente no período 2012-2014. O concello carnotán, no ano 2010, presenta un PIB per cápita maior, sobrepasando os 12.600 €, mentres o concello de Muros presenta mellores datos no ano 2014, con 200 € máis per cápita que o concello veciño. No 2014 o PIB per cápita dos concellos da Comarca supera os 11.000 €, o que supón o 55% do PIB galego.

O tecido empresarial da Comarca está formado no ano 2014 por un total de 1.029 empresas, que segundo a súa condición xurídica presentan a seguinte distribución.

Gráfico 9. Estrutura do tecido empresarial da Comarca de Muros por condición xurídica. 2014.

Fonte: IGE

Das 1.029 empresas, o 80,7% son persoas físicas (830 en números absolutos), seguido polas Sociedades de Responsabilidade Limitada cun 11%, que equivalen a 120 empresas. Tanto as Sociedades Anónimas coma as Sociedades Cooperativas apenas teñen peso na estrutura empresarial da comarca, non acumulando entre as dúas tipoloxías o 1% do total de empresas.

En canto á actividade que desenvolven as empresas da Comarca, o sector servizos concentra máis da metade da actividade muradá, e deste o 23% do total das empresas relaciónanse co comercio, e o 12% pertencen á hostalaría. O segundo sector con máis peso é o sector primario, que concentra o 30% das empresas. Tanto a construción como a industria teñen un menor peso no tecido empresarial muradá, co 12% e o 6% respectivamente.

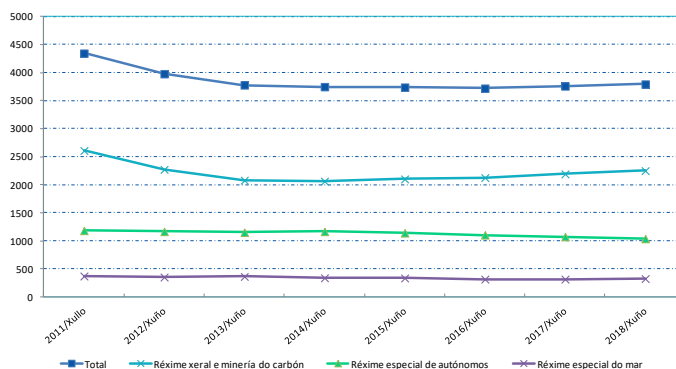
Polo que respecta ó sector primario, o peso do sector agrario na comarca redúcese notablemente segundo os datos oficiais, xa que no 1999 a comarca contaba con 1.501 explotacións que xeraban

621 UTA⁴ (correspondéndolle ao concello muradán 405 UTA), e no 2009 as explotacións agrarias reducíronse ata as 138 que xeran 123 UTA (repartidas entre as 34 de Carnota e as 89 de Muros). A excepción dunha explotación de carácter non familiar, as 122 restantes englobábase como explotacións de ámbito familiar.

No referente á actividade pesqueira, hai que deterse na actividade das confrarías. Na Comarca de Muros hai dúas confrarías, a Confraría de Muros e a de Lira (Carnota). Na confraría de Lira, no período 2011 – 2017, o número de permisos de marisqueo a pe descende ó pasar de contar con 29 permisos no 2011 a ter 25 no 2017 (tendo en conta que no 2016 contouse unicamente con 15 permisos). Na confraría de Muros o número de permisos tamén descende, neste caso un 6%, ó pasar de contar no 2011 con 82 permisos a 79 no 2017.

No relativo á evolución da afiliación á Seguridade Social, no período analizado, 2011 – 2018, observase un descenso do 5% no número de afiliacións. Segundo o réxime de afiliación, o réxime maioritario de afiliación na Comarca é o xeral, que conta co 66% das afiliacións, seguido polo réxime especial de autónomos, cun 23% de afiliados, e polo réxime especial do mar, que ten o 9% das afiliacións da Comarca. No período analizado en tódolos réximes hai un descenso de afiliacións, a excepción do réxime especial de empregados/as do fogar, que experimenta un aumento no período do 16%.

Gráfico 10 Evolución da afiliación á Seguridade Social por réximes na Comarca de Muros. 2011-2018.

Fonte: IGE

Polo que respecta ó desemprego rexistrado, segundo os datos oficiais na Comarca do 2011 ó 2013 o desemprego aumenta ata o máximo comarcal de 1.189 persoas desempregadas. A partires do 2014 a evolución do desemprego é positiva, cun descenso notable ata situar a cifra de persoas desempregadas no 2018 nas 561. Segundo o sexo, o desemprego masculino descende máis que o feminino, sendo a redución do desemprego masculino do 58%, fronte ó 42 do feminino.

No ámbito educativo, a Comarca conta con 12 centros de ensino non universitario no ano 2017, dos cales 4 deles son de educación infantil, 5 de primaria e 3 de ESO e/ou postobligatorias. A totalidade destes centros son de titularidade pública. A distribución destes centros nos concellos da Comarca é

⁴ Unha UTA equivale ao traballo que realiza unha persoa a tempo completo ao longo dun ano.

a seguinte, Muros conta con 7 centros, mentres que en Carnota hai 5 (dos cales 2 son de educación infantil, 2 de Primaria e un de ESO e/ou Postobligatorias).

A continuación, na táboa 8, recóllese a distribución da poboación segundo o nivel de estudos na Comarca de Muros, segundo os datos oficiais para o ano 2011.

Táboa 8. Distribución da poboación por nivel de estudos. Galicia, provincia e Comarca. 2011.

Territorio	Poboación total	Sen estudos	Menores de 16 anos	Primeiro grao	Segundo grao	Estudos superiores
Galicia	2.759.888	11,4%	12,6%	14,9%	47,3%	13,9%
Provincia da Coruña	1.137.555	11,0%	12,7%	14,2%	46,5%	15,5%
Comarca de Muros	14.052	15,4%	9%	19%	49,1%	7,5%

Fonte: IGE

Así, da poboación da Comarca de Muros no 2011, a metade conta cun nivel de estudos acorde ao Segundo Grao, sendo entre 2 e 3 puntos superior aos territorios de referencia. Na Comarca hai unha maior presenza de poboación con nivel de estudos básicos ou sen estudos, superando os niveis dos territorios de referencia en 5 e 4 puntos respectivamente. En canto á poboación con estudos superiores a incidencia desta na Comarca (un 7,5%) é menor que en Galicia e na provincia, cunha diferenza de ata 8 puntos menos. Neste sentido, cabe sinalar que na Comarca a poboación de menos de 16 anos é sensiblemente inferior que a dos territorios de referencia.

2.2A COHESIÓN SOCIAL.

Atendendo á análise económica, que constata o PIB per cápita muradán como o máis baixo das comarcas da Provincia da Coruña, é necesario deterse nas dificultades sociais nas que se atopa esta poboación.

Así, indicadores como a taxa de risco de pobreza ou exclusión social (segundo a Estratexia Europa 2020)⁵ proporcionan información ó respecto da situación social da poboación. Neste sentido, a evolución para a Área da Costa da Morte, área na que se inclúe a Comarca de Muros, presenta a seguinte imaxe.

⁵ Este indicador define a poboación en risco de pobreza ou exclusión social é aquela que está nalgunha das seguintes situacións: (I) En risco de pobreza: o ingreso por unidade de consumo está por debaixo do 60% da mediana dos ingresos por unidade de consumo; (II) En carencia material severa; e (III) Persoas de 0 a 59 anos que viven en fogares sen ingresos de traballo ou con baixa intensidade de ingresos de traballo, é dicir, onde o número de días que os adultos de 18 a 59 anos dese fogar tiveron ingresos por traballo supón ata o 20% do número total de días que poderían telos durante o ano natural anterior á realización da enquisa

Táboa 9. Evolución da Taxa de risco de pobreza ou exclusión social (estratexia Europa 2020). Galicia, provincia e Área da Costa da Morte da Coruña. 2011 – 2016.

Territorio	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Galicia	22,05	23,58	22,83	22,11	22,55	20,33
Provincia da Coruña	21,49	21,49	22,27	19,95	19,13	18,04
Área da Costa da Morte	28,3	28,27	28,9	28,45	22,31	19,33

Fonte: IGE

A área xeográfica da Costa da Morte presenta uns datos de risco de pobreza ou exclusión social lixeiramente superior ás presentadas polas áreas da Coruña Suroriental, da Coruña e de Santiago e inferiores ós das áreas do Barbanza-Noia e de Ferrol-Eume-Ortega. En relación cos territorios de referencia, no 2016 a Área da Costa da Morte sitúase por debaixo do dato galego e por riba do dato provincial.

A evolución particular da Área da Costa da Morte presenta un decrecemento do risco de pobreza ou exclusión social dende o ano 2011 ata o 2016 en case 10 puntos (superando o 28% da poboación nesta situación no ano 2011). Actualmente o 19% sigue atopándose nesta realidade, o que implica para a Comarca de Muros que case 2.700 persoas estean en risco de pobreza ou exclusión social. O significado desta taxa, é dicir, atoparse nunha situación de carencia material severa, ou percibir unha renda mensual inferior ao limiar de pobreza, que se determina polo 60% da mediana dos ingresos resultantes de tódalas persoas galegas, supón non dispoñer de 638,68€ ao mes para o caso de acollerse á cifra de limiar do risco de pobreza do conxunto de Galicia ou 669,55€ para o caso de acollerse á cifra do limiar do risco de pobreza para a provincia da Coruña do 2016.

Outro dos indicadores que permiten medir a cohesión social é o relacionado coa facilidade e/ou dificultade para chegar a fin de mes dos fogares. Neste senso, os datos oficiais indican que case o 60% dos fogares da Costa da Morte chegan a fin de mes con algún tipo de dificultade. Se ben este dato do 2016 foise matizando co tempo, xa que para o ano 2007 a dificultade para chegar a fin de mes superaba os tres cuartos dos fogares da Área. En comparación cos territorios de referencia, a Área da Costa da Morte ten entre 8 e 9 puntos máis de fogares que chegan con dificultade a fin de mes en relación coa provincia da Coruña e Galicia respectivamente. A Área da Costa da Morte é a que presenta unha maior dificultade para chegar a fin de mes en comparación co resto de áreas da provincia.

Con respecto ás cifras de ingresos fixadas estatisticamente para considerar un fogar dentro da categoría de dificultade ou moita dificultade para chegar a fin de mes, para o conxunto de Galicia establécese para o 2016 que a mediana de ingresos ascende a 1.490€ no caso da dificultade e 883€ no caso da moita dificultade. Estas cifras son, para o caso da provincia da Coruña, de 1.575€ e 880€ respectivamente.

Neste senso, é necesario deterse nos datos referentes ós ingresos mensuais, tanto das persoas como dos fogares da Comarca. A seguinte táboa recolle a evolución dos ingresos mensuais de Galicia, da Provincia da Coruña e da Área da Costa da Morte.

Táboa 10. Evolución dos Ingresos mensuais dos fogares e dos Ingresos por persoa. Galicia, provincia e Área Costa da Morte da Coruña. 2011 – 2016.

Ano	Galicia		Provincia		Área da Costa da Morte	
	Ingreso dos fogares	Ingreso por persoa	Ingreso dos fogares	Ingreso por persoa	Ingreso dos fogares	Ingreso por persoa
2011	1.908€	745€	1.984€	772€	1.719€	645€
2012	1.906€	734€	1.995€	775€	1.669€	638€
2013	1.910€	744€	1.993€	783€	1.731€	630€
2014	1.915€	749€	2.015€	795€	1.802€	660€
2015	1.930€	759€	2.036€	807€	1.816€	669€
2016	2.007€	792€	2.095€	834€	1.865€	693€

Fonte: IGE

Como se observa, a Área da Costa da Morte presenta uns ingresos (tanto por fogar como por persoa) sensiblemente inferiores aos presentados por Galicia e pola provincia da Coruña.

En canto ós ingresos dos fogares, a evolución presenta unha baixada do ano 2011 ao 2012 de 50€ para a Costa da Morte. Esta baixada tamén é experimentada no territorio galego aínda que con menos diferenza (2€). É a partir do ano 2012 cando os fogares comezan a experimentar un incremento progresivo dos seus ingresos, pasando dos 1.669€ aos 1.865€ no 2016 para a Área da Costa da Morte. O incremento dos ingresos nos fogares da Área da Costa da Morte é superior ó dos territorios de referencia, é dicir, mentres que en Galicia os ingresos dos fogares aumentaron dende o ano 2011 ao 2016 en 99€ e a provincia da Coruña incrementouno en 111€, na Área da Costa da Morte o incremento é de 146€. Pola contra, a diferenza entre os ingresos dos fogares da Área da Costa da Morte e dos territorios de referencia para o ano 2016 é de 142€ menos que en Galicia e de 230€ menos que o que ingresa un fogar na Provincia da Coruña.

Polo que respecta ós ingresos por persoa, a Área da Costa da Morte ten datos inferiores que os territorios de referencia. A diferenza con estes radica en que unha persoa da Área da Costa da Morte dispón de 99€ menos que un galego e 141€ menos que un habitante da provincia da Coruña. A evolución presenta dous períodos, do 2011 ao 2013, hai unha baixada dos ingresos por persoa na Área de 15€ menos, e do 2014 ao 2016, no que se pasa dos 630€ aos 693€ do último ano do período analizado.

Ademais destes datos que amosan a evolución dos Ingresos por persoa e fogar a nivel provincial e de Área para o ano 2016, os datos oficiais ofrecen a posibilidade de afondar na realidade da renda dispoñible bruta por habitante.

Este indicador, desagregado a nivel municipal e comarcal, obtense a partir do saldo de rendas primarias sumando as prestacións sociais e as transferencias correntes que son un recurso para os fogares; e restando os impostos sobre a renda, as cotizacións sociais e as transferencias correntes. Polo que é relevante para amosar a situación económica da cidadanía na comarca con respecto ós territorios de referencia.

Táboa 11. Evolución da Renda dispoñible bruta por habitante. Galicia, Provincia, Comarca de Muros e Concellos. 2010 – 2015.

Territorio	2010	2012	2015
Galicia	13.661€	13.365€	13.838€
Provincia da Coruña	14.488€	14.247€	14.751€
Comarca de Muros	10.641€	10.459€	11.036€
Concello de Carnota	10.298€	10.187€	10.641€
Concello de Muros	10.820€	10.597€	11.233€

Fonte: IGE

Os datos oficiais da renda dispoñible por habitante amosan un escenario marcado pola presenza dunha etapa inicial decrecente, do 2010 ó 2012, en tódolos territorios analizados, que se complementa cunha segunda etapa á alza, ata o 2015, obtendo en termos xerais que ó longo do período estudado (2010-2015) existe unha estabilidade xeral que supera lixeiramente as cifras máximas de renda acadadas no ano 2010.

Na análise municipal obsérvase como o concello de Muros ten máis renda dispoñible bruta por habitante que o concello de Carnota. Comparando cos territorios de referencia, en primeiro lugar, a renda dispoñible bruta da Comarca de Muros representa o 80% do dato galego e o 75% do provincial no ano 2015. A nivel municipal isto tradúcese en que os habitantes do concello de Carnota dispoñen do 77% e 72% da renda total galega e provincial respectivamente, e para os habitantes do concello de Muros, estas cifras ascenden ao 81% e 76% de Galicia e da Provincia da Coruña.

No marco da análise da capacidade adquisitiva do poboación é relevante deterse a procedencia dos ingresos dos fogares. Para esta aproximación empréganse os datos oficiais vixentes que permiten un achegamento territorial á realidade de Galicia e da provincia, e que amosan información sobre as orixes destes ingresos en función do traballo por conta allea, por conta propia, por prestacións ou por rendas e outros ingresos. A continuación preséntanse os datos en evolución dende o ano 2011.

Táboa 12. Evolución da estrutura de ingresos dos fogares, en porcentaxe. Galicia e provincia. 2011 – 2016.

Ano	Traballo por conta allea		Traballo por conta propia		Prestacións		Rendas e outros	
	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña
2011	52,93	54,62	10,05	9,5	33,86	32,64	3,15	3,25
2012	50,58	52,78	10,16	9,96	36,31	34,28	2,95	2,99
2013	49,87	51,69	10,48	10,74	36,9	34,81	2,75	2,76
2014	50,43	52,14	9,87	9,75	36,87	35	2,82	3,1
2015	50,84	53,26	9,89	8,87	36,35	34,75	2,92	3,12
2016	50,47	51,99	10,49	10,43	36,02	34,31	3,02	3,27

Fonte: IGE

Os datos da táboa amosan a evolución da estrutura de ingresos dos fogares onde se observa como ó longo do período, 2011 -2016, as diferentes orixes de fondos amosan estabilidade. Así, para o caso de Galicia o traballo por conta allea supón ó redor do 50% dos ingresos dos fogares, en tanto que as

prestacións supoñen o 36% e o traballo por conta propia non supera o 10,5%. As porcentaxes e a evolución difiren pouco para o caso da provincia, se ben o peso do traballo por conta allea sitúase ó redor do 52% e as prestacións no 34%, en tanto que o traballo por conta propia tampouco supera o 10,5%, ó igual que para o conxunto de Galicia.

De xeito específico, a evolución do peso das prestacións sobre a renda dispoñible bruta por habitante é outro dato no que deterse. Así, a seguinte táboa presenta as diferencias entre Galicia, a Provincia da Coruña e a comarca de Muros así coma cos concellos integrados nesta.

Táboa 13. Evolución do peso das prestacións sobre a renda dispoñible bruta por habitante. Galicia, Provincia, Comarca de Muros e Concellos. 2010 – 2015⁶.

Territorio	2010	2012	2015
Galicia	29%	32%	32%
Provincia da Coruña	28%	31%	31%
Comarca de Muros	37%	40%	41%
Concello de Carnota	41%	45%	45%
Concello de Muros	35%	38%	39%

Fonte: IGE

Tal como amosan os datos, a Comarca de Muros presenta ao longo do período analizado (2010-2015) unhas porcentaxes superiores aos territorios de referencia. Concretamente, a Comarca de Muros presenta para o 2015 un 9% e un 10% máis que Galicia e a provincia da Coruña respectivamente, no peso das prestacións sobre a renda dispoñible dos seus habitantes.

Por concellos, é Carnota o que presenta un maior peso das prestacións (45%) en comparación co concello de Muros (onde a porcentaxe sitúase 6 puntos por debaixo, no 39%). A evolución amosa como o peso das prestacións sobre a renda é cada vez maior nos dous concellos da Comarca.

Para completar esta análise, é preciso realizar un achegamento ás cantidades ingresadas atendendo á fonte do ingreso do fogar. Os datos xa presentados sobre o ingreso promedio dos fogares indican que este rolda os 2.000€ para Galicia e a provincia, mentres que rolda os 1.900€ na Área da Costa da Morte. Atendendo á orixe destes ingresos, como fonte principal, e concretamente ás procedentes do traballo ou das prestacións, a imaxe é a que recolle a seguinte táboa, nesta o indicador empregado e a mediana dos ingresos⁷ percibidas polos fogares en función da súa principal fonte de ingresos.

⁶ Esta análise constrúese sobre os datos oficiais procedentes do IGE relacionados coa conta de distribución secundaria da renda, que amosa como se asigna o saldo das rendas primarias dos fogares por medio da redistribución, é dicir, mediante os impostos correntes sobre a renda, o patrimonio, etc., as cotizacións e prestacións sociais en efectivo e as outras transferencias correntes. Nesta conta rexístranse as operacións que para os fogares residentes, constitúen unha redistribución da renda en efectivo, tanto en recursos (prestacións sociais, indemnizacións de seguros non vida, ...) coma en empregos (impostos correntes, cotizacións sociais, primas netas de seguro...). O saldo da conta é a renda dispoñible, que reflicte as operacións correntes e que exclúe, explicitamente, as transferencias de capital, as ganancias e perdas de posesión reais e as consecuencias de sucesos como as catástrofes naturais. Ademais, dentro das prestacións sociais inclúense as prestacións da seguridade social en efectivo, as prestacións doutros sistemas de seguros sociais e as prestacións da asistencia social en efectivo.

⁷ A mediana dos ingresos é o valor que, ordenando todos os fogares de menor a maior ingreso, deixa unha metade deles por debaixo do dito valor e a outra metade por enriba.

Táboa 14. Evolución da mediana de ingresos do fogar atendendo á súa fonte principal (€). Galicia e provincia. 2011 – 2016.

Ano	Ingresos do traballo		Ingresos por prestacións	
	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña
2011	2.033	2.100	1.212	1.276
2012	2.080	2.143	1.243	1.283
2013	2.057	2.073	1.265	1.334
2014	2.100	2.164	1.282	1.329
2015	2.100	2.190	1.293	1.342
2016	2.150	2.199	1.365	1.400

Fonte: IGE

Como se amosa, dentro dun contexto xeral de incremento limitado das cantidades, obsérvase que os fogares cuxo ingreso principal procede de prestacións contan cunha cifra que rolda o 60% dos ingresos dos fogares cuxo ingreso principal procede do traballo. Ademais, obsérvase tamén unha limitada diferenza tanto en ingresos do traballo como en ingresos procedentes de prestacións favorable á provincia da Coruña.

En canto ós ingresos procedentes do traballo, como se recolle na táboa 12, estes proceden maioritariamente dos salarios ou do traballo por conta allea. Así, para o ano 2014 o salario bruto anual promedio en Galicia ascendía a 20.195€, sendo preciso diferenciar entre as persoas contratadas con duración indefinida, cuxo salario promedio era de 21.591,5€ e das persoas con contratos de duración determinada, cuxo salario promedio era de 15.229,3€. Esta contía promedio supón un ingreso mensual en termos de salario bruto de 1.552,5€ e, en termos netos, de 1.227,4€.

Con todo, é preciso indicar que para o ano 2014 estímase que un 11,2% dos salarios en Galicia considéranse dentro da categoría de salarios baixos, considerando salario baixo a aquelas persoas que gañan 2/3 ou menos da mediana das ganancias brutas por hora na rexión/país de referencia. Esta cifra é do 11% para a provincia da Coruña.

Polo que respecta ós fogares nos que os ingresos por prestacións representan máis do 50% do total de ingresos. Ás cifras oficiais de Galicia e da provincia para o período 2011 – 2016 amosan un abano de fogares do 42% - 44% que integran este grupo, en tanto que na provincia este abano sitúase no 40% - 42%. Ademais, salienta o número de fogares nos que o ingreso por prestacións supón o total dos ingresos, que para o 2016 se sitúa en Galicia no 31% e na provincia no 28% do total.

Con respecto á Área da Costa da Morte, para o ano 2016 a porcentaxe de fogares nos que os ingresos de prestacións superan o 50% do total é do 47%, en tanto que aqueles fogares nos que o único ingreso procede de prestacións é do 33%. Estas cifras amosan estabilidade dende o ano 2011.

Dentro das prestacións teñen especial importancia as relacionadas coas pensións de carácter contributivo. No ano 2017, 4.206 persoas na Comarca percibían pensión de carácter contributivo cun importe medio de 804,46€. Este importe medio evoluciona á alza dende os 738,88€ do ano 2011, aínda que se atopa afastado dos 896,24€ do promedio galego ou dos 927,97€ do promedio das pensións contributivas da provincia.

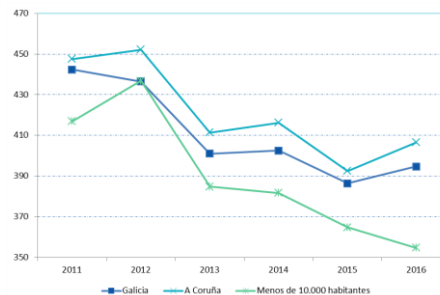
2.3 OS GASTOS DOS FOGARES.

Ó longo da análise demográfica realizouse un primeiro achegamento á realidade da vivenda no territorio. Este achegamento completárase no actual apartado analizando os principais gastos dos fogares e a súa incidencia sobre os hábitos de vida da poboación o cal, relacionado cos datos expostos sobre a renda e os ingresos estudados no anterior apartado, contribuirá a contextualizar as políticas de benestar.

Tal como se mencionaba no primeiro apartado relativo á análise demográfica, no ano 2011 na Comarca de Muros, o 79% das vivendas eran en réxime de propiedade, contando cun 6% pendente de liquidar a hipoteca. Esta porcentaxe é substancialmente inferior á realidade da provincia e de Galicia, onde as hipotecas activas no 2011 corresponden ó 25% e ó 23% do total de vivendas respectivamente. Con todo, estes datos poden ser actualizados para o 2016, aínda que non se corresponden á Comarca senón á Área da Costa da Morte, amosando un 13,01% do total de fogares da Área con hipotecas activas, en tanto que as cifras evolucionan á baixa tanto para Galicia como para a provincia, amosando un 18,7% e un 20,3% respectivamente.

Con respecto ó gasto que supón unha hipoteca activa, os datos oficiais amosan as cifras de custo medio para Galicia e para a provincia da Coruña, ofrecendo tamén a posibilidade de estudar o custo medio para os Concellos de menos de 10.000 habitantes, rango no que, na actualidade, se inclúen os diferentes Concellos da Comarca de Muros. A continuación amósase a evolución do gasto.

Gráfico 11. Evolución do custo mensual das hipotecas activas. Galicia, provincia e Concellos galegos menores de 10.000 habitantes. 2011-2018⁸.

Fonte: IGE

Como se pode comprobar no gráfico 11, a evolución do custo mensual das hipotecas é descendente en todo o período analizado a excepción da última anualidade, onde o dato para Galicia e para a provincia da Coruña repunta lixeiramente. Con todo, o custo mensual para os Concellos menores de 10.000 habitantes é substancialmente menor, supoñendo no ano 2016 o 90% do custo de Galicia e o 87% do custo da provincia, de tal xeito que a cifra final da serie para estes concellos, que supón 355,8€ mensuais, representa a imaxe da contía a afrontar polo 13,01% de vivendas da Área que contan con hipotecas activas mencionadas con anterioridade.

⁸ O Concello de Muros entra dentro dos Concellos menores de 10.000 habitantes

Outro dos elementos que é posible ter en conta á hora de estudar as condicións socioeconómicas da poboación atópase relacionada co aforro que os fogares declaran afrontar en alimentos e reparacións⁹. Así, se ben a porcentaxe de fogares que declara este tipo de aforro en Galicia e na provincia é do 44% e do 42,7% para o ano 2016, na Área da Costa da Morte esta porcentaxe elévase ata o 54,9%.

Ademais, á hora de cuantificar este aforro, os datos oficiais amosan que, en tanto en termos xerais os fogares que aforran en Galicia e na provincia declaran uns aforros promedio de 67€ e 72€ mensuais respectivamente, os fogares da Área da Costa da Morte elevan esta cifra ata os 95€ mensuais para o ano 2016.

2.4 SÍNTESE DO CONTEXTO SOCIOECONÓMICO NA COMARCA.

O contexto socioeconómico da Comarca de Muros vén predeterminado, en primeiro lugar pola súa composición; é dicir, a actividade económica distribúese principalmente entornando ao sector servizos, que concentra máis da metade do total das empresas, e ó sector primario. Con todo, o PIB per cápita comarcal é substancialmente menor, cos seus 12.000€ actuais, en comparación cos 20.000€ dos territorios de referencia.

As afiliacións á Seguridade Social na Comarca presentan uns datos descendentes, reducíndose un 5% nos últimos anos. Os réximes que sofren unha maior diminución son o do mar (10%) e de autónomos (7%), sendo o réxime de empregados/as de fogar o único que aumenta en número de afiliacións (16%).

De xeito paralelo, o desemprego na Comarca aumenta ata o ano 2013, ano a partir do cal os datos diminúen progresivamente, chegando a situar a cifra máis baixa no ano 2018, con 561 persoas en situación de desemprego.

En canto ó nivel académico, a metade da poboación da Comarca conta con estudos secundarios, todo e contar cunha poboación menor de 16 anos sensiblemente inferior que o territorio galego e provincial.

A Comarca, analizada dun xeito integrado na Área da Costa da Morte, presenta unha taxa de risco de pobreza ou exclusión social por debaixo do dato galego e por riba do provincial. A evolución desta presenta un decrecemento salientable, de case 10 puntos menos en 5 anos. Con todo, o 19% da poboación padece esta situación.

Polo que respecta ós ingresos dos fogares, no 47% dos fogares da Comarca os ingresos provenientes de prestacións superan o 50% dos seus ingresos. Por outra banda, aquelas vivendas onde o único

⁹ O aforro en alimentos defínese como o aforro que tivo lugar ó ser o propio fogar o que os produce u ben llos regalou algún familiar ou amigo e, polo tanto, lle evitou ao fogar a súa compra. Con respecto ó aforro en reparacións, refírese a que algún membro do fogar, familiar ou amigo realizou tarefas tales como pintar, reparar avarías, facer ou montar mobles... que supuxeron para o fogar un aforro de máis de 500 euros. Definicións obtidas do IGE.

ingreso que se recibe procede das prestacións é do 33%. É dicir, un terzo das vivendas obtén a totalidade dos seus ingresos mediante prestacións.

3. Os servizos sociais. Situación e evolución.

As administracións locais, atendendo á normativa vixente, teñen un rol fundamental dentro do conxunto coordinado de prestacións, programas e equipamentos que son as políticas de benestar, destinadas estas a garantir a igualdade de oportunidades no acceso á calidade de vida e á participación social de toda a poboación.

Neste sentido, dentro do conxunto de servizos integrados no sistema público de servizos sociais, é responsabilidade das administracións locais a xestión dos servizos sociais comunitarios, entendidos como o acceso normalizado ós servizos sociais e primeiro nivel de intervención (Art. 9.1 da Lei 13/2008 de Servizos Sociais de Galicia), sendo, por tanto, a súa función principal a atención ós cidadáns no achegamento e acceso ó sistema de servizos sociais.

A continuación serán analizadas diferentes variables relacionadas tanto coa existencia e localización de entidades (públicas, privadas e sociais) que traballan en materia de benestar na comarca, como coa súa actividade. Así, dentro deste apartado, estudaranse aspectos como os equipamentos e a súa evolución ó longo do tempo, o financiamento das entidades públicas e os seus equipos de traballo, ou os programas máis salientables que estas desenvolven, facendo especial fincapé naqueles servizos locais de elevada capilaridade territorial e de salientable impacto en termos de emprego e de atención ás persoas usuarias, como é o caso do Servizo de Axuda no Fogar.

3.1 AS ENTIDADES E OS EQUIPAMENTOS DE BENESTAR NA COMARCA.

O conxunto de servizos e prestacións que conforman o sistema de servizos sociais necesita contar coas infraestruturas e equipamentos suficientes que permitan unha axeitada prestación dos mesmos, así como un desenvolvemento que responda tanto á realidade da poboación como ás necesidades dos cidadáns de cada territorio.

Neste sentido, é necesario coñecer a rede de axentes sociais, tanto de titularidade pública como privada, que integran na Comarca de Muros o sistema de servizos sociais, así como identificar e ter unha imaxe clara dos centros e equipamentos que, no eido do benestar social, actúan e traballan no territorio da comarca.

A) As Entidades de Servizos Sociais¹⁰.

Na Comarca de Muros hai 5 entidades prestadoras de servizos sociais.

Das 5 entidades presentes na Comarca 2 son de titularidade pública e 3 son de titularidade privada, das cales 1 é de iniciativa social.

Entidades públicas:

- 1 Concello de Carnota
- 2 Concello de Muros

Entidades de iniciativa social:

- 3 Asociación de discapacitados da bisbarra de Muros - Muros

Entidades de iniciativa privada:

- 4 M. L. V. – Muros
- 5 Tecnos Social & Consulting SL - Muros

Imaxe 2. Distribución das entidades prestadoras de servizos sociais nos concellos da comarca de Muros.

Fonte: Elaboración propia a partir de datos RUEPSS.

O mapa amosa a distribución das entidades prestadoras de servizos sociais nos concellos da Comarca. Así, o concello de Muros concentra a maioría das entidades cun total de 4, mentres que no concello de Carnota localízase unha.

As áreas estratéxicas de actuación nas que se clasifican as entidades da Comarca de Muros, ó abeiro do disposto no artigo 12.2 do Decreto 254/2011¹¹ e recollidas no Rexistro Único de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais dependente da Consellería de Política Social da Xunta de Galicia, indican que, alén dos propios concellos que, pola súa función de atención ós cidadáns no seu acceso ós servizos sociais teñen un ámbito de actuación amplo que abarca tódalas áreas, as entidades

¹⁰ Neste apartado recóllense as entidades que están rexistradas no Rexistro Único de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais da Xunta de Galicia, na comarca de Muros, ata o 30/06/2018.

¹¹ Decreto 254/2011, do 23 de decembro, polo que se regula o réxime de rexistro, autorización, acreditación e a inspección dos servizos sociais de Galicia (DOG nº 14, do 20 de xaneiro de 2012).

privadas teñen a súa actuación principal focalizada na atención ás persoas con discapacidade e á infancia.

B) Os Centros de Servizos Sociais¹².

Na Comarca de Muros localízanse un total de 5 centros, dos cales 4 son de titularidade pública e un de titularidade privada.

Centros públicos:

- 1 Centro de día para persoas maiores de Muros – Muros
- 2 Centro sociocomunitario de Benestar de Muros – Muros
- 3 Escola infantil de Carnota – Carnota
- 4 Escola infantil de Muros – Muros

Centros de iniciativa privada:

- 5 Escola infantil Miudiños - Muros

Imaxe 3. Distribución dos centros de servizos sociais nos concellos da Comarca de Muros.

Fonte: Elaboración propia a partir de datos RUEPSS.

O concello de Carnota conta cun dos cinco centros presentes na comarca, o resto están situados no concello de Muros.

Táboa 15. Distribución dos centros de servizos sociais da comarca de Muros segundo o seu ámbito de actuación. 2017.

Ámbito de actuación	Centros	
	Titularidade pública	Titularidade privada - Iniciativa privada
Dependencia	1	
Infancia	2	1

¹² Neste apartado recóllense os centros que están rexistrados no Rexistro Único de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais da Xunta de Galicia, na comarca de Muros, ata o 30/06/2018.

Ámbito de actuación	Centros	
	Titularidade pública	Titularidade privada - Iniciativa privada
Maiores	1	

Fonte: Elaboración propia a partir de datos RUEPSS.

As áreas de actuación dos centros presentes na Comarca son a infancia na que se concentran 2 centros de titularidade pública e 1 de titularidade privada, as persoas con dependencia atendidas por 1 centro e as persoas maiores.

O tipo de centros presentes na Comarca de Muros, en base ós ámbitos de actuación anteriormente citados, recóllese na seguinte táboa:

Táboa 16. Número dos centros de servizos sociais da Comarca de Muros segundo a súa tipoloxía e número de prazas totais autorizadas. 2017.

Tipo de centros	Ámbito de actuación	Número	Titularidade	Concello no que se localiza	Total prazas autorizadas
Centro de día	Dependencia	1	Pública	Muros	45
Centro social	Maiores	1	Publica	Muros	-
Escola infantil	Infancia	3	Pública	Carnota	41
			Pública	Muros	41
			Privada	Muros	41

Fonte: Elaboración propia a partir de datos RUEPSS.

A táboa amosa como no eido da atención ás persoas con dependencia a comarca conta cun centro de atención non residencial con 45 prazas no concello de Muros.

No referente á atención á infancia as 123 prazas autorizadas repártense entre as escolas infantís de Carnota, que conta cunha escola pública con 41 prazas, e as dúas de Muros. As 2 escolas infantís de Muros contan cun total de 82 prazas autorizadas, distribuídas entre as 41 da escola infantil pública e as 41 prazas da escola infantil privada do municipio.

Análise e cobertura dos centros.

O Mapa galego de servizos sociais é, segundo o artigo 44.2 da Lei 13/2008 de servizos sociais de Galicia, o instrumento de planificación encargado tanto da definición das áreas sociais de Galicia como dos criterios de dotación de centros e servizos sociais no territorio.

Se ben o Mapa galego de servizos sociais non está publicado nos termos que recolle a Lei 13/2008, no ano 2008 a Xunta de Galicia publica o “*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*”. Esta publicación contén tanto o inventario dos recursos sociais de Galicia, para identificar os recursos existentes no territorio no eido dos servizos sociais, como os criterios para a dotación de centros e servizos sociais, definindo, para determinados equipamentos, as ratios de cobertura obxectivo a lograr nos vindeiros anos para os diferentes territorios.

Nesta diagnose emprégase a metodoloxía definida no “*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*” para a determinación das ratios de cobertura así como para as prazas obxectivo dos diferentes equipamentos sociais, co obxectivo de poder establecer unha comparativa e describir a situación actual dos equipamentos de servizos sociais atendendo ó ámbito territorial obxecto desta diagnose, o comarcal, que defire nalgúns casos das áreas sociais definidas no Mapa.

No “*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*” a Comarca de Muros inclúese na área social denominada área rural 11 que está formada polos concellos de Carnota, Muros e Mazaricos. Neste sentido, co obxectivo de adaptar a metodoloxía do *Mapa* á realidade comarcal, para a determinación dos índice de cobertura da diagnose da Comarca de Muros non se teñen en conta os datos do concello que non forma parte da Comarca, é dicir, do concello de Mazaricos.

Os centros de atención ás persoas maiores.

No ano 2005¹³ nin a Comarca nin a área da que forman parte os concellos da Comarca contaban con ningún centro, nin de carácter residencial nin centro de día.

No 2017 a Comarca con cun centro de atención non residencial no Concello de Muros, de titularidade pública, cunha capacidade de 45 prazas autorizadas. Así, o índice de cobertura para o tipo de centro presente na comarca, non residencial, sitúase no 1,06%, afastado aínda do obxectivo do 2¹⁴% definido no *Mapa* por área. Neste sentido, e atendendo os índices¹⁵ de cobertura definidos no *Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais* na Comarca de Muros faltan 39 prazas en centros non residenciais e 211 prazas en centros residenciais.

Táboa 17. Evolución ratio de cobertura, número de centros e prazas nos centros de atención ás persoas maiores 2005 – 2017.

Tipo de centro	Ratios de cobertura obxectivo	Ano	Nº de centros	Prazas totais	Índice de cobertura ≥ 65 anos (%)	Prazas ratios obxectivos	Diferenza de prazas
Residencias	5	2005	0	0	0	188	-188
		2017	0	0	0	211	-211
Centros de día	2	2005	0	0	0	75	-75
		2017	1	45	1,06	84	-39

Fonte: Elaboración propia.

Como se observa na táboa as prazas necesarias para a cobertura das ratio obxectivo que determina o “*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e*

¹³ Os datos que recolle o “*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*” son do ano 2005.

¹⁴ A Secretaría Xeral de Benestar establece no 2% a ratio de prazas de centros de día mínima por área, obxectivo que se recolle no “*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*”.

¹⁵ A Secretaría Xeral de Benestar establece no 5% a ratio de prazas residencias mínima por área, obxectivo que se recolle no “*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*”.

sectorial” para a Comarca de Muros incrementábase na mesma medida que se aumenta a poboación maior de 65 anos da comarca quen, no intervalo do 2005 ó 2017, incrementou nun 12,5%.

Centros de atención á infancia.

A atención á infancia está cuberta na Comarca de Muros polos 2 centros de titularidade pública que hai nos seus concellos e o centro de titularidade privada do concello de Muros. O concello de Carnota conta cunha escola infantil con capacidade para 41 nenas e nenos e o de Muros dispón de 2 escolas infantís cunha capacidade total de 82 prazas autorizadas, 41 prazas en cada escola infantil. Así, a oferta total de prazas en centros de atención á primeira infancia na Comarca é de 123.

O índice de cobertura á primeira infancia que implica a oferta de 123 prazas autorizadas é do 51,25¹⁶%, superando así o obxectivo do 33% de taxa de escolarización para nenas e nenos menores de 3 anos definido no Cumio de Barcelona da Unión Europea para o 2010.

3.2 OS DEPARTAMENTOS MUNICIPAIS DE BENESTAR.

A) O financiamento dos Servizos Sociais.

O financiamento é un dos factores fundamentais para o desenvolvemento dos servizos públicos de benestar locais, dispoñendo a normativa vixente que as fontes¹⁷ de financiamento dos servizos sociais comunitarios son (i) os orzamentos das entidades locais, (ii) as achegas realizadas polas Deputacións provinciais, (iii) as achegas realizadas polas Xunta de Galicia e (iv) os ingresos xerados en concepto de copagamento que realizan as persoas usuarias.

Así, a clasificación por programas¹⁸ dos orzamentos municipais permite identificar os créditos iniciais que as corporacións destinan a “Servizos sociais e promoción social¹⁹”, identificada esta como política de gasto 23 da súa clasificación interna da estrutura orzamentaria. Segundo os orzamentos aprobados para o exercicio 2018²⁰ ou prorrogados, como no caso do Concello de Muros, os concellos da Comarca de Muros destinan ós servizos sociais entre o 7,35% do seu orzamento, no caso Carnota, e o 8% que asigna o Concello de Muros á política de gasto 23.

¹⁶ Porcentaxe calculada sobre o número de nenas e nenos de entre 0 e 3 anos na Comarca no 2017, 240 nenas/os.

¹⁷ Artigo 40 do Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regula os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento.

¹⁸ Segundo a Orden EHA/3565/2008, de 3 de decembro, pola que se aproba a estrutura dos orzamentos das entidades locais.

¹⁹ A Orden EHA/3565/2008, de 3 de decembro, pola que se aproba a estrutura dos orzamentos das entidades locais, no anexo I define a política de gasto 23: Servizos sociais e promoción social neste sentido: “Imputaranse a esta política de gasto os levados a cabo pola entidade local para a promoción da igualdade de xénero, promoción e reinserción social de marxinados, así como para a xestión dos servizos sociais; prestación de servizos a persoas dependentes e de asistencia social, residencias de anciáns e outros de natureza análoga. Tamén se incluírán as transferencias finalistas a entidades e familias que colaboren na consecución destes fins.

Inclúranse os gastos correspondentes á Administración Xeral, que corresponderán ás actividades dirixidas á planificación, coordinación, control, organización, xestión administrativa e desenvolvemento de funcións de apoio dos distintos centros directivos que integran a política de gasto.”

²⁰ Segundo os datos contrastados dos orzamentos aprobados polos Concellos da Comarca e publicados no BOP e os datos rexistrados polos Concellos no Ministerio de Facenda <https://serviciostelematicosex.minhap.gob.es/sgcal/presupuestos2018/Publicacion.aspx>

Táboa 18. Orzamento municipal dos concellos da Comarca de Muros para o exercicio 2018, importe do programa de “Servizos Sociais e promoción social” dos orzamentos municipais e % do programa sobre o orzamento municipal.

Concello	Orzamento municipal	Política de gasto 23: Servizos Sociais e promoción social	% da Política de gasto 23 sobre o Orzamento
Carnota	4.328.694,92 ²¹ €	318.031,92 €	7,35%
Muros	5.630.651,29 ²² €	450.616,61 €	8,00%

Fonte: BOP coa aprobación definitiva dos orzamentos municipais para o exercicio 2018 e Ministerio de Facenda

<https://serviciotelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx>

Sobre as achegas para o financiamento dos servizos sociais comunitarios que realizan a Deputación da Coruña e a Xunta de Galicia, é necesario considerar o obxecto que teñen como achegas públicas finalistas que son. Así, e tal e como recolle a normativa vixente, as achegas da Deputación teñen como principal obxectivo o apoio ó financiamento do servizo de axuda no fogar básico, así como á contratación dos equipos municipais diferentes e complementarios ó do persoal de referencia²³.

A evolución nos últimos anos do financiamento da Deputación da Coruña ós concellos da Comarca de Muros especificamente dirixida ós servizos de benestar recóllese na seguinte táboa, onde se observa unha evolución dispar, cun incremento do 21% no caso de Carnota e a redución do 9% no de Muros.

²¹ Segundo dato obtido no Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciotelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento aprobado en data 05/12/2018 (consulta realizada en data 08/08/2019).

²² Segundo dato obtido no Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciotelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento prorrogado en data 28/12/2017 (consulta realizada en data 08/08/2019).

²³ O obxecto de financiamento do **Programa de financiamento dos Servizos Sociais Comunitarios Municipais (FOPPSS)** é “(...)o cofinanciamento dos gastos polos conceptos de salarios e seguridade social do persoal con perfís profesionais diferentes e complementarios ao do/a profesional de referencia (que se regula no artigo 37 do Decreto: persoal auxiliar administrativo, persoal técnico de grao medio e persoal técnico de grao superior) como do persoal auxiliar do servizo de axuda no fogar, o SAF básico, todo el (...)” (base 3 das bases de financiamento BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.) O obxecto de financiamento do **Programa FOAXCA** consiste no mantemento, programas e promoción de actividades contemplados na convocatoria véxase base 3 das Bases reguladoras do programa de subvencións a concellos e outras entidades locais da provincia para o desenvolvemento de servizos sociais para o ano 2016. (BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.) O obxecto de financiamento do **Programa FO036A** é o impulso as entidades locais a través de “(...)axudas para gastos de mantemento, programas e promoción de actividades(...)” relacionadas coas políticas de envellecemento activo, seguindo a Base 3 das Bases reguladoras do Programa de Subvencións a concellos e outras entidades locais da provincia para o desenvolvemento de programas de envellecemento activo para as persoas maiores no ano 2016 ((BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.)

Táboa 19. Achegas realizadas pola Deputación da Coruña ós concellos da Comarca de Muros en concepto de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Anos 2016 – 2018²⁴.

Concello	2016	2017	2018	Diferenza 2016 - 2018 (%)
Carnota	46.566,68 €	31.572,68 €	56.368,00 €	21%
Muros	65.988,52 €	52.994,50 €	60.040,00 €	-9%

Fonte: Elaboración propia a partir de datos Deputación da Coruña.

A variación da achega da Deputación da Coruña ós concellos da comarca responde tanto a un cambio do sistema de financiamento da propia Deputación, como á nova fórmula empregada no financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais. Neste sentido, o novo sistema empregado pola Deputación da Coruña para o financiamento dos servizos sociais comunitarios baséase no apoio directo ós concellos no financiamento do persoal de servizos sociais comunitarios distinto do/a traballador/a social, conforme os módulos no que se encadra o persoal correspondente: persoal administrativo grupo C1 e C2, persoal técnico A2, persoal técnico A1 e o persoal auxiliar do Servizos de Axuda no Fogar en réxime de libre concorrencia (SAF libre concorrencia), segundo base 3 das Bases reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2019²⁵.

No referente ás achegas da Xunta de Galicia, as de natureza corrente, teñen por obxecto o cofinanciamento dos gastos derivados do funcionamento cotiá e desenvolvemento dos servizos sociais comunitarios municipais en cada exercicio orzamentario e o sistema empregado e a través do denominado Plan Concertado mediante o sistema de financiamento recollido no Decreto 99/2012.

A seguinte táboa reflicte a evolución do cofinanciamento²⁶ dos servizos sociais comunitarios por parte da Xunta de Galicia mediante transferencias finalistas ós concellos da Comarca de Muros.

²⁴ Bases reguladoras do Programa de subvencións a concellos e outras entidades locais da provincia para o desenvolvemento de servizos sociais para o ano 2016. BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.

RP 2016/11712 Resolución pola que se aproba a concesión definitiva das subvencións correspondentes ao programa FOAXCA 2016. BOP núm. 103, do mércores 1 de xuño de 2016.

Bases reguladoras do Programa de subvencións a concellos e outras entidades locais da provincia para o desenvolvemento de programas de envellecemento activo para as persoas maiores no ano 2016. BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.

RP 2016/8711 Resolución pola que se aproba a concesión definitiva das subvencións correspondentes ao programa FO036A. BOP núm. 82, do luns 2 de maio de 2016.

Bases reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2016. BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.

Resolución pola que se aproba o programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2016 (FOPPSS/2016). BOP núm. 39, do luns 29 de febreiro de 2016.

Bases reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2017. BOP núm. 39, do venres 24 de febreiro de 2017.

RP 16525/ 2017 Resolución pola que se aproba o programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2017 (FOPPSS/2017). BOP núm. 99, do luns 29 de maio de 2017.

Bases reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2017. BOP núm. 242, do venres 22 de decembro de 2017.

RP núm. 2018/14387 Resolución pola que se aproba o programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2018 (FOPPSS/2018). BOP núm. 81, do luns 30 de abril de 2017.

²⁵ BOP nº 5, do martes 5 de xaneiro de 2019.

²⁶ Resolución do 8 de maio de 2017 pola que se publican as contías das transferencias finalistas efectuadas no exercicio 2016 ao abeiro do Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento. DOG núm. 100, do luns 29 de maio de 2017.

Táboa 20. Achegas²⁷ realizadas pola Xunta de Galicia ós concellos da Comarca de Muros en concepto de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Anos 2016 – 2018.

Concello	2016	2017	2018	Diferenza 2016 - 2018 (%)
Carnota	111.957,67 €	117.364,05 €	137.145,97 €	22%
Muros	179.487,44 €	214.047,66 €	234.460,18 €	31%

Fonte: Elaboración propia a partir de datos da Xunta de Galicia.

O incremento nas achegas da Xunta de Galicia ó longo dos anos que recolle a táboa anterior correspóndese fundamentalmente á partida que ten como obxecto o financiamento da axuda no fogar a persoas valoradas como dependentes, é dicir, ós servizos derivados da Lei 39/2006, de Promoción da Autonomía Persoal e Atención ás persoas en situación de dependencia. Mediante este sistema cóbrease a necesidade financeira que se deriva da competencia local determinada no artigo 11 da Orde do 22 de xaneiro de 2009 pola que se regula o servizo de axuda no fogar, onde se dispón que a axuda no fogar será un servizo prestado polas entidades locais.

O obxecto das achegas realizadas tanto pola Deputación como pola administración autonómica amosa como o servizo de axuda no fogar, ben sexa na modalidade de dependencia como na de libre concorrencia, ten un peso importante.

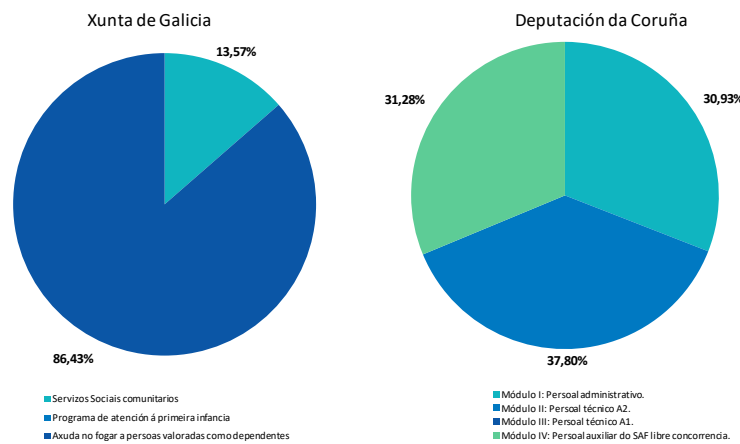
Así, obsérvase como máis do 85% do financiamento recibido polos concellos da Comarca de Muros da administración autonómica ten como fin o financiamento da axuda no fogar ás persoas valoradas como dependentes, e algo máis do 30% dos fondos que a Deputación da Coruña destina ó financiamento dos servizos sociais comunitarios da Comarca teñen como destino o financiamento das horas prestadas polo persoal auxiliar do SAF de libre concorrencia.

Resolución do 30 de abril de 2018 pola que se publican as contías das transferencias finalistas efectuadas no exercicio 2017 ao abeiro do Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento. DOG núm. 105, do luns 4 de maio de 2018.

Resolución do 11 de abril de 2019 pola que se publican as contías das transferencias finalistas efectuadas no exercicio 2018 ao abeiro do Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento. DOG núm. 83, do luns 2 de maio de 2019.

²⁷ Estas transferencias inclúen o financiamento básico dos servizos sociais comunitarios básicos, o programa específico de atención á primeira infancia en centros e instalacións que posibiliten a conciliación da vida laboral e familiar, e a axuda no fogar a persoas valoradas como dependentes.

Gráfico 12. Finalidade das achegas recibidas polos concellos da Comarca de Muros da administración autonómica e provincial para o financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais. 2018.

Fonte: Elaboración propia a partir de datos Deputación e Xunta de Galicia.

Neste sentido, é posible ver como o Servizo de Axuda no Fogar, tanto na modalidade de atención ás persoas dependentes como na modalidade de libre concorrencia, está erixíndose paulatinamente como o programa máis salientable que na actualidade están a xestionar os departamentos municipais de benestar.

B) Os recursos humanos nos Servizos Sociais municipais.

Como porta de entrada o sistema público de servizos sociais unha das pezas fundamentais dos servizos sociais comunitarios municipais son os seus recursos humanos.

No ano 2018, o número de profesionais que forman parte dos servizos sociais municipais na Comarca de Muros ascende a un total de 37.

Na seguinte táboa recóllese a dotación de profesionais, segundo as súas ocupacións, que forman parte dos equipos das área de benestar e servizos sociais municipais da comarca:

Táboa 21. Número de profesionais segundo ocupación e concello que forman parte dos equipos de servizos sociais na Comarca de Muros. 2018.

Ocupación profesional	Concellos	
	Carnota	Muros
Traballador/a social	1	2
Educador/a familiar - social	1	2
Auxiliar Administrativo/a	1	1
Auxiliar SAF	12	17

Fonte: Elaboración propia a partir da información facilitada polos concellos.

Como se pode observar tódolos concellos contan co profesional de referencia, o/a traballador/a social, e, como mínimo con outro profesional, o educador/a social – familiar, que complementa e reforza o contido dos programas e servizos a desenvolver dende á área, así como con profesionais de apoio administrativo. Ademais, hai que destacar o número de profesionais que forman parte do equipo de auxiliares do SAF, 29 auxiliares, aspecto que pon de manifesto o elevado impacto que ten este servizo en termos de contratación de persoal.

A normativa determina as dotacións mínimas de persoal que deben formar parte do servizo en base a unha definición de equipos profesionais en función da área social²⁸ na que se atope o concello. Segundo a clasificación do Decreto 99/2012 na que se atopan os concellos da Comarca de Muros, todos cobren a dotación mínima, que no caso do Concello de Carnota é de 1-2 traballador/a social e ½ auxiliar administrativo, e Muros debe contar como mínimo con 1-2 traballadores/as sociais, 1 educador/a e 1 auxiliar administrativo.

Con todo, hai que sinalar que no concello de Carnota aínda e que a definición mínima de equipo non recolle a figura do/a Educador/a, este profesional aparece efectivamente no seu equipo, sendo unha figura asentada tanto no concello como na Comarca.

Polo que respecta ás dotacións de persoal auxiliar do servizo de axuda no fogar estas son variables e flexibles en función, por unha parte, do tipo de xestión que se teña do servizo de axuda no fogar, directo ou externalizado, e por outra, do propio volume do servizo existente no concello e da prioridade da axenda local de benestar. Na Comarca de Muros as profesionais que prestan servizo ós/as usuarios/as da comarca ascende a un mínimo de 29 para o ano 2018.

C)A actividade e os principais programas dos departamentos municipais de benestar. O Servizo de Axuda no Fogar.

As administracións locais teñen un rol esencial na atención primaria dos servizos sociais como porta de entrada ó sistema galego de servizos sociais. Así os concellos encárganse do desenvolvemento e implementación dos programas e servizos definidos no artigo 9 do Decreto 99/2012 e que son o Programa de información e orientación en materia social, o Servizo de educación e apoio familiar, o Programa básico de inserción social, o Programa de fomento da cooperación e solidariedade social e o Programa de axuda no fogar (SAF).

Como se pode observar, a complexidade é o factor que determina a actividade dos departamentos de benestar locais, polo que é preciso ter en conta este elemento á hora de xerar o dato primario relacionado coa poboación á que efectivamente se lle presta servizo dende os devanditos departamentos locais, ben sexa a través de intervencións directas, ben sexa a través da información ou asesoramento puntual tanto presencial como, por exemplo, telefónico.

²⁸ As áreas sociais establécense atendendo ás características dos concellos, referidas fundamentalmente ao tamaño, densidade e dispersión poboacional, configuración orográfica e ós índices de dependencia, envellecemento e discapacidade. As áreas sociais están definidas no Anexo I do Decreto 99/2012 e son unha ferramenta para a planificación de referencia das dotacións de servizos sociais comunitarios.

Neste sentido, as dificultades de confiabilidade coas que contan os datos primarios relacionados coa actividade xeral dos departamentos de benestar, provoca que a explotación estatística do Sistema de Información de Usuarios de Servizos Sociais (SIUSS) non permita albiscar toda a profundidade e amplitude do traballo realizado polos equipos técnicos. Con todo, a efectos de realizar unha estimación sobre o número de persoas ós que se presta servizo público dende os Concellos, e tendo en conta as experiencias analizadas ó longo da elaboración do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña, é posible afirmar que na actualidade os departamentos municipais de benestar dos Concellos menores de 20.000 habitantes da provincia están a chegar a unha porcentaxe da poboación que supera o 20%, de tal xeito que para a Comarca de Muros os devanditos departamentos de benestar atenderon, aproximadamente, a unhas 2.570 persoas no ano 2017.

O programa de axuda no fogar, tal e como se vén evidenciando ó longo da diagnose, é o principal programa dos servizos sociais da Comarca, tanto pola súa importancia no financiamento, como pola súa dotación de persoal, así como pola carga de traballo que supón ós equipos municipais.

A importancia do servizo de axuda no fogar (SAF) vese reflectida tanto no conxunto do traballo que se realiza dende os departamentos e áreas municipais de benestar e servizos sociais, como pola propia existencia de entidades sociais e privadas que prestan este servizo e que complementan a oferta pública municipal, todo e que na Comarca de Muros non hai localizadas no territorio entidades privadas que presten este servizo.

O servizo de axuda no fogar (SAF) é un servizo que se presta e se xestiona dende o ámbito municipal tanto na súa dimensión básica como na modalidade de atención ás persoas valoradas como dependentes, tal e como indica o artigo 11 da Orde do 22 de xaneiro de 2009 pola que se regula o servizo de axuda no fogar, e consiste en ofrecer un conxunto de atencións ás persoas ou unidades de convivencia no propio domicilio para facilitar o seu desenvolvemento e a permanencia no seu medio habitual, de acordo coa valoración técnica correspondente.

Os concellos, no marco das súas competencias regulamentarias e de autoorganización, teñen regulado²⁹ o servizo de axuda no fogar coa finalidade de garantir a equidade, calidade e intensidade homoxéneas do servizo de conformidade co marco normativo autonómico³⁰ que define e regula o servizo de axuda no fogar.

²⁹ O Concello de Carnota aprobou no Pleno celebrado o día 7 de febreiro de 2014 a Ordenanza municipal do Servizo de Axuda no Fogar do Concello de Carnota e foi publicada no BOP nº35 de 20 de febreiro de 2014. A Ordenanza reguladora do Servizo de Axuda no Fogar do Concello de Muros publicouse no BOP nº127 de 7 de xullo de 2010.

³⁰ Lei 13/2008, do 3 de decembro de servizos sociais de Galicia, no capítulo II, define o servizo de axuda no fogar e no seu artigo 11.f) establece que é función dos servizos sociais comunitarios básicos a xestión da axuda no fogar.

Orde do 22 de xaneiro de 2009 pola que se regula o servizo de axuda no fogar responde a necesidade de establecer un marco regulador de carácter básico dos contidos, formas de prestación e aspectos procedementais e organizativos de axuda no fogar ó abeiro da entrada en vigor da Lei 39/2006, do 14 de decembro, de Promoción da Autonomía Persoal e Atención ás persoas en situación de dependencia.

Decreto 254/2011, do 23 de decembro, polo que se regula o réxime de rexistro, autorización, acreditación e a inspección dos servizos sociais en Galicia, que establece como requisito xeral dos centros e programas de servizos sociais, dispoñer dunhas normas de funcionamento que garanta o respecto ao dereito das persoas usuarias e establezan as condicións da prestación e desenvolvemento dos servizos no seu artigo 7.b).

Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento que establece na súa disposición derradeira primeira a necesidade de que as corporacións locais adapten a súa normativa municipal, neste caso en materia de axuda no fogar. Igual que acontece co Decreto 149/2013, do 5 de setembro, polo que se define a carteira de servizos sociais para a

O servizo de axuda no fogar municipal na Comarca de Muros, no ano 2018, foi prestado a un total de 141 persoas a través de 39.324,46 horas de servizo. O número de horas prestadas por cada un dos concellos así como o número de persoas usuarias beneficiarias deste servizo nas súas diferentes modalidades, libre concorrencia e dependencia, preséntase na seguinte táboa.

Táboa 22. Número de horas prestadas e usuarios/as atendidos/as segundo a modalidade de SAF libre concorrencia e dependencia nos concellos da Comarca de Muros. 2018.

Concello	Modalidade libre concorrencia		Modalidade dependencia	
	Nº de horas prestadas	Nº de usuarios/as atendidos/as	Nº de horas prestadas	Nº de usuarios/as atendidos/as
Carnota	2.602,00	14	12.695,00	40
Muros	2.945,00	25	21.082,46	62
Total	5.547,00	39	33.777,46	102

Fonte: Elaboración propia a partires da información facilitada polos concellos.

En base ós/ás usuarios/as atendidos/as polo servizo pódese determinar a taxa de cobertura que está a ter este servizo nos diferentes concellos da Comarca.

Táboa 23. Ratio de cobertura do servizo de SAF segundo as modalidade de libre concorrencia e dependencia nos concellos da Comarca de Muros. 2018.

Concello	Modalidade libre concorrencia		Modalidade dependencia		Taxa de cobertura SAF (%)
	Nº de usuarios/as atendidos/as	Taxa de cobertura libre concorrencia ³¹ (%)	Nº de usuarios/as atendidos/as	Taxa de cobertura dependencia ³² (%)	
Carnota	14	0,95	40	2,65	3,60
Muros	25	0,94	62	2,28	3,22
Total comarca	39	0,95	102	2,41	3,36

Fonte: Elaboración propia.

En función das persoas atendidas polo SAF nos diferentes concellos a taxa de cobertura deste servizo na comarca é do 3,36%.

Ademais, é salientable a regularidade das taxas de cobertura do servizo para as persoas maiores de 65 anos entre os concellos da Comarca, xa que, aínda é ser diferentes, estas roldan para libre concorrencia o 0,95%. Con respecto á cobertura do servizo de dependencia, esta vai do 2,28€ do concello de Muros ó 2,65 no concello de Carnota.

Con todo, e tendo en conta o alcance de ámbalas modalidades do SAF en número de persoas atendidas, para o ano 2018 detéctanse listas de agarda nos servizos dos concellos. Así, o concello de Carnota conta cunha lista de agarda de 10 persoas para dependencia e 4 para o servizo en libre

promoción da autonomía persoal e a atención ás persoas en situación de dependencia e se determina o sistema de participación das persoas usuarias no financiamento do seu custo.

³¹ A taxa de cobertura do SAF libre concorrencia determínase segundo a seguinte fórmula número de persoas usuarias do SAF libre concorrencia entre a diferenza entre número de persoas maiores de 65 anos menos o número de persoas usuarias do SAF dependencia.

³² A taxa de cobertura do SAF dependencia determínase segundo a seguinte fórmula número de persoas usuarias do SAF dependencia entre o número de persoas maiores de 65 anos.

concorrenza, e o concello de Muros conta con 18 solicitudes de SAF dependencia en agarda e 12 persoas en libre concorrenza.

A evolución, nos últimos anos, da prestación do servizo de axuda no fogar na modalidade de libre concorrenza recóllese na seguinte táboa.

Táboa 24. Número de horas prestadas do SAF libre concorrenza nos concellos da Comarca de Muros. 2016 - 2018.

Concello	2016	2017	2018
Carnota	1.364,00	3.278,00	2.602,00
Muros	1.670,00	2.468,00	2.945,00

Fonte: Elaboración propia a partir da información facilitada polos concellos e a Deputación da Coruña.

A táboa amosa como nos dous concellos da Comarca hai unha evolución positiva no número de horas prestadas de SAF na modalidade de libre concorrenza. Neste sentido, o concello de Carnota case duplica o número de horas prestadas entre o 2016 e o 2018 a pesar de observar unha redución entre o 2017 e 2018, e o Concello de Muros aumentou a prestación de horas de SAF nun 76%.

Dentro da análise do servizo de axuda no fogar na modalidade de libre concorrenza é preciso facer unha especial referencia ó apoio financeiro que a Deputación da Coruña está a prestar dentro do Programa de financiamento dos servizos comunitarios municipais (FOPPSS). Como xa se citara anteriormente, este programa, que responde á competencia determinada ó abeiro do Decreto 99/2012 que regula os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento, evolucionou nos últimos anos e para caso do SAF, actualmente a institución financia os custos correspondentes ó persoal auxiliar do devandito servizo, establecéndose, para elo, unha achega³³ de 12,00€ por hora prestada de servizo.

A seguinte táboa amosa a evolución do financiamento da Deputación da Coruña ós concellos da comarca para o servizo de axuda no fogar na modalidade de libre concorrenza.

Táboa 25. Importe das achegas realizadas pola Deputación da Coruña para o financiamento do SAF libre concorrenza nos concellos da Comarca de Muros. 2016 - 2019.

Concello	2016 ³⁴	2017 ³⁵	2018 ³⁶	2019 ³⁷
Carnota	17.643,83 €	17.643,83 €	16.368,00 €	33.638,59 €
Muros	17.643,83 €	17.643,83 €	20.040,00 €	28.968,02 €

³³ A achega para o financiamento do persoal auxiliar do SAF libre concorrenza, establecido na base 4 das Bases Reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais, pasou de seu unha achega fixa de 17.643,83€ o primeiro ano de vixencia do Programa no 2017 (BOP nº 39 de 24 de febreiro de 2017) a unha achega calculada en función das horas previstas de prestación do servizo sobre a base de 12,00€ por hora prestada de servizo.

³⁴ Resolución pola que se aproba o programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2016 (FOPPSS/2016). BOP núm. 39, do luns 29 de febreiro de 2016.

³⁵ RP 16525/2017. Resolución pola que se aproba o Programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2017 (FOPPSS/2017). BOP nº 99 de data 29 de maio de 2017.

³⁶ RP num. 2018/1487. Resolución pola que se aproba o Programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2018 (FOPPSS/2018). BOP nº 81 de data 30 de abril de 2018.

³⁷ RP 13220/2019. Resolución pola que se aproba o Programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais en 2019 (FOPPSS/2019). BOP nº 73 de data 16 de abril de 2019.

Fonte: Resolucións pola que se aproba o Programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais (FOPPSS) os anos 2016, 2017, 2018 e 2019.

Os importes das achegas para o financiamento do SAF libre concorrencia amosan como o apoio da Deputación para este obxecto tivo unha evolución positiva, consecuencia esta do paso da modalidade de financiamento de carácter lineal dos anos 2016 e 2017 á modalidade de financiamento por hora de prestación efectiva do servizo. Neste sentido, o cambio dos volumes, entre os anos 2016 e 2019, van do 64% de incremento percibido polo concello de Muros ó 91% do Concello de Carnota.

A relevancia do SAF nos servizos sociais comunitarios, tal e como se recolle anteriormente, reflíctese na composición dos equipos, xa que unha parte importante destes está relacionada coa prestación do servizo de axuda no fogar, nas súas diferentes modalidades. Con todo, para realizar a análise do volume de profesionais do SAF, é preciso ter en conta tanto a presenza de diferentes ocupacións como a influencia dos sistemas de xestión que os concellos utilizan á hora da prestación do servizo.

Táboa 26. Tipo de xestión do servizo de axuda no fogar nos concellos da Comarca de Muros en función da súa modalidade e número de persoal encargado da coordinación e da prestación directa do servizo. 2018.

Concello	Modalidade de SAF	Tipo de xestión	Persoal de coordinación	Persoal auxiliar	Custo /hora
Carnota	<i>Libre concorrencia</i>	Directo	2	2	12,00 €
	<i>Dependencia</i>			10	
Muros	<i>Libre concorrencia</i>	Directo	2	2	12,00 €
	<i>Dependencia</i>	Mixto		15	

Fonte: Elaboración propia a partires da información facilitada polos concellos

Neste sentido, como amosa a táboa, pódese afirmar que, o ano 2018, o SAF na Comarca ocupou a un mínimo de 33 profesionais, dos cales 4 corresponden á figura de coordinación nos diferentes concellos, e un total de 29 son profesionais auxiliares que prestan servizo directamente nos fogares das persoas usuarias.

Ademais do impacto en termos laborais, é preciso afondar nas diferentes formas de xestión do servizo empregadas polos Concellos. Así, na análise deste apartado móstrase como os concellos optan por xestións diferentes, por unha parte, está o concello de Carnota que ten unha xestión directa do servizo, nas súas dúas modalidades, e por outra, Muros que opta por unha xestión mixta, é dicir, emprega para o servizo de libre concorrencia a xestión directa do servizo e utiliza unha xestión mixta, é dicir, a xestión directa e a externalización de xeito combinado, para a prestación do servizo na modalidade de dependencia.

O Concello de Carnota xestiona a totalidade do SAF de xeito directo. Para elo contan con persoal municipal, un total de 12 auxiliares, para a prestación do servizo nos fogares das persoas usuarias, e dúas técnicas que levan a cabo o traballo de coordinación e xestión do servizo.

O concello de Muros combina a xestión directa para o servizo na modalidade de libre concorrencia e a xestión mixta (directa + externalización) para a modalidade de dependencia. As tarefas de coordinación do servizo nas dúas modalidades son responsabilidade de dúas técnicas municipais.

Polo que respecta ó persoal auxiliar, dúas auxiliares municipais prestan o servizo ás persoas usuarias de libre concorrência e 15 auxiliares municipais traballan no servizo na modalidade de dependencia. O servizo na modalidade de dependencia complétase coas auxiliares necesarias para a cobertura completa do servizo a través da entidade prestadora contratada para este fin.

Finalmente, é preciso facer referencia ós custos/hora do servizo de SAF, presentando os concellos uniformidade nos datos achegados á diagnose xa que se refiren a información contemplada na ordenanza e non ós custos efectivos de xestión do mesmo.

3.3 EXTRACTO DA SITUACIÓN DOS SERVIZOS SOCIAIS NA COMARCA DE MUROS.

Os servizos sociais na Comarca de Muros teñen un claro predominio do sector público xa que a maioría dos centros de servizos sociais son de titularidade pública (4 dos 5 centros da Comarca son públicos). Estes centros están focalizados na atención á infancia, con tres centros, das tres escolas infantís da Comarca dúas son de titularidade pública e unha privada e ofrecen un total de 123 prazas (82 públicas e 41 privadas), e na atención ás persoas dependentes, ámbito no que presta servizo o Centro de día de Muros, con 45 prazas.

Nos últimos anos os equipamentos relacionados coa atención ás persoas maiores e dependentes incrementaron a súa oferta de carácter non residencial coa apertura, no Concello de Muros, do Centro de día para persoas maiores, integrado na rede de Centros do Consorcio Galego de Servizos de Igualdade e Benestar, cunha capacidade de 45 prazas autorizadas. Con todo, mantense unha substancial diferenza con respecto ós obxectivos de cobertura establecidos no *Mapa galego de equipamentos e servizos sociais* na área da que forma parte a Comarca. Esta diferenza tradúcese na necesidade de 211 prazas de carácter residencial e de 39 prazas en centros de día. Coa creación destas prazas nos diferentes tipos de equipamentos, cubriríanse os obxectivos previstos no devandito *Mapa*, incrementando así a oferta comarcal e limitando os efectos que na actualidade teñen sobre as persoas usuarias e sobre as súas familias, tanto as elevadas esperas como os custos, ou os traslados en relación, sobre todo, ás prazas de carácter residencial.

En relación ós centros de atención á primeira infancia, na actualidade a dotación de prazas na comarca supera amplamente a ratio recomendada pola Unión Europea, proporcionando unha cobertura do 51,27% en termos de prazas para a atención á primeira infancia na Comarca.

A Comarca non conta con ningún equipamento de atención ás persoas con discapacidade, todo e contar cunha entidade, a Asociación de discapacitados da bisbarra de Muros (Abidismur), que desenvolve o seu traballo neste ámbito de atención. Abidismur xestiona dous centros de atención ás persoas con discapacidade, un centro ocupacional (50 prazas) e un centro de día (20 prazas), no Concello de Outes, na comarca lindeira de Noia.

As políticas de benestar nos concellos da Comarca, segundo a asignación de créditos iniciais dos orzamentos municipais ó programa de “Servizos sociais e promoción social”, contan cunha notable adicación de recursos que se sitúa entre o 11,50% e o 21,01% dos orzamentos municipais.

Ó longo dos últimos anos, o apoio financeiro da Xunta de Galicia ós concellos da comarca incrementouse, tendo a súa orixe na partida que financia as horas prestadas polo servizo de axuda no fogar na modalidade de dependencia. No caso das achegas da Deputación da Coruña, o cambio no sistema de financiamento empregado pola institución, enmarcada no POS, contribúe a que o apoio económico se basee no financiamento do persoal técnico complementario e do persoal administrativo así como á actividade do persoal do Servizo de Axuda no Fogar na modalidade de libre concorrência.

Dentro do novo sistema de financiamento empregado pola Deputación, salienta a implantación do apoio financeiro levada a cabo pola Deputación da Coruña ó persoal de carácter administrativo. Este financiamento é significativo para a presenza do persoal administrativo como apoio ás actividades dos equipos técnicos que tanto contribúe a liberar carga de traballo burocrático e administrativo que, na actualidade, está a marcar a operatividade dos equipos municipais, como son unha peza fundamental na primeira atención ás persoas usuarias do servizo.

Neste mesmo sentido, os equipos dos departamentos de benestar da Comarca contan todos co persoal técnico complementario. Así, o apoio económico da Deputación proporciona ós concellos da Comarca de cadansúa profesional en educación familiar, co que isto supón de incremento das posibilidades de desenvolver novas tarefas respondendo ás necesidades sociais.

Dentro dos equipos de benestar locais, salienta a importancia que ten o SAF para a actividade dos departamentos e para as persoas usuarias, de tal xeito que é o programa que maiores recursos consome e que, na actualidade, está a chegar de xeito máis amplo e intenso á poboación.

A elevada intensidade que implica o SAF supón que este servizo sexa unha das principais fontes de carga de traballo para o equipo técnico local, de tal xeito que o contido do posto das traballadoras sociais céntrase, case en exclusiva, na xestión do mesmo. Neste sentido, outro tipo de intervencións quedan nun segundo plano na xornada cotiá das traballadoras sociais, e incluso doutras profesionais, como no caso do concello de Carnota onde a educadora familiar desempeña un importante traballo na propia xestión do SAF.

Neste contexto, dende os equipos técnicos considérase que a actuación dos departamentos de benestar estase a centrar na xestión reactiva perante as demandas da poboación, sobre todo relacionadas coa tramitación de recursos derivados da dependencia, quedando baleiros importantes á hora do traballo comunitario e preventivo ou do relacionado coas persoas coidadoras.

Deste xeito, é posible observar como as accións relacionadas coa rexeneración da vida comunitaria ou coa loita contra a soidade, así como coa prevención de vellas e novas adicións entre diferentes colectivos son recoñecidas como campos de actuación nos que, na actualidade, non se está a traballar coa intensidade requirida por diferentes motivos.

A salientable importancia do SAF no traballo dos departamentos de benestar, que se reflicte na amplitude dos equipos necesarios para a súa implementación, reflictese tamén nas súas formas de xestión, onde os concellos, como no caso do concello de Muros, contan con equipos propios e co apoio de empresas externas para a prestación do servizo.

Neste sentido, o tipo de xestión empregada polos concellos na prestación do servizo de axuda no fogar, directa no concello de Carnota e mixta no concello de Muros, non parece ter unha incidencia relevante no rendemento do servizo xa que os concellos presentan unha taxa de cobertura do servizo semellantes que van do 3,60% do concello de Carnota ó 3,22% do concello de Muros.

Como se vén de observar o SAF é un servizo que implica unha enorme carga de recursos técnicos, financeiros e de coordinación e, neste contexto, constátase a ausencia de ferramentas de control de xestión e seguimento do servizo, que contribúan a favorecer as condicións de traballo dos profesionais responsables da coordinación do servizo así como mellorar a propia coordinación e xestión do servizo que se presta. Neste sentido, e resaltando que os Concellos (sobre todo o de Carnota) está a chegar a un tope operativo relativo ó SAF que impide maximizar o aproveitamento das posibilidades de financiamento propias do novo sistema da Deputación, é preciso avanzar de xeito integral na mellora do servizo.

Con todo, alén da verificación das formas de xestión do SAF e dos custos nos Concellos da Comarca, é necesario incidir que este servizo é o auténtico centro neuráxico das actividades de benestar locais que, se ben ten un elevado potencial á hora de xerar novas intervencións complementarias coas persoas usuarias, coas familias ou co seu entorno, este potencial non está a ser esgotado por parte dos equipos técnicos municipais.

Así, entendese como unha necesidade o aproveitamento do coñecemento que xera a prestación do SAF que permita convertelo en accións estruturadas de intervención integral sobre o contexto das persoas usuarias e, para elo, é preciso poñer medios a disposición dos equipos municipais que, por unha parte, complemente os perfís dos propios equipos, e por outra, lles facilite este traballo.

Para elo, tamén é necesario contar con equipos de auxiliares suficientes e ben formados que posibiliten unha prestación de calidade do servizo. Nestes momentos, servizos como o do concello de Carnota manifestan a falta de profesionais formados/as en servizos de atención que opten por traballar no servizo de axuda a domicilio. Sería, polo tanto, necesario mellorar a cobertura das necesidades de formación e actualización das profesionais do SAF en activo e propiciar espazos para a formación de novas, así como contribuír a facer do servizo un sector laboral atractivo e estable.

4. Conclusións e Recomendacións.

Ó longo do presente documento foron analizados, en tres apartados diferentes, os principais aspectos relacionados coa evolución demográfica, co contexto socioeconómico, e coa situación dos servizos sociais e dos principais programas das políticas locais de benestar; amosando así un panorama integral resultante do estudo conxunto (I) das persoas, (II) das súas condicións de vida, e (III) da actividade dos servizos de benestar.

O último punto da Diagnose da Comarca de Muros vén conformada pola formulación das principais conclusións extraídas da análise dos anteriores apartados, así como pola elaboración de diferentes propostas para a mellora e ampliación do alcance e profundidade das actividades dos departamentos locais de benestar.

Estas conclusións e recomendacións terán como viero xeral a procura da mellora da calidade de vida da poboación e, máis concretamente, da mellora da autonomía individual e relacional das persoas, de tal xeito que se enmarquen e sexan coherentes coas liñas xerais que o Plan de Acción diseña para a actividade de Área de Benestar da Deputación da Coruña. É dicir, as recomendacións propostas para a Comarca de Muros non só son coherentes cun deseño xeral a nivel provincial, senón que contribúen a este deseño trasladando de xeito *abaixo – arriba* tanto as necesidades locais como as circunstancias puntuais que se presentan no desenvolvemento cotiá das tarefas dos departamentos locais, e que inflúen de xeito determinante no rendemento das políticas locais de benestar e, polo tanto, na súa capacidade de resposta fronte ás situacións sociais.

Neste sentido, ó longo dos últimos anos a Deputación da Coruña evoluciona no seu sistema de apoio ós Concellos de menos de 20.000 habitantes. Esta evolución insírese na emerxencia do POS+ como principal ferramenta de colaboración financeira xeral, en tanto que tamén presenta no relativo ás políticas de benestar unha fonda evolución das ferramentas de apoio financeiro.

Así, tanto o contido do apoio como os volumes financiados evolucionaron de xeito significativo a partir do ano 2017, sempre dentro da modalidade incentivadora, sendo minoría os programas de apoio técnico directo ós Concellos, aspecto este no que a continuación se fará fincapé atendendo á realidade territorial.

Deste xeito, na procura de seguir avanzando e mellorando no apoio integral que a Área de Benestar da Deputación presta ós Concellos, e tendo como referencia o principio de autonomía local, a continuación preséntanse as principais conclusións e recomendacións xurdidas para a Comarca de

Muros no seo dos traballos de elaboración do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña.

4.1 AS PRINCIPAIS CONCLUSIÓN S .

A) A evolución demográfica

A análise da demografía levada a cabo ó longo do documento reflicte unha caída no relativo ás grandes cifras da poboación da Comarca nestes últimos 20 anos, observándose como esta caída afecta tanto ó concello de Carnota como o de Muros. Neste sentido, a Comarca perde máis do 23% da poboación, en tanto que o concello de Muros perde un 19% e o concello de Carnota supera o 31% de perda de habitantes.

Dentro da análise da evolución demográfica negativa, é preciso estudar a evolución dos saldos vexetativo e migratorio. Así, o saldo vexetativo amosa cifras negativas dende mediados dos anos 80, aínda que é dende finais desta década onde se xeneraliza en tódolos Concellos asentándose definitivamente en cifras negativas. Con respecto ó saldo migratorio, este é negativo en toda a serie temporal analizada coa única excepción do ano 2008.

Así, ámbolos dous saldos se unen para completar un panorama demográfico que evoluciona á baixa de xeito salientable e que, segundo as proxeccións oficiais, continuará descendendo ata chegar ó 2030 con 9.914 habitantes, o que suporá un descenso do 23% dende o ano 2017 ou un descenso acumulado dende o 1998 do 41%.

A pesar de que o concello de Muros supón unha clara centralidade na Comarca, a evolución demográfica do mesmo amosa só unha diferenza de intensidade con respecto á elevada perda poboacional de Carnota. Neste sentido, as perdas de poboación tamén afectan a tódalas parroquias e núcleos dos Concellos, dende San Mamede, Carnota ou O Pindo no concello de Carnota, a Esteiro, Serres ou ó núcleo urbano do concello de Muros. Deste xeito, a caída da poboación é xeral en todo o territorio, tanto nos núcleos rurais como no núcleo urbano de Muros, polo que o efecto centralidade deste núcleo non é o suficientemente forte como para evitar, non xa o devalo poboacional xeral, senón a súa propia evolución negativa.

Neste sentido, a prestación de servizos de benestar, e o deseño dos mesmos dende os departamentos municipais, atópase intimamente vencellada coa realidade demográfica local, de tal xeito que na Comarca é posible detectar unha dobre liña de evolución dos mesmos.

A primeira dela relaciónase coa emerxencia da resposta local ós dereitos subxectivos da dependencia en termos xerais, que se plasman sobre todo nos requirimentos operativos dos Servizos de Axuda no Fogar municipais e na súa intervención tanto relacionada coa propia dependencia como coa modalidade de libre concorrencia. Con todo, este é o exemplo máis salientable dunha serie de

servizos e programas relacionados coa atención ás persoas maiores que, na actualidade están a demandar máis recursos por parte dos Concellos.

A segunda delas atópase relacionada coa resposta local a outro tipo de necesidades non directamente vencelladas coa atención á dependencia ou ás persoas maiores. Trátase de programas relacionados coa infancia e mocidade dende múltiples ópticas como pode ser por exemplo o reforzo educativo, a conciliación ou a prevención.

Dentro destes programas, a Comarca presenta exemplos traballo en relación cos centros educativos, de tal xeito que se pode indicar que, se ben unha parte importante dos recursos locais se están a focalizar en programas e servizos para a atención ás persoas maiores, tamén se debe mencionar a existencia dun abano de programas dirixidos a outros colectivos, a pesar do cal non se pode obviar unha importante tendencia á *hiperfocalización* dos programas na atención ás persoas maiores.

Neste contexto demográfico, os servizos prestados á cidadanía dende os departamentos de benestar constitúense tanto en elementos dinamizadores da vida económica local dende unha perspectiva de proximidade debido á intensidade das súas necesidades en termos de profesionais, como en elementos que garanten a calidade de vida da poboación, de tal xeito que contribúen ó proceso de retención/atracción de poboación dende unha perspectiva de complementariedade ó resto dos recursos socioeconómicos da Comarca.

Un dos elementos máis importantes á hora de vencellar a dotación de equipamentos de benestar coa evolución demográfica é a posibilidade de establecer nexos entre a formación e a inserción laboral das persoas formadas. Así, resulta clave a realización de accións formativas relacionadas coa atención á dependencia e á comunidade en xeral, sobre todo tendo en conta a elevada intensidade en recursos humanos do SAF.

Con todo, a pesar de que na Comarca se están levando a cabo obradoiros de formación para responder á situación de elevada demanda de profesionais no sector ou se desenvolven accións formativas en Cee, considérase de elevada importancia a selección previa de perfís axeitados para a prestación de servizos nos fogares para maximizar o aproveitamento das accións formativas e incorporar ás persoas formadas ó servizo.

Así, dende unha perspectiva integral de fortalecemento da dinámica demográfica, considérase básico o traballo de reforzo dos servizos de benestar e dos equipamentos operativos na actualidade; fornecerse de servizos de transporte local; mellorar na formación e inserción laboral de calidade das ocupacións relacionadas coa prestación de servizos de benestar; así como avanzar na construción de *coalicións internas* municipais entre os departamentos de benestar, promoción económica ou asesorías xurídicas, por exemplo, que relacionen os diferentes servizos municipais co obxectivo de fortalecer iniciativas de xeración de oportunidades laborais de proximidade e de mellora da inclusión laboral.

B) O avellentamento e a soidade.

Como se menciona con anterioridade, a Comarca presenta unha salientable evolución decrecente da poboación no período analizado, seguindo así a tendencia marcada polo saldo vexetativo e polo saldo migratorio.

Esta evolución demográfica ten a súa correspondencia no relativo ó avellentamento da poboación, que xa dende principios do século XXI amosa unha idade media maior ó promedio de Galicia e da provincia, pero que evoluciona con maior rapidez cós territorios de referencia. Así, en tanto en Galicia a idade promedio medra case 4 anos entre o 2002 e o 2017, na Comarca medra máis de 7.

O acelerado avellentamento da poboación vese reflectido nos índices analizados, estimándose unha aceleración do proceso de cara ó 2030, polo que se constitúe como un dos elementos estruturais tanto para a vida na Comarca, como para a planificación das políticas de benestar locais.

Neste sentido é preciso mencionar que nas proxeccións oficiais para 2030 os grupos de idade máis amplos serán os de persoas (tanto homes como mulleres) maiores de 60 anos, así como o de mulleres maiores de 85 anos, sendo este último aspecto de elevado impacto de cara ó deseño de servizos públicos a curto prazo.

Na actualidade, o avellentamento é un aspecto da realidade demográfica que afecta tanto ós núcleos rurais de Carnota e de Muros, como ó propio núcleo urbano de Muros, sobre todo ó seu casco histórico, xerando en ámbolos contextos problemas relacionados coa accesibilidade e coa soidade, agravados no caso do casco de Muros pola antigüidade e importancia histórica das edificacións.

Dentro das medidas que actualmente se están a poñer en práctica que poden incidir en materia de avellentamento e soidade, salientan en termos xerais as actividades propias dos programas de avellentamento activo tales como os obradoiros de memoria ou outro tipo de accións de lecer ou formativo, que se atopan dirixidas claramente cara a mellora das relacións sociais da poboación maior e que contan cun salientable éxito. De tódolos xeitos, é importante ter en conta que segundo indican os equipos municipais, o perfil de usuario/a destas actividades non é o mesmo có das persoas en risco de soidade, polo que estas actividades terían un contido de carácter preventivo.

Ademais destas medidas, tamén salientan os programas de Xantar na Casa e o SAF, a través dos que se detectan e tratan casos de soidade e que permiten un traballo constante coas persoas usuarias. Con todo, estes programas son reactivos, aínda que é preciso mencionar que as redes comunitarias están a funcionar para alertar ós equipos de benestar municipais na detección de casos de soidade, a pesar de que este fenómeno se está a observar cada día con maior intensidade, sobre todo tendo en conta a elevada importancia da emigración (tanto interna como externa) que afecta á Comarca e especialmente ó concello de Carnota.

Con todo, unha ferramenta de importante valor para o traballo en relación á soidade, como pode ser o voluntariado de acompañamento que se pode integrar dentro dun programa máis amplo de voluntariado, non se está a utilizar de xeito intensivo. Neste sentido, a limitación dos medios técnicos

dos equipos e a súa *hiperfocalización* no SAF provoca que non se estean a explotar estas posibilidades de xeito estruturado ou sistemático.

Un dos elementos importantes á hora de estudar a resposta ó avellentamento é a través da situación actual dos equipamentos especificamente adicados ó coidado das persoas maiores nas súas diferentes modalidades, tanto de carácter residencial como non residencial.

Neste caso, non existe oferta de prazas de carácter residencial na Comarca, limitándose a oferta de prazas non residenciais ó Centro de Día de Muros, de xestión consorciada. Este conta con 45 prazas autorizadas no RUEPSS, pero os equipos de benestar municipais indican que o nivel de funcionamento actual redúcese a entre 12 e 15 prazas operativas para as cales sempre hai demanda xa que o Centro é coñecido na Comarca e a súa valoración tanto técnica, como por parte das persoas usuarias e das familias é moi positiva.

Esta limitación con respecto ós equipamentos relacionados coas persoas maiores tamén se estende ós equipamentos de apoio á discapacidade, que non teñen presenza na Comarca, a pesar de que se atopa activa ADISBISMUR, Asociación de Discapitados da Comarca de Muros que xestiona un Centro Ocupacional e un Centro de Día en Outes.

En relación a esta limitación dos equipamentos, ou ausencia deles, é preciso ter en conta que a presenza destes equipamentos xera economías de proximidade ó reter/atraer profesionais de elevada cualificación, aspecto este que se engade ó elevado potencial dos equipamentos de benestar dende múltiples puntos de vista (coidado das persoas usuarias, conciliación das familias, xeración de economías de proximidade...).

Outro dos elementos sobre os que é preciso incidir é sobre a existencia de actividades de carácter interxeneracional entre persoas maiores e infancia/mocidade, actividades estas de recoñecida potencialidade para, ademais de mellorar a socialización e a activación das persoas maiores, se poidan fomentar a transmisión de tradicións culturais na liña da ampliación do perímetro das actuacións para as persoas maiores. Neste sentido, constátase a existencia de oportunidades para a xeración destas actividades e elevado interese técnico debido ó seu importante potencial de carácter comunitario e de mellora das relacións sociais.

Finalmente, tendo en conta a emerxencia xeral do problema da soidade, considérase necesario reflexionar sobre a ausencia de programas específicos neste sentido nos concellos da Comarca, se ben como se mencionou utilízanse diferentes ferramentas (tanto formais como informais) para a súa detección e para o seu tratamento.

Así, a vitalidade das redes informais e comunitarias para a transmisión da información sobre a situación das persoas en soidade é un aspecto clave, se ben é preciso potenciar esta vitalidade con programas específicos que relacionen axentes de proximidade (establecementos de hostalaría, comercios de proximidade, parroquias...) de xeito complementario á colaboración institucional cos Centros de Saúde, completando un mapa de *antenas* que permitan a detección destas situacións e o traballo con elas cunha axeitada temporalización sen agardar á cronificación.

C) As múltiples exclusións.

A Comarca de Muros forma parte da Costa da Morte, utilizada polas fontes oficiais á hora de analizar a taxa de risco de pobreza ou exclusión social, amosando os datos que o 19,33% da poboación se atopa en risco de pobreza³⁸ (Estratexia Europa 2020 para o ano 2016), o que supón que case 2.500 mil persoas se atopan nesta situación.

A evolución da taxa na Comarca amosa como nos últimos anos descende dende taxas superiores ó 28% entre os anos 2011 e 2014, ó 19,33% no 2016, pasando dun diferencial de máis de 6 puntos co dato galego no 2014 a ofrecer un dato inferior nun punto ó dato de Galicia. Con todo, no ano 2017 vólvese evolucionar de xeito ascendente, amosando de novo diferenciais con respecto a Galicia e á provincia.

A Comarca presenta uns datos de renda dispoñible bruta por habitante menores ós de Galicia e do conxunto da provincia, correspondéndolle no 2015 o 80% do dato galego e o 75% do dato da provincia. Este diferenza redúcese un punto co dato galego dende o 2010 ó 2015, a pesar do cal a diferenza no dato comarcal supón máis de 2.800€/ano con respecto ó dato galego e máis de 3.700€/ano con respecto ó dato provincial.

A nivel municipal é o concello de Muros o que presenta uns datos maiores, acadando o 81% da renda galega e o 76% da renda provincial, en tanto que o concello de Carnota presenta o 77% do dato galego e o 72% do dato provincial. Isto supón que un habitante de Carnota dispón, segundo os datos do 2015, anualmente de case 3.200€ menos có promedio dos galegos e de 4.110€ menos có promedio dos habitantes da provincia.

A evolución das rendas nos Concellos no período 2010 – 2015 é crecente, se ben obsérvase unha salientable contracción entre o 2010 – 2012, para pasar con posterioridade a unha liña ascendente, sobre todo no concello de Muros, en tanto que en Carnota a evolución positiva é máis suave.

Analizando o peso das prestacións sobre a renda dispoñible bruta por habitante, é salientable mencionar que a Comarca presenta un salientable diferencial positivo tanto co dato galego (9 puntos) como co dato provincial (10 puntos), acadando o 41% no ano 2015. Este diferencial increméntase dende o 2010, cando se situaba en oito puntos con Galicia e nova coa provincia.

A nivel municipal a evolución xeral tamén é crecente en tódolos Concellos, salientando o caso de Carnota que ascende do 41% no 2010 ó 45% no 2015, en tanto que Muros pasa do 35% ó 39% no mesmo período. Isto supón a importancia do peso que teñen as prestacións nas economías da comarca.

O contexto socioeconómico xeral vén marcado pola importancia na Comarca do sector servizos (comercio e hostalaría) e do sector primario, con especial atención á pesca, seguido da construción, cun perfil empresarial de micro-peme ou de persoas autónomas.

³⁸ Os datos do ano 2017 contemplan como esta cifra representa o 21,38%, en tanto que Galicia conta co 20,26% e a provincia co 18,65%.

A evolución da afiliación á Seguridade Social entre os anos 2011 e 2018 é descendente, se ben é posible identificar un período de salientable caída entre o 2011 e o 2014, para observar ata a actualidade unha lixeira suba, aínda que os datos de xuño do 2018 non amosan a recuperación dos datos iniciais, contemplando unha cifra de afiliados un 4,7% inferior ó 2011. Ademais, o número de persoas que están a recibir pensións contributivas sitúase no ano 2017 nas 4.206, cun importe medio de 804€ mensuais, fronte ós 896€ do promedio de Galicia e dos 927€ do conxunto da provincia, o que amosa un panorama de menor capacidade económica xeral dos habitantes da Comarca fronte ó promedio.

Ás exclusións de carácter económico vencelladas co ámbito laboral e coa renda, que se están a ver incrementadas nos últimos anos e coas que se verifican necesidades tanto derivadas da mellora do proceso de detección da propia exclusión como en relación ó seu tratamento dende o punto de vista da inserción laboral (sobre todo tendo en conta a potencialidade das ferramentas locais de promoción económica e emprego de proximidade ou programas municipais como é o caso do SAF), únenselle outro tipo de exclusións relacionadas coa emerxencia das situacións de dependencia derivadas do avellentamento e da necesidade de coidados.

Neste sentido, un dos elementos máis salientables relacionado coas necesidades dos coidados é o impacto que a intensa feminización dos mesmos ten sobre as persoas coidadoras, sobre o seu emprego/empregabilidade e sobre as súas carreiras profesionais, sobre todo atendendo ás súas cotizacións e á xeración de dereitos relacionados coa xubilación. Así, outra das exclusións máis importantes que se está a observar é a relacionada coa das persoas coidadoras, que ten efectos inmediatos a través da ruptura das súas relacións laborais actuais e das relacións sociais no seu contexto, e que ten efectos diferidos sobre as pensións de xubilación, o que incrementa as posibilidades de risco de pobreza no futuro.

Outra das exclusións máis salientables é a relacionada coa presenza das discapacidades, tanto polas propias persoas con discapacidade que no 2017 eran 918 persoas na Comarca, como polas persoas coidadoras, sendo preciso mencionar que na Comarca non se localizan centros especializados, a pesar de que no Concello lindeiro de Outes se poden atopar dous equipamentos de iniciativa social especializados no colectivo das persoas con discapacidades xestionados por ADISBISMUR, entidade social radicada en Muros.

Finalmente é preciso mencionar o caso das exclusións vencelladas coas adicións de especial incidencia entre a mocidade, entre as que salientan as relacionadas coas tecnoloxías, co repuntamento das drogadiccións e co alcoholismo, neste último caso extensible ás persoas de mediana idade. Neste sentido, non hai programas estables en relación cos centros educativos liderados polos equipos de benestar municipais, botándose en falla tanto estes programas como a existencia de actividades estruturadas xerais vista a percepción da emerxencia destes problemas sociais.

Deste xeito, os equipos técnicos de benestar aluden á necesidade de mellorar a incidencia do traballo preventivo nos Centros educativos a través de programas amplos e estables, salientando que estes

programas deben integrar ás familias a través das ANPAS co obxectivo de incrementar o impacto dos mesmos e a extensión das modificacións da conduta dende o ámbito dos menores ó ámbito familiar.

D) Os coidados.

Na actualidade a presenza de equipamentos de benestar na Comarca céntrase nas dúas escolas infantís públicas dos concellos de Carnota e Muros con xestión consorciada ás que se lle une unha de carácter privado no concello de Muros. Por outra banda, o equipamento referente en atención ás persoas maiores de proximidade é o Centro de Día público de Muros de xestión consorciada e con 45 prazas autorizadas, non existindo ningún tipo de equipamento residencial para persoas maiores ou dependentes.

Tampouco existen equipamentos específicos para persoas con discapacidade na Comarca, a pesar de que estes si existen nas Comarcas lindeiras de Noia e de Fisterra, polo que se amosa preciso incorporar a mobilidade ás reflexións sobre a dotación destes equipamentos específicos.

Como se pode comprobar, e tal como reflicten os equipos técnicos municipais, a infradotación é unha das características salientables nos equipamentos activos, afectando especialmente esta infradotación ás prazas de atención de proximidade ás persoas maiores en Muros. Con respecto ó caso de Carnota, refírense dificultades en termos de horarios da escola infantil, de tal xeito que se dubida da súa efectividade en termos de equipamento de conciliación.

É preciso focalizar a atención no caso do Centro de Día de Muros do que, como xa se mencionou con anterioridade, os equipos municipais salientan que do total de prazas oficiais autorizadas só se atopan efectivamente operativas entre 12 e 15. Neste sentido, é preciso ter en conta que o Centro de Día de Muros é o referente para un área que abarca dende o concello de Fisterra, a partir do cal os equipos técnicos municipais informan da posibilidade do Centro de Día de Cabana de Bergantiños. Este feito supón que unha persoa usuaria de Fisterra debe percorrer máis de 50 quilómetros pola ruta máis curta e directa, en tanto que se esta ruta se fai pola costa (atravesando diferentes núcleos de poboación), a distancia tamén supera os 50 quilómetros e o tempo da viaxe sen paradas supera 1 hora e 15 minutos. É dicir, estase perante un equipamento de carácter supracomarcal que abarca unha extensión territorial que o fai incompatible co criterio de proximidade.

As importantes distancias e tempos de transporte actúan como desincentivos fronte á potencial demanda dos/as usuarios/as, pero outro dos desincentivos máis salientables son as importantes esperas do proceso de valoración da dependencia, de tal xeito que é posible afirmar que este Centro se atopa infrautilizado ó se daren un conxunto de circunstancias que dificulta a conversión da necesidade social en demanda explícita recollida formalmente.

Neste sentido, as dificultades para a maximización da utilidade do Centro derivan en maiores tensións para o SAF, tanto máis canto a modalidade de libre concorrência está a cubrir as agardas pola valoración da dependencia. É dicir, existen baleiros de importancia en relación á complementariedade dos diferentes recursos de benestar de proximidade para a atención ás persoas

maiores e dependentes o cal comporta un maior peso final na familiarización nos coidados e, polo tanto, na feminización.

Outro dos elementos centrais das políticas de benestar en relación ós coidados ás persoas no ámbito local é, sen dúbida, o SAF nas súas dúas modalidades (dependencia e libre concorrencia). Este servizo, que é dunha salientable intensidade en recursos económicos e humanos, na actualidade está a chegar a máis de 140 fogares na Comarca, dando emprego directo ó redor de 30 persoas auxiliares, co cal o servizo conxuga á perfección a potencialidade de creación de postos de traballo de proximidade coa atención individualizada a un elevado número de persoas usuarias.

Esta importancia cuantitativa do SAF supón unha elevada tensión en termos de servucción para os Concellos, para a cal se utilizan as formas de xestión directa e mixta. Neste sentido, en tanto en Carnota a xestión do equipo é directa, en Muros estase a contar cunha empresa para cubrir baixas e vacacións, polo que a maior parte do traballo do SAF se está a prestar tamén de xeito directo, para o cal ningún dos Concellos conta con sistemas de xestión informatizados específicos.

A intensidade do SAF fai que este sexa de capital importancia para os Concellos non só como unha das principais ferramentas das políticas de benestar e de coidados, senón como un programa que salienta pola súa capacidade de xeración de postos de traballo, ou como unha fonte de información de enorme valor para a xeración de novas intervencións.

Neste sentido, un dos campos que os equipos técnicos municipais consideran por explorar é o relacionado co traballo coas persoas coidadoras de persoas en situación de dependencia ou que estean atendidas polo SAF, para as cales na actualidade non existen programas específicos tanto relacionados coa formación como de carácter psicolóxico individual ou grupal.

Con todo, considérase básico para o deseño destas actividades contar cun esforzo importante en termos de difusión capilarizado a través de persoas de confianza, como pode ser o propio persoal do SAF, en tanto que estas accións deben vir acompañadas de servizos auxiliares que permitan ás persoas coidadoras acudir sen a presión do traballo da atención á persoa dependente.

De tódolos xeitos, a pesar da elevada importancia do SAF e da súa potencialidade para a xeración de novas accións relacionadas coas persoas dependentes ou coas súas coidadoras, é posible detectar nos Concellos da Comarca experiencias relevantes que non se atopan enfocados ó colectivo das persoas maiores ou persoas con dependencia respondendo así á variedade de necesidades sociais. Trátase, por exemplo, de programas de reforzo educativo en coordinación cos centros educativos onde ademais de recursos de apoio formativo, se aproveita para achegar almorzos ou merendas, cubrindo as necesidades básicas de nutrición das/os nenas/os.

E) Os equipos locais de benestar.

A evolución das modalidades de financiamento que a Sección de Benestar da Deputación da Coruña pon a disposición dos concellos menores de 20.000 habitantes supón unha variación nas posibilidades dos servizos a raíz dun dobre efecto.

Por unha banda, o financiamento do perfil do apoio administrativo e de persoal técnico complementario ó/á traballador/a social de referencia permite completar dende un punto de vista integral ó equipo inicial, permitindo tanto unha maior axilidade administrativa e unha mellor atención inicial ó público, como unha atención multidisciplinar ós diferentes casos, achegando tamén posibilidades de ampliar o abano de servizos ofrecidos dende os Concellos.

Por outra banda, a fonda variación do financiamento do SAF da modalidade de libre concorrancia supón un incremento no ingreso dos Concellos e, polo tanto, unha maior capacidade á hora da prestación deste servizo que, como se puido observar, aínda non é posible avaliar e que tamén depende doutros factores individuais de cada Concello como pode ser o referente á existencia de sistemas de xestión informatizados ou o rendemento dos equipos propios ou de entidades prestadoras externas.

A evolución do financiamento da Deputación da Coruña, vencéllase coa maior capacidade dos Concellos á hora de incrementar os seus equipos técnicos e administrativos dos departamentos de benestar, así como coas posibilidades do SAF básico.

Así, incidindo no equipo técnico, ademais da figura do profesional do Traballo Social, obsérvase como nos Concellos se conta con profesionais da Educación Familiar, ademais de contar tamén no caso de Muros co apoio do equipo técnico do CIM.

En relación ó persoal de apoio administrativo, os dous Concellos contan con este apoio financiado dende a Deputación, pero conséntase diferenzas no rendemento final atendendo, por exemplo, á súa localización física nas oficinas municipais xa que favorece a especificidade da atención ó público en materia de benestar unha localización achegada ós equipos técnicos, aspecto este que non sempre é posible debido ás características físicas dos espazos municipais. Con todo, o apoio administrativo financiado dende a Deputación considérase imprescindible por parte dos equipos técnicos debido á importante intensidade do traballo administrativo e de xestión directa do SAF.

Con respecto á prestación do SAF de Libre Concorrancia, a evolución da modalidade de financiamento da Deputación vai seguida dunha evolución ascendente nos dous Concellos, pero con matices. Así, en Muros o ascenso é lineal pasando de máis de 1.600 horas no 2016 a case 3.000 no 2018. No caso de Carnota, o ascenso é salientable entre o 2016 e o 2017 (evolucionando nun 140%), pero no 2018 redúcese a prestación a un total de 2.602 horas co cal, aínda que se duplica a cifra inicial do 2016, a redución con respecto ó 2017 é de máis de 600 horas.

Na actualidade, o SAF Libre Concorrancia é un servizo que é utilizado dende os Concellos da Comarca cun dobre obxectivo, tentando complementar a súa finalidade orixinaria cunha utilización a xeito de *acceso inicial* ós servizos da Lei da Dependencia para cubrir o importante período temporal de agarda

do proceso de valoración. Neste sentido, as evolucións positivas das horas de SAF dependencia irán en detrimento da necesidade do Concello de utilizar o SAF libre concorrencia para atender casos de persoas usuarias con dependencia en proceso de valoración, quedando recursos liberados para outro tipo de casos de necesidade que, tal como se recoñece dende os equipos técnicos, se están a incrementar.

De tódolos xeitos, a xestión do SAF (de ámbalas modalidades) está a supoñer un reto salientable para os equipos técnicos municipais, chegándose en diferentes Concellos a un tope operativo relacionado coas capacidades económicas e coa capacidade técnica, ademais de ser salientable tamén a presenza de persoas formadas con perfil axeitado para integren os equipos SAF.

En relación coa capacidade operativa para a xestión do SAF é preciso indicar que a presenza de ferramentas informáticas especializadas de xestión é un elemento de apoio para os equipos técnicos, axudando a mellorar a planificación e control do servizo, sobre todo en casos de xestión directa. Como se indicou con anterioridade, os Concellos da Comarca non contan con estas ferramentas.

Así, a pesar de que os equipos técnicos recoñecen a necesidade social do servizo e as posibilidades de expansión do mesmo para responder a estas demandas, é preciso ter en conta factores locais relacionados coa xestión do SAF tales como poden ser o esgotamento da bolsa de traballo do Concello de Carnota ou a xa mencionada inexistencia de ferramentas de xestión informatizadas do servizo. Deste xeito, a mellora na xestión interna, conxuntamente coa continuidade no financiamento, derivará nun maior rendemento do SAF.

Outro dos elementos salientables en referencia ós equipos de benestar municipais é, tal como se comenta con anterioridade, a limitada multidisciplinidade, atopándose esta presente a través do apoio puntual que presta o equipo técnico do CIM de Muros. Neste sentido, amósase interesante a creación de equipos centrais ou supralocais para prestar apoio en materia xurídica ou psicolóxica, así como para incrementar o abano ou profundidade dos programas. Ademais, é preciso ter en conta a ausencia de equipos de atención temperá, mencionándose que as familias acoden a Noia ou a Santiago de Compostela, coas dificultades que isto comporta.

Nesta liña, afondando na análise dos orzamentos municipais, é preciso salienta a homoxeneidade dos orzamentos adicados nos Concellos da Comarca á política de gasto 23, que en tanto no Concello de Carnota roldan o 7,35% do orzamento aprobado no 2018, en Muros acada o 8%. Esta situación supón a presenza de axendas locais equilibradas para atraer recursos ás políticas de benestar locais, sendo un elemento fundamental para o sostemento destas políticas as achegas procedentes tanto da Xunta de Galicia como da Deputación da Coruña, sobre todo a raíz da modificación do sistema de financiamento do ente provincial acontecido nos últimos anos que non só evoluciona á alza de xeito substancial, senón que é de recoñecida efectividade por parte dos equipos de benestar dos diferentes Concellos.

Ademais, esta situación orzamentaria comarcal plásmase nun financiamento substancialmente diferente por habitante en función da devandita política de gasto 23 para o ano 2018, observando

que o teito dos datos márcao o Concello de Carnota con case 80€ e o chan o Concello de Muros con alto máis de 51€.

Ademais, finalmente, sobre todo tendo en conta a inexistencia de equipamentos para a atención ás persoas con discapacidade, é preciso mellorar a coordinación coas entidades do TSAS que prestan estes servizo na Comarca. Esta coordinación tería un efecto multiplicador das accións lideradas polos departamentos de benestar dos Concellos, ofrecendo a posibilidade de chegar a novos potenciais usuarios/as a raíz da mellora, por exemplo, dos sistemas de difusión e captación, e xerando complementariedades que incrementen a información obtida polos equipos técnicos para mellorar a profundidade dos programas.

4.2 AS PRINCIPAIS RECOMENDACIÓNS.

A) A evolución demográfica

Tal como se menciona ó longo do documento, a evolución negativa dos datos da poboación afecta tanto ós dous concellos da Comarca como a tódolos seus núcleos e parroquias, de tal xeito que o proceso de devalo demográfico, xerado a raíz de salientables saldos vexetativos e migratorios negativos, se estende a todo o territorio.

Dentro desta evolución, tamén salienta o feito de que a principal centralidade da Comarca, o núcleo do concello de Muros, non amosa a suficiente potencialidade como para deter a súa propia perda poboacional. Así, a Comarca non unicamente non atrae/retén poboación, senón que continúa a tendencia historicamente recoñecida de ser un territorio de emigración, co que isto comporta á hora de acentuar o proceso de devalo poboacional, de avellentamento, e de perda da poboación máis nova e máis activa dende a óptica socioeconómica.

Ademais, non é posible obviar as consecuencias do devalo poboacional complementadas coa emigración en termos de benestar, ó verse intensificada, por exemplo, a situación de soidade das persoas maiores que permanecen residindo no territorio e, polo tanto, as súas necesidades de cara as políticas de benestar.

De tódolos xeitos, tendo en conta a elevada esixencia actual e futura dos servizos destinados ó benestar e coidados das persoas maiores, non é posible obviar a necesidade de establecer servizos de benestar que contribúan á creación de territorios atractivos dende o punto de vista da retención de poboación como poden ser, por exemplo, os servizos de conciliación destinados á primeira infancia ou o establecemento de accións conxuntas entre os departamentos de benestar municipais e os centros educativos.

Así, dentro da ampliación do concepto das políticas de benestar é preciso incluír a xeración de *coalicións internas* cos departamentos de promoción económica e emprego co obxectivo de fomentar tanto as economías de benestar a través de proxectos de iniciativa social ou privada, como

a través do aproveitamento dos servizos actuais para mellorar a inserción laboral da poboación e, polo tanto, contribuír á súa fixación no territorio.

Neste sentido, amósase preciso vencellar as políticas de benestar locais á loita contra o devalo demográfico e o proceso de *demotanasia* a través da exploración de novos xacementos de emprego de calidade que teñan impacto na fixación de poboación e a consecuente prestación de servizos de benestar e de rexeneración da vida comunitaria para a garantía da calidade de vida da propia poboación. É dicir, estase perante un concepto integral do benestar.

Recomendación 1. Xeración de estratexias compartidas entre os Departamentos de Promoción Económica e Emprego locais cos de Benestar.

Ó longo do documento incídese tanto na presenza de diferentes equipamentos de benestar na Comarca, como na capacidade e intensidade de xeración de postos de traballo que ten o SAF. Estes son dous exemplos das posibilidades que presentan os servizos de benestar como xeradores de economías de proximidade.

Con todo, para maximizar o aproveitamento das posibilidades das economías de benestar é preciso tecer *coalicións internas* dentro dos Concellos entre os departamentos de benestar e os de promoción económica e emprego, planificando conxuntamente dende o deseño de accións formativas ata a construción de licitacións públicas ou o deseño de procesos de selección de persoal públicos.

Estas *coalicións* non só se deben focalizar nos servizos de benestar, senón que deben ser estendidas a todo tipo de iniciativas de xeración de economías de proximidade, co obxectivo de teren impactos en termos de retención/atracción de poboación e de resposta ás novas necesidades que xurdan en termos de servizos de benestar relacionados, por exemplo, coa conciliación.

Dentro destas *coalicións internas de benestar* salientan ferramentas como as bolsas de traballo municipais que poñan en relación ás entidades demandantes de recursos humanos e ás persoas demandantes de emprego, aspecto este que fornece de información, ó mesmo tempo, ós servizos técnicos municipais para anticipar demandas sociais ás que responder en termos de benestar a través da creación de novos servizos ou a través da ampliación ou redefinición dos xa existentes.

Dentro da relación entre a dinamización económica do territorio (ou a continuación da mesma) e as políticas de benestar, o SAF é un servizo de elevado impacto en termos de creación de postos de traballo e de indubidable valor social. Na actualidade, o SAF xestionado polos Concellos está a xerar ó redor de 30 postos de traballo de proximidade, co cal non é posible abstraerse da importancia deste servizo a nivel laboral, debendo avanzar para consolidar este servizo.

Dentro desta lóxica, tamén é preciso facer referencia ás ferramentas que na actualidade están a disposición das administracións locais á hora de incidir na dinamización económica local. Neste

sentido, a lexislación vixente a través da utilización de cláusulas sociais, laborais e medioambientais, así como da reserva de contratos³⁹, permite mellorar a colaboración coas entidades sociais, por exemplo, a través dos seus centros especiais de emprego que teñen especial relación cos centros ocupacionais (ADISBISMUR), o cal contribúe á xeración de economías de proximidade de especial valor para colectivos específicos.

Deste xeito, tal como se pode observar, as mencionadas *coalicións* non só se deben circunscribir internamente ós departamentos de benestar ou promoción económica, senón que deben ser ampliadas ós departamentos de carácter xurídico, en tanto que externamente ó Concello deben servir para configurar unha rede local/comarcal de entidades que traballan en materia de benestar, de elevado potencial a medio prazo.

Recomendación 2. Mellora da oferta comarcal de formación dirixida á atención ás persoas.

Tanto o fomento de iniciativas económicas de benestar de carácter endógeno como a atracción das mesmas deben xerar emprego de calidade de proximidade, sendo un dos seus alicerces a presenza de profesionais coa formación axeitada para dar resposta ós servizos de benestar que se presten.

Neste sentido, e tendo en conta a experiencia dos Concellos no deseño de obradoiros como ferramentas de importante utilidade, é preciso avanzar no deseño de accións que permitan á poboación acceder ó certificado de profesionalidade correspondente para a incorporación tanto ó equipo do SAF como a outras iniciativas relacionadas cos coidados. Así, amósase básico incidir nelas mellorando a selección de perfís e garantindo que os/as profesionais formados/as accedan posteriormente ós postos de traballo ofertados polos diferentes prestadores.

Ademais, estas accións xerarán persoal formado para a súa inserción nos equipamentos de benestar que se localizan na Comarca, o cal redundará, como se menciona con anterioridade, tanto na mellora da prestación de servizos, como na xeración de economías de proximidade para a atracción/retención de poboación.

Recomendación 3. Programa de estabilidade das entidades sociais e das actividades das entidades asociativas radicadas na Comarca.

Ó longo do documento salientase a presenza de entidades sociais na Comarca que, se ben non xestionan equipamentos na propia Comarca, si que os xestionan en comarcas limdeiras como a de Noia, en tanto que tamén existe dotación destes equipamentos na Comarca de Fisterra, asumindo, sobre todo, traballo relacionado coas persoas con discapacidade en ámbalas Comarcas.

³⁹ Disposición adicional 4ª da Lei 9/2017, do 8 de novembro, de contratos do sector público, pola que se traspoñen ó ordenamento xurídico español as Directivas do Parlamento Europeo e do Consello 2014/23/UE e 2014/24/UE, de 26 de febreiro do 2014.

Neste sentido, a raíz da elevada complementariedade entre os servizos de benestar de titularidade pública e os asumidos polas entidades do TSAS, dáse unha situación de interdependencia que é preciso ter en conta para xerar novas actuacións que amplíen o abano das existentes e que melloren a profundidade das mesmas.

Así, non só é preciso que os equipos municipais melloren o seu coñecemento e coordinación coas entidades sociais, e cos servizos que estas ofrecen nos seus equipamentos e na súa actividade xeral co obxectivo de asentir unha actuación conxunta en forma de *rede*, senón que é preciso avanzar cara fórmulas de estabilidade da actividade destas entidades. É dentro desta estratexia estable e conxunta dentro da cal é preciso valorar a infradotación na Comarca de equipamentos para a atención ás persoas con discapacidade, así como a súa mellor cobertura con equipamentos (pisos tutelados, por exemplo) ou a través do apoio e mellora do sistema de transporte adaptado vista a existencia de equipamentos específicos en Comarcas lindeiras.

Esta estabilidade debe partir, tanto das propias entidades locais como de institucións superiores ós Concellos que teñen entre as súas liñas de actuación a colaboración e o cofinanciamento de entidades sociais. Esta estabilidade debe colaborar para garantir o funcionamento cotiá das entidades e dos seus equipamentos, de elevado interese social local e comarcal, e debe ser o elemento que una ós diferentes actores para a xeración de actividades conxuntas e complementarias.

Ademais, na liña da mellora da colaboración entre Administracións locais e tecido asociativo en clave de benestar, a intensidade dos fluxos de comunicación non só se debe circunscribir ás entidades do TSAS, senón que debe ser ampliada a outras entidades asociativas de carácter cultural, deportivo... Dende este punto de vista, a mellora da comunicación coas entidades asociativas tanto a nivel sectorial como territorial mellorará o deseño e a implementación das accións de benestar, multiplicando o seu efecto e chegando a máis potenciais usuarios/as.

É dicir, a nivel local é preciso contar cunha estrutura de gobernanza informal que dea capacidade ó equipo de benestar de integrar achegas das entidades para a mellora do deseño das actividades, ó tempo que se conte con elas para a difusión e implementación. Do mesmo xeito, as actividades das entidades asociativas deben ser deseñadas atendendo ás prioridades do benestar e da inclusión e deben contar co apoio dos equipos técnicos municipais á hora da súa implementación.

Esta gobernanza xerará maiores capacidades para as accións de benestar, maior riqueza no deseño e maiores posibilidades de mellorar a calidade de vida das persoas, sobre todo tendo atendendo ás circunstancias daquelas que viven en contornas de elevada dispersión.

Recomendación 4. Establecemento dun programa de actuación conxunta entre os departamentos de benestar locais, os CEIP, os IES e as ANPA.

Tal como se menciona ó longo do documento, os equipos técnicos dos Concellos consideran o traballo en rede coas institucións educativas un aspecto no que é preciso mellorar e do cal depende o éxito de numerosas accións de carácter multisectorial.

Deste xeito, esta mellora recomendada supón avanzar con respecto a un modelo de traballo entre os departamentos de benestar locais e os centros educativos de carácter reactivo, pasando a traballar proactivamente, é dicir, establecendo programacións conxuntas estables que, como se indica, poidan responder a diferentes propósitos que van, por exemplo, dende a loita contra as adicións, ás actividades de carácter interxeneracional.

Así, co foco posto na xeración de accións en rede entre os centros escolares e os departamentos locais de benestar, detéctase un amplo espazo de traballo no eido das relacións comunitarias interxeneracionais.

Dentro deste campo, aínda que no marco dun programa de colaboración máis amplo, débense aproveitar as potencialidades que a proximidade xera para o deseño de actividades conxuntas de transmisión de tradicións, oficios, lendas ou toponimias e camiños tradicionais entre as persoas maiores usuarias das actividades de benestar e o alumnado dos CEIP e dos IES.

Estas experiencias poden ser recollidas e recompiladas polo seu elevado interese en termos de difusión en múltiples formatos, tanto entre o público xeral como entre profesionais especializados/as, xerando material de interese para publicacións de carácter académico.

Ademais, esta colaboración entre os departamentos de benestar locais e os CEIP e as ANPA debe ser expandida a outros eidos, entre os cales salienta a posibilidade de deseñar programas de nutrición saudable de proximidade en equidade, accións estas que inciden na xeración de economías locais e que ó mesmo tempo trasladan ó alumnado a posibilidade de almorzar de xeito saudable e equitativo, loitando así contra os casos de risco de pobreza infantil.

Neste sentido, é preciso aproveitar o caudal de coñecemento que atesouran os equipos municipais de benestar coa súa experiencia no programa de reforzo escolar que inclúe almorzo/merenda en Muros.

Recomendación 5. Establecemento dun programa de actuación conxunta entre os departamentos de benestar locais, os Centros de Saúde, os IES e o Hospital Virxe da Xunqueira de Cee.

Na liña do mencionado con respecto á colaboración entre os departamentos de benestar e as institucións educativas, os equipos técnicos municipais recoñecen o traballo conxunto cos Centros de Saúde como outro dos elementos a mellorar.

Dentro das posibilidades que abre o establecemento de redes de actuación cos Centros de Saúde, e na lóxica de xeración/rexeneración de hábitos comunitarios que fagan máis atractivo o territorio para a atracción/retención de poboación, atópase o deseño (baixo criterios sanitarios) de actividades relacionadas coa activación física das persoas maiores aproveitando camiños tradicionais e roteiros recuperados, o deseño de obradoiros relacionados coa nutrición saudable, ou o deseño de actividades de información e orientación sobre saúde sexual nos IES.

Ademais, non é posible obviar que a presenza do Hospital Virxe da Xunqueira de Cee xera un salientable abano de posibilidades para a colaboración conxunta entre os departamentos locais de benestar e os equipos do centro hospitalario, sobre todo a través da presenza de profesionais do traballo social no mesmo. Neste sentido, tamén é preciso engadir que o IES Agra de Raíces de Cee está a impartir un Ciclo Medio de Formación Profesional en coidados auxiliares de enfermaría, coa potencialidade que isto ten á hora de contar con docentes especializados ou con alumnos en prácticas.

Finalmente, tamén é posible deseñar protocolos de actuación para a detección e actuación en casos de soidade, casos de saúde mental ou casos de adiccións. Así, dun xeito complementario co SAF, a colaboración co sector saúde debe contemplar a redacción de protocolos conxuntos en situacións de emerxencia sanitaria nos domicilios para as persoas auxiliares do devandito SAF.

Como se pode comprobar, dende o liderado local dos departamentos de benestar é posible incidir tanto na dinamización de sectores económicos de elevado impacto laboral, como na creación de estratexias de mellora da vida comunitaria, favorecendo o establecemento de redes de actores que traballen no territorio para a mellora do benestar e a calidade de vida da poboación, e favorecendo de xeito directo e indirecto a capacidade de atracción/retención de poboación na Comarca.

B) A soidade e o avellentamento.

A evolución demográfica observada, conxuntamente cos datos relacionados co incremento da idade media da poboación e cos indicadores relacionados co avellentamento, amosa a realidade dunha Comarca marcada polo proceso de devalo poboacional e polo avellentamento como factores estruturais, que se acentuarán a curto prazo atendendo ás proxeccións oficiais.

Deste xeito, o avellentamento está a influír no deseño das accións dos departamentos de benestar municipais tanto a curto como a medio prazo para responder ás necesidades das persoas maiores coa proximidade como criterio básico, sobre todo en contextos territoriais onde os servizos de transporte público de proximidade son considerados como un dos baleiros máis salientables.

Na Comarca de Muros non é posible vencellar o avellentamento coa ruralidade de xeito absoluto, xa que esta situación afecta tanto ós Concellos máis rurais, como ó propio núcleo urbano de Muros, o que comporta a emerxencia de novas problemáticas en termos de accesibilidade ou adaptación funcional en edificios de varias alturas e comunidades de propietarios.

Se o avellentamento non é un fenómeno único e propio do medio rural, tampouco o é a soidade, aínda que esta atópase con diferentes circunstancias en función do contexto. Así, en tanto no eido rural é posible observar a soidade como derivada do avellentamento e da perda de poboación, no eido urbano a soidade non é só protagonizada polas persoas maiores, e relaciónase coa carencia de redes sociais comunitarias de apoio e socialización.

Dende as políticas de benestar, na actualidade, estase traballando de xeito directo ou indirecto en relación á soidade e ó avellentamento dende un duplo punto de vista. Dende o punto de vista dos coidados, salienta pola súa elevada capilaridade e impacto o SAF que, nas súas dúas modalidades, chega a un elevado número de fogares e de persoas maiores.

Ademais, tamén salienta o programa de Teleasistencia que, tanto en relación á dependencia como o propio da Deputación da Coruña, son ferramentas moi utilizadas e valoradas tecnicamente para o seu uso en situacións de soidade.

Dende o punto de vista comunitario, os Concellos están traballando na xeración dunha salientable oferta de actividades relacionadas coa activación (física, memoria...) ás que subxacen obxectivos implícitos/explicitos de revitalización relacional para as persoas usuarias, aínda que a profundidade destas accións é fragmentada, de tal xeito que se amosa preciso potencialas e actualizalas.

Ademais, é preciso ter en conta que estas actividades están a ser levadas a cabo nas parroquias nos dous concellos, pero aínda así ó non contar con servizos como transporte (tanto público como específico para as actividades), non se está a chegar a todo o colectivo de usuarios/as que sería susceptible de acudir ás devanditas actividades, polo que o efecto prevención destas actividades minora considerablemente.

Con todo, os Concellos da Comarca non están traballando dende un punto de vista específico na detección e tratamento de situacións de soidade tanto no eido rural como no urbano, sendo este un dos principais elementos a ter en conta para a súa mellora.

Recomendación 6. Deseño dun programa específico de detección e intervención coas persoas en situación de soidade.

Na actualidade estanse a desenvolver programas específicos de detección e intervención coas persoas en soidade, aínda que estes se levan adiante sobre todo en grandes cidades, como é o caso da Coruña, se ben é posible mencionar que outros Concellos como o de Noia están a levar a cabo unha reflexión sobre a necesidade destas actuacións.

Atendendo á realidade demográfica e de avellentamento da Comarca, é preciso deseñar programas que sigan a liña da revitalización e utilización das redes comunitarias co obxectivo de obter información e previr situacións problemáticas. Así, os programas de detección e intervención coas persoas en soidade deben ser deseñados tendo en conta a existencia e vitalidade local das redes comunitarias e veciñais coas que colaborar para levalos adiante. Neste

sentido, en contornas rurais máis avellentadas estase a observar un proceso de esmorecemento destas redes comunitarias e veciñais no que é preciso incidir co obxectivo de *utilizalas* para mellorar a calidade de vida e a autonomía relacional das persoas.

En contornas urbanas as redes comunitarias son diferentes, vencellando a soidade non ó illamento físico, senón ó illamento social. Con todo, o programa de detección e intervención en situacións de soidade debe colaborar con actores comunitarios colaboradores que actúen a xeito de *antenas* (bares, quioscos, farmacias, Centro de Saúde, parroquia, asociacións locais...), e detecten a presenza de persoas en soidade e as súas principais problemáticas para, a continuación, informar ós departamentos de benestar locais que, a través de ferramentas de carácter comunitario, ou dos servizos propios do Concello (caso do SAF, ou do programa de Teleasistencia), ou a través das entidades sociais mediante voluntariado ou accións específicas das propias entidades, traballará para a revitalización das redes sociais destas persoas evitando así a soidade e os posibles efectos negativos da mesma.

Este mesmo programa operará a xeito de prevención en casos, por exemplo, como o das persoas cuidadoras de dependentes. Así, estas persoas que contan con servizo de SAF, serán informadas de todo tipo de actividades de lecer e respiro para evitar que a intensidade e extensión no tempo das tarefas de coidado leven aparelado a desaparición das súas redes relacionais. Con todo, para este colectivo, as accións deseñadas dende os departamentos de benestar locais deben contar con servizos paralelos de coidado que cubran as súas tarefas familiares.

Ademais, este programa atópase intimamente relacionado con outros programas xa existentes, como pode ser o Xantar na Casa xestionado polo Consorcio Galego de Servizos de Igualdade e Benestar, que deben ser intensificados xa que operan a xeito de dupla ferramenta contra o illamento a través da xeración de menús saudables, individualizados e de calidade.

Finalmente, é preciso facer unha especial reflexión sobre as actividades relacionadas co voluntariado que son unha ferramenta importante para potenciar as accións de benestar co liderado público e que nos Concellos da Comarca son considerados como un elemento de benestar que é preciso potenciar.

Así, os programas de voluntariado contan cun percorrido que se debe aproveitar, sobre todo en contacto directo coas entidades asociativas tanto da Comarca como daquelas que traballan na Comarca, e que poden incrementar as ferramentas tanto relacionadas coa detección de situacións de soidade como de minoración dos seus efectos a raíz non só da mera compañía prestada ás persoas usuarias, senón da incorporación destas persoas usuarias a redes de socialización que os leven a, progresivamente, deixar a soidade.

Neste sentido, a creación de redes de voluntariado estable e a súa focalización en axentes de elevado coñecemento de proximidade (farmacias, bares, comercio de proximidade, quioscos...) potencia a capacidade das mencionadas *antenas* e amplía o seu efecto a numerosos eidos nos que traballar, converténdose nunha potente ferramenta multipropósito das políticas locais de benestar.

Recomendación 7. Actualización e ampliación das actividades levadas a cabo con persoas maiores.

Na actualidade as actividades relacionadas co envellecemento activo ou, en termos xerais, dirixidas ás persoas maiores, son un elemento común ós Concellos de Carnota e Muros que amosan non só unha importante vitalidade, éxito e demanda entre os colectivos obxectivo, senón a súa validez tanto dende o punto de vista da actividade levada a cabo, como dende os obxectivos implícitos de mellorar a socialización das persoas maiores e xerar motivacións para saíren dos fogares e se relacionaren, con todo o que isto implica en termos de activación psicolóxica.

Con todo, é posible introducir novos elementos dentro do deseño das programacións co obxectivo de avanzar na súa actualización e incremento da profundidade das mesmas. Así, por exemplo, é posible mellorar no deseño de actividades interxeneracionais tanto a través do contacto entre a programación de accións para as persoas maiores cos centros educativos, como a través da programación de accións para persoas maiores que se vencellen con entidades sociais ou veciñais na que se integre de xeito explícito á mocidade ou á infancia.

Este é un exemplo de posibilidades de ampliación do alcance das actividades dirixidas ás persoas maiores que, en termos xerais, deben ser obxecto de actualización metodolóxica e de innovación.

Ademais, é preciso indicar que a curto/medio prazo vai haber un troco substancial dos perfís de persoas maiores usuarias destas actividades, emerxendo un tipo de persoa maior activa, usuaria da tecnoloxía e con inquiredanzas de carácter cultural; características estas ás que se deben adaptar as programacións actuais para manter a súa vitalidade e éxito.

Así, ábrese a posibilidade de introducir a óptica do benestar nas actividades desenvolvidas relacionadas co sendeirismo e coas actividades na natureza tendo en conta o xa mencionado Ciclo Medio de Formación Profesional de condución de actividades físico-deportivas no medio natural; ou coa organización de viaxes e excursións, potenciando o seu contido cultural, de recuperación etnográfica e, na liña do mencionado con anterioridade, aproveitando para a introdución da óptica interxeneracional.

Recomendación 8. Establecemento dun programa de actuación conxunta entre os departamentos de benestar locais, os CEIP, os IES, as entidades asociativas e as ANPA.

O programa, que nos apartados anteriores tiña o obxectivo de establecer vencellos comunitarios e interxeneracionais entre as persoas maiores asistentes ás actividades de benestar e o alumnado dos CEIP e os IES, ten á súa vez o obxectivo de, dende o mesmo punto de vista comunitario, contribuír ó reforzo das relacións sociais entre as persoas maiores, polo que é unha ferramenta de salientable utilidade á hora tanto de incidir no avellentamento activo como á hora de incidir na soidade.

Neste sentido, este programa debe ser ampliado incluíndo experiencias que, tanto desenvolvidas polos Concellos como polas entidades asociativas ou culturais en activo a nivel municipal ou parroquial, son de especial interese pola potencialidade interxeneracional que teñen.

Así, como se mencionaba con anterioridade, de cara á mellora e consolidación das redes comunitarias nas que se integran as persoas maiores, así como para facilitar a transmisión de cultura e valores, considérase de interese potenciar a transmisión destas experiencias ó alumnado dos CEIP e dos IES coa colaboración das ANPAS, facilitando deste xeito a integración de pais e nais nestas experiencias.

Neste sentido, é posible aproveitar o coñecemento xurdido nos Obradoiros de Memoria que os Concellos teñen como unha das súas principais actividades, así como outras actividades especificamente desenvolvidas polas persoas maiores de cara ó seu pulo e ampliación.

Deste xeito, os obradoiros e actuacións multisectoriais mencionadas xerarán novas redes de socialización das persoas maiores, elemento este que para ser maximizado debe ir acompañado dun especial esforzo de difusión das iniciativas e captación de persoas usuarias, superando os colectivos que tradicionalmente asisten de xeito asiduo ás diferentes actividades de benestar.

Recomendación 9. Expansión dos programas de prevención do deterioro cognitivo e de traballo con familiares cuidadores.

Como se menciona ó longo do documento, a soidade e a medio prazo a exclusión é un fenómeno que tamén afecta ás persoas cuidadoras de dependentes, polo que é preciso realizar un esforzo para mellorar a integración social deste colectivo, ó mesmo tempo que se poden poñer en práctica programas de prevención do deterioro cognitivo.

Na actualidade a Asociación de Familiares de Enfermos de Alzheimer de Fisterra e Soneira atópase traballando nas comarcas lindeiras e, concretamente, conta en Cee cun servizo de estimulación terapéutica para persoas afectadas por demencias en estado leve ou moderado.

Esta presenza supón un activo na rede de entidades que traballan en materia de benestar no territorio, xa que proporciona un coñecemento específico sobre as actuacións en materia de prevención e de tratamento con persoas afectadas por deterioro cognitivo, así como abre a posibilidade de iniciar traballos coas súas familias e persoas cuidadoras.

Neste sentido, considérase de interese o deseño e a extensión de programas específicos de prevención do deterioro cognitivo a través da detección e realización de actividades de estimulación cognitiva, activación física e activación social das persoas, tendo en conta a prestación de servizos auxiliares como é o caso do transporte adaptado.

Ademais, tamén se considera de interese o deseño de programas de apoio a familiares de persoas afectadas polo Alzheimer e outras demencias que, tanto a nivel de apoio psicolóxico individual,

como a nivel grupal, ofrezan ás persoas usuarias a posibilidade de compartir experiencias ou de asistir a xornadas de formación, sempre tendo en conta a necesidade de contar con servizos auxiliares de apoio.

Con todo, estes programas de apoio ás familias e cuidadores/as non se deben circunscribir unicamente ó deseño de actividades específicas para este colectivo, senón que esta especificidade debe ser complementaria coa súa inclusión noutro tipo de actividades xerais deseñadas polo Concello (actividades culturais, deportivas, sendeirismo, lecer...) que deben contar coa posibilidade de acceder a servizos auxiliares para o coidado das persoas dependentes.

O elevado interese destes programas supón a necesidade de realizar un esforzo en termos de difusión dos mesmos para a captación de usuarios/as ou persoas interesadas. Neste sentido, ademais das ferramentas habituais de difusión municipal e outras innovadoras (como poden ser as liñas municipais de whatsapp, por exemplo), recoméndase a transmisión da información relacionada co programa a través das diferentes actividades deseñadas especificamente para persoas maiores polos Concellos, complementando isto coa utilización de establecementos de proximidade (hostalaría, centros de saúde, farmacias, pequeno comercio...) como rede de transmisión de información, así como coa difusión a través das entidades asociativas locais.

Finalmente, para a operativización desta recomendación considérase preciso establecer unha reflexión sobre a posibilidade de localizar un equipo específico de xeito central a nivel comarcal, ou sobre outro tipo de posibilidades como pode ser, por exemplo, a liña de traballo do Proxecto RedMay (programa europeo Interreg V A España-Portugal encabezado pola Consellería de Política Social, a Universidade de Vigo e a Cámara municipal de Braga) a través de unidades móbiles que complementen estes servizos de información e prevención de demencias con outros relacionados coa podoloxía e oftalmoloxía, tal como actúa o devandito proxecto en diferentes concellos da provincia.

Recomendación 10. Actualización e ampliación do programa de Teleasistencia da Deputación da Coruña.

Os equipos técnicos dos Concellos da Comarca de Muros recoñecen que o programa de Teleasistencia da Deputación da Coruña, non só é unha ferramenta de importante eficacia á hora de loitar contra a soidade, senón que é moi valorada polas persoas usuarias polo seu funcionamento, así como polos propios equipos técnicos.

Con todo, é posible mellorar o rendemento deste programa dende varias ópticas diferentes. En primeiro lugar, a través da ampliación da resposta ás situacións de soidade. Na actualidade estanse a detectar casos onde o illamento físico nos núcleos rurais e a soidade se complementan, non existindo nas proximidades dos/as usuarios/as fogares habitados que sexan susceptibles de recolleren as chaves dos fogares dos/as usuarios/as.

Neste sentido, e tendo en conta que esta situación previsiblemente se verá incrementada, é preciso incorporar ó programa protocolos de colaboración con Protección Civil, coa Policía Local, cos servizos de emerxencia sanitaria ou coa Garda Civil, alén dos propios equipos de benestar municipal, para contar coas devanditas chaves dos domicilios das persoas usuarias que teñan problemas á hora de atopar fogares nas súas proximidades onde depositaren as chaves.

En segundo lugar, é preciso incidir na difusión do programa para mellorar o coñecemento social do mesmo e incrementar a súa demanda. Neste sentido, na liña do xa mencionado con anterioridade, un elemento fundamental para a mellora da difusión dos programas é a colaboración coas entidades asociativas, de tal xeito que poidan operar a xeito de altofalantes e, no caso de teleasistencia, transmitir a importancia do programa para a mellora da calidade de vida e da seguridade das persoas, sobre todo en casos de soidade e illamento.

Esta recomendación, atendendo á ampliación de medidas dixitais de seguridade coas que conta o vixente Programa de Teleasistencia da Deputación da Coruña, atópase na liña do traballo do Proxecto RedMay (programa europeo Interreg V A España-Portugal encabezado pola Consellería de Política Social, a Universidade de Vigo e a Cámara municipal de Braga) e das súas intervencións relacionadas coa implantación de medios tecnolóxicos para mellorar a permanencia das persoas maiores nos fogares a través da mellora da seguridade (Fogar dixital). Como se pode observar, este é un eido no que se está a traballar dende diferentes entidades e iniciativas, xerando unha fiestra de oportunidade a través da creación de sinerxias que deben ser aproveitadas dende o local para a mellora efectiva das condicións de vida da poboación con necesidades especiais.

Recomendación 11. Deseño de sistemas de transporte público local.

A situación do transporte público local está considerada polos equipos municipais de benestar como un aspecto que incide de xeito negativo nas condicións de vida xerais das persoas maiores, pero que ten unha incidencia máis negativa en tanto estas persoas residen en núcleos rurais que non teñen comunicación a través das grandes liñas comarcais ou provinciais de transporte público.

Neste sentido, amósase preciso actuar dende un dobre punto de vista en relación ó problema da mobilidade local.

En primeiro lugar, deseñando e creando sistemas de transporte local para, no caso de Muros, conectaren os núcleos urbanos coas parroquias máis rurais, difundindo a súa existencia e fomentando o seu uso entre a poboación. No caso do concello de Carnota, debido á súa importante dispersión, estes sistemas conectarían os diferentes núcleos rurais entre si e co propio núcleo de Carnota.

En segundo lugar, relacionando a conectividade dos sistemas locais coas grandes rutas que discorren entre Muros e Cee pola AC-550. Neste sentido é preciso ter en conta os fluxos, horarios e centralidades xa que se conta con diferentes equipamentos de carácter empresarial, ou centros

de saúde que se constitúen como auténticas centralidades e nós de comunicación con necesidades propias ós que é preciso responder.

Ademais, estes sistemas de transporte local, e o deseño da rede de conectividade co sistema supralocal, deben ser deseñados atendendo a múltiples criterios que van dende a mellora da interacción social das persoas maiores que residen en núcleos rurais (facilitando visitas ós Centros de Saúde ou a organismos oficiais, por exemplo), da mocidade que reside no núcleo de Muros ou nos diferentes núcleos de Carnota (facilitando a mobilidade en relación á escola ou ó lecer), ou das persoas en idade activa (facilitando a mobilidade para acceder ás centralidades laborais). É dicir, é preciso establecer unha análise da mobilidade local para seleccionar o mellor sistema de transporte acaído a cada territorio, en tanto que esta análise tamén debe ser ampliada para a elaboración dun programa comarcal de transporte adaptado específico en relación coas entidades sociais que traballan na Comarca, establecendo unha coordinación entre os sistemas de transporte e as necesidades sociais.

Finalmente, dentro deste programa, tamén é preciso iniciar accións de información/sensibilización/concienciación sobre o axeitado uso de vehículos sen carné que, en colaboración coas autoridades de seguridade viaria, protección civil e tráfico, incidan sobre o colectivo obxectivo de persoas maiores.

C) As múltiples exclusións.

Ó longo da diagnose e das conclusións foron expostas diferentes formas de exclusión que afectan á poboación na Comarca, salientando tanto aquelas de carácter económico relacionadas coa disposición de rendas, como as que teñen un carácter relacional vencelladas coa soidade, coa discapacidade ou as xeradas coas diferentes adicións.

Neste sentido, e directamente vencellado coa dinamización económica que, como se mencionou, é un elemento fundamental á hora de xerar capacidade de atracción dos territorios para a fixación de poboación e na loita contra a exclusión social derivada do risco de pobreza, nos Concellos da Comarca amósase como prioritario o establecemento de coalicións entre os departamentos de benestar e os de promoción económica e emprego ou desenvolvemento local, coa finalidade de conectar ámbalas políticas públicas co obxectivo de incidir sobre a xeración de economías de proximidade e, polo tanto, para xerar postos de traballo que garantan rendas suficientes para a poboación.

Estas coalicións internas deben ser expandidas á creación de dinámicas de traballo conxunto coas entidades asociativas que traballan no territorio, salientando pola súa importancia aquelas que traballan coas persoas con discapacidade, sobre todo tendo en conta a ausencia de equipamentos específicos na Comarca para a súa atención.

Ademais, é preciso facer referencia ó activo que supón a existencia nas Comarcas lideiras de equipamentos especificamente deseñados para o traballo con persoas con discapacidade. Esta

presenza abre novas posibilidades para o traballo na inclusión deste colectivo dende múltiples puntos de vista, entre os que salienta o de carácter laboral ou o lecer, sendo preciso deseñar actuacións específicas para incidir neste campo de actuación.

Recomendación 12. Deseño e creación de Bolsas de Traballo locais.

Con anterioridade mencionábase a necesidade de xerar *coalicións* entre os departamentos de benestar e os de promoción económica e emprego municipais co obxectivo de integrar as axendas do benestar e da dinamización económica para avanzar no proceso de atracción/retención de poboación.

Una das derivadas máis salientables da potencialidade desta *coalición* é a incidencia sobre os colectivos en risco de pobreza ou exclusión social, cos que é posible traballar non unicamente en termos de elaboración de itinerarios formativos, senón superando a inserción laboral a través de programas específicos integrándoos en ferramentas máis amplas e de maior alcance.

Así, a experiencia das diferentes Bolsas de Traballo coas que contan na actualidade Concellos na provincia é positiva á hora de establecer tanto iniciativas de intermediación entre a oferta laboral achegada por empresas e a demanda de postos de traballo solicitada polas persoas desocupadas, como á hora de establecer prioridades atendendo á existencia de diferentes colectivos obxecto de especial atención que poidan ser susceptibles de inserción efectiva.

A intermediación laboral debe ser complementada co apoio á xeración de novas iniciativas económicas de proximidade, polo que é interesante afondar nas xa mencionadas *coalicións internas* xa que estas ferramentas poden ser obxecto de interese de persoas coas que se estea a traballar dende benestar, en tanto que tamén poden ser de interese á hora de xerar iniciativas económicas que respondan ás necesidades de benestar.

De tódolos xeitos, a xeración de novas iniciativas económicas non é o único xeito de promover unha mellor inserción laboral de persoas con determinadas necesidades xa que, por exemplo, os Concellos xestionan o SAF que, como se puido comprobar, conta cun volume e cunha intensidade de recursos humanos que o fan unha oportunidade ó mesmo tempo que se estima a súa expansión, para responder á cal é preciso contar con persoal capacitado e cos perfís axeitados.

Recomendación 13. Creación dun sistema de bonificación local ás matrículas das accións formativas relacionadas co SAF.

Tal como se observou con anterioridade, o SAF non só é unha oportunidade laboral actual, senón que se prevé unha expansión do mesmo e, polo tanto, o incremento da demanda de persoal capacitado.

Neste caso, tendo en conta a feminización dos perfís que prestan servizo no SAF e o feito de que é un colectivo de especial atención polas políticas de benestar locais, ademais do efecto multiplicador que pode xerar en termos de fixación de poboación, é preciso fomentar o acceso á capacitación requirida para poder acceder ós procesos de selección dos diferentes prestadores a través dun sistema de bonificación ou bolsas que minore os custos da formación ás persoas en situación de desemprego.

Ademais, a pesar de que ó longo das presentes recomendacións se recolle a presenza de accións formativas territorializadas na Comarca, é preciso ter en conta os custos de desprazamento para o alumnado, de xeito que este concepto complete a mencionada bonificación ou bolsa de apoio ós estudos.

Recomendación 14. Fomento dunha contratación pública socialmente responsable.

A introdución tanto das cláusulas sociais, laborais e medioambientais así como a utilización da reserva de contratos⁴⁰ nas licitacións públicas está a converterse nunha ferramenta para que a contratación pública incida na dinamización dos sectores económicos de proximidade e na mellora da inclusión laboral de determinados colectivos con necesidades especiais, sempre dentro do respecto ó principio de seguridade xurídica.

Esta utilización é posible se previamente existe unha extensión das coalicións internas mencionadas con anterioridade entre os departamentos de benestar e promoción económica locais, ós departamentos de carácter xurídico e financeiro, de tal xeito que o Concello utilice un completo abano de alternativas no apoio das políticas de benestar.

A introdución destas ferramentas é posible, e na provincia existen diferentes experiencias de éxito, en licitacións tales como as relacionadas coa recollida e xestión de RSU, por exemplo, de elevada contía económica e de importante intensidade en termos de persoal requirido.

Con todo, na liña do mencionado con anterioridade, o uso das cláusulas sociais e a reserva de contratos por parte das administracións debe atender á normativa vixente, garantindo a seguridade xurídica dos procedementos de contratación.

Recomendación 15. Deseño e implementación dun programa comarcal de prevención de adiccións entre a infancia e mocidade.

Na actualidade estanse a espallar ou repuntar diferentes adiccións entre a mocidade. Algunhas delas, como as relacionadas co consumo de alcol, contan cun importante asentamento social que, en determinados casos, se agrava a raíz do fenómeno do botellón en lugares localizados. Outro

⁴⁰ Disposición adicional cuarta da Lei 9/2017, do 8 de novembro, de Contratos do Sector Público, pola que se traspoñen ó ordenamento xurídico español as Directivas do Parlamento Europeo e do Consello 2014/23/UE e 2014/24/UE, de 26 de febreiro de 2014.

tipo de adiccións son máis novidosas e, polo tanto, máis difíciles de identificar e de traballar con elas. Trátase, por exemplo, das adiccións ás novas tecnoloxías e ós teléfonos móbiles que, na mocidade, poden derivar en diferentes tipos de acoso. Ademais, outra derivada das adiccións de carácter tecnolóxico na mocidade é a relacionada coas apostas e co xogo, tanto nas casas de apostas como a través dos *smartphones*.

Así, se ben se constata a existencia nos centros escolares de actividades de carácter puntual relacionadas coas adiccións mencionadas, estas non son estables nin continuas no tempo como se recoñece por parte dos diferentes equipos técnicos municipais, dificultando a posibilidade de establecer medicións e avaliacións dos seus efectos, así como impedindo o seguimento e garantía de éxito das mesmas.

Deste xeito, considérase necesario o deseño dun programa estable de información e prevención sobre diferentes tipos de adiccións, con especial fincapé nas de carácter tecnolóxico e nas súas derivadas relacionadas co acoso e coa ludopatía. Este programa debería ser complementario coas diferentes accións que se desenvolven, de xeito puntual, por parte dos propios CEIP ou IES, de tal xeito que o deseño territorializado achegará unha maior riqueza e unha maior adaptación ás circunstancias locais.

Este programa, a liderar dende os departamentos de benestar locais, debe contar tanto cos centros educativos como coas ANPAS, considerando fundamental para o seu éxito a implicación das familias, para as que se desenvolverán accións específicas de información e sensibilización.

Ademais, é preciso complementar estes programas con outras accións levadas adiante en relación coa igualdade ou coa sexualidade, completando un abano de actividades de prevención de elevado impacto.

Con todo, este programa específico para a mocidade é preciso estendelo ás persoas de mediana idade, xa que os equipos municipais de benestar salientan que se está a detectar un incremento do alcoholismo entre este colectivo.

Como se pode comprobar, o traballo conxunto entre as institucións educativas e os departamentos municipais de benestar é básico á hora de establecer estratexias de prevención. A potencialidade desta colaboración tamén abre portas para o desenvolvemento de programas relacionados coa nutrición infantil saudable que poden ser *refocalizados* atendendo á prioridade de loitar contra a exclusión social e a pobreza infantil dende a garantía da equidade.

Recomendación 16. Deseño de programas de nutrición saudable de proximidade en equidade nos CEIP e nos IES da Comarca.

Na actualidade, unha das principais derivadas da desigualdade económica provocada, en grande medida, pola recente crise económica, é a relacionada coa pobreza e o risco de exclusión infantil.

Este risco de exclusión infantil afecta á nutrición dos nenos e nenas, que en vez de caracterizarse polo consumo de alimentos saudables, se centra en consumo de procesados de baixo valor nutricional e baixo custo, afectando polo tanto ó seu desenvolvemento físico e mental, ó mesmo tempo que incide de xeito substancial no seu desenvolvemento académico.

Para paliar este fenómeno é posible o desenvolvemento dun programa de almozos saudables de proximidade que, co obxectivo explícito de fomentar o consumo de alimentos de proximidade non procesados, tamén conta co obxectivo implícito de garantir o axeitado almorzo de todo o alumnado dos CEIP ou dos IES sen establecer diferenzas entre eles.

Este programa, a liderar dende os departamentos de benestar locais, suporía a posta en contacto de (I) produtores, (II) persoal especializado en nutrición, (III) cociñas e/ou servizos de alimentación dos centros educativos, (IV) profesorado, (V) alumnado, e (VI) ANPAS; para o cal se debe contar co apoio tanto das diferentes concellerías municipais (con especial atención a promoción económica e emprego pola súa relación cos produtores de proximidade), así como da dirección dos centros educativos.

Ademais, para a implementación deste programa é posible contar coa experiencia que ten o Concello de Muros a través do programa de reforzo educativo.

Ó longo das diferentes recomendacións vencelladas coa loita contra as diferentex exclusións é posible incidir na potencialidade coa que contan as actuacións en rede, así como o elevado interese das accións *multipropósito* deseñadas para os CEIP e os IES, de tal xeito que estas accións xeren efectos en diferentes campos estratéxicos para as políticas de benestar locais e que, grazas á xeración da confianza entre os actores, abran posibilidades de novas actuacións posteriores.

D) Os coidados.

Un dos alicerces das políticas de benestar locais é o relacionado cos coidados ás persoas, tendo en conta a necesaria complementariedade entre as diferentes formas de coidados entre as que salientan, pola súa potencialidade, os coidados no fogar prestados a través do SAF; os coidados prestados a través de equipamentos especializados de proximidade como poden ser os Centros de Atención ás Persoas Maiores, as Escolas Infantís ou os Centros de Día e Centros Ocupacionais para persoas con discapacidade ou necesidades especiais; os coidados prestados a través de prazas de carácter residencial; ou os coidados prestados a través das redes familiares.

Neste sentido, é preciso salientar a situación das prazas de atención ás persoas maiores de carácter non residencial xa que na Comarca non hai oferta residencial. Así, a pesar da súa evolución ascendente dende o 2005, preséntase unha salientable diferenza con respecto ás ratios establecidas como obxectivo. Neste sentido, é preciso salientar o importante número de prazas de atención á primeira infancia que supera as ratios tomadas como referencia, a pesar do indicado con respecto á efectividade dos horarios Escola Infantil de Carnota como equipamento de conciliación.

Dentro das prazas de carácter non residencial para a atención ás persoas maiores, é preciso reiterar a situación do Centro de Día de Muros, de titularidade pública e xestión consorciada que, a pesar de contar con 45 prazas oficiais no RUEPSS, na actualidade segundo os equipos técnicos municipais conta con entre 12 e 15 prazas operativas.

Con respecto a outro tipo de equipamentos para a atención a colectivos con discapacidade, a Comarca non conta con ningún centro especializado, aínda que estes existen nas Comarcas de Noia e de Fisterra.

Outra das grandes ferramentas das políticas locais relacionadas cos coidados é o SAF que, tanto na súa modalidade de dependencia como na de libre concorrència, conta cun salientable impacto na Comarca. Así, no ano 2018 o SAF chega a 141 persoas prestando máis de 39.000 horas de servizo por parte de case 30 auxiliares, o cal amosa non unicamente a intensidade do servizo, senón a elevada capilaridade do mesmo, sobre todo tendo en conta o perfil medio da persoa usuaria (persoas maiores) e a evolución da poboación.

Con todo, un dos elementos que na actualidade está a marcar a actuación do SAF municipal ou de libre concorrència, é a necesidade de cubrir as elevadas esperas derivadas do proceso de tramitación e valoración da dependencia e conseguinte prestación posterior dos seus abanos de servizos. Así, esta realidade seguida en boa parte dos Concellos supón que o SAF básico non sexa utilizado con criterios proactivos, senón como recurso previo á dependencia para persoas *de facto* dependentes pero que se atopan inmersas no proceso administrativo de valoración e tramitación de servizos.

Neste sentido, e co obxectivo de mellorar na prestación do SAF, considérase preciso acometer diferentes medidas.

Recomendación 17. Posta a disposición dos Concellos da Comarca de ferramentas para a mellora do SAF.

Tal como se mencionaba nas conclusións, o SAF é unha das principais ferramentas coas que contan os Concellos da Comarca para traballar nos coidados das persoas, sobre todo tendo en conta a situación de infradotación na Comarca de prazas residenciais e non residenciais de atención ás persoas maiores, polo que é preciso focalizar a atención nas necesidades do servizo, que van alén da expansión cuantitativa do mesmo.

Así, os Concellos están a prestar este servizo baixo diferentes modalidades de xestión (directa e mixta), sen contar con sistemas de seguimento e control informatizado do mesmo. Neste sentido, outro elemento a ter en conta é a elevada tensión operativa que está a supoñer o SAF para os equipos técnicos municipais. Esta tensión supón que, sobre todo se plasma nos Concellos que teñen xestión directa, a coordinación do SAF supoña unha elevada carga chegando a un tope operativo nas posibilidades de prestación de horas do propio servizo.

Deste xeito, a introdución de ferramentas para a mellora da xestión do SAF permitirá unha maior organización e capacidade por parte dos equipos técnicos. Ó mesmo tempo, no caso dos Concellos que optan pola externalización de todo ou parte do servizo, é preciso avanzar na mellora do asesoramento xurídico para o deseño das licitacións, así como do proceso de seguimento posterior da actividade do prestador externo.

Ademais, na liña de avanzar na homoxeneización das ferramentas do servizo, considérase necesario o establecemento de bolsas de traballo municipais elaboradas cunhas bases homoxéneas e semellantes en tódolos Concellos para, a partir dun contido inicial común, sexan adaptadas á realidade local.

Como se pode observar, a recomendación céntrase no fortalecemento das capacidades dos equipos técnicos municipais para o deseño, planificación, control e avaliación do SAF, co obxectivo de avanzar na mellora do servizo como parte fundamental da política de benestar local.

Recomendación 18. Deseño dun Plan de Formación territorializado con especificidade para o SAF.

A elevada intensidade do SAF en recursos humanos, así como a variación dos casos individuais ós que se enfrontan no seu traballo diario tanto os equipos técnicos como as persoas auxiliares, fan preciso o deseño de accións formativas específicas que permitan a actualización constante das persoas ás esixencias do traballo.

Ademais, é preciso ter en conta un elemento que, en numerosas ocasións non é ponderado con suficiencia. Trátase da elevada esixencia emocional á que se enfrontan as persoas profesionais dos equipos de benestar e que, con respecto ás auxiliares do SAF, viven en primeira persoa situacións de elevada tensión. Este elemento é preciso afrontalo a través de técnicas psicolóxicas co obxectivo de mellorar a saúde laboral e diminuír o risco do *profesional queimado/a*.

Finalmente, as accións formativas comarcais presenciais para as persoas profesionais do SAF levan implícito o establecemento de relacións entre estes profesionais, co cal se xeran dinámicas positivas de valor para o desempeño do servizo.

Recomendación 19. Deseño de protocolos de actuación para intervencións derivadas do SAF.

O SAF é un servizo que na Comarca está a chegar a máis de 140 fogares no ano 2018, polo que a súa elevada capilaridade convérteo nunha fonte de información dun enorme valor para os departamentos locais de benestar. Neste sentido, é preciso aproveitar este caudal para xerar novas intervencións que superen a atención directa á persoa usuaria e que se focalicen, entre outras, na valoración da (I) necesidade de realizar obras de rehabilitación, accesibilidade ou mellora da habitabilidade das vivendas; e (II) a necesidade de realizar intervencións coas familias

e coas persoas cuidadoras principais en materia de formación, respiro ou apoio psicolóxico a nivel individual e grupal.

A actuación dos departamentos de benestar municipais nestes aspectos é fragmentada, polo que é preciso crear procedementos para a intervención e homoxeneizala, sobre todo tendo en conta a importancia das devanditas actuacións.

Así, recoméndase o deseño de protocolos internos de actuación dos diferentes departamentos municipais (SAF, equipo técnico de benestar, urbanismo...) en relación á redacción (de ser preciso) de proxectos de obras de mellora da habitabilidade dos fogares e de solicitude de apoio económico (de ser o caso), sobre todo atendendo á realidade do Casco histórico de Muros coas súas características especiais; en tanto que tamén se recomenda tal, como se menciona con anterioridade, a expansión dos programas de atención ás persoas cuidadoras ou de intermediación en conflitos familiares, de acontecer.

Neste sentido, é importante salientar que na Comarca é preciso avanzar na mellora da habitabilidade das vivendas e da adaptación das súas estruturas e servizos, así como da súa accesibilidade, atendendo sobre todo ás necesidades das persoas maiores e tendo en conta a localización da vivenda no eido rural/urbano ou no Casco histórico de Muros. Esta liña de actuación, que ten no SAF unha fonte de información básica, segue o traballo do Proxecto RedMay (programa europeo Interreg V A España-Portugal encabezado pola Consellería de Política Social, a Universidade de Vigo e a Cámara municipal de Braga) e das súas intervencións relacionadas coa creación de contornas amigables – housing para as persoas maiores.

Recomendación 20. Deseño dun proxecto piloto para a mellora do SAF a través da Terapia Ocupacional.

Como se vén comentando, o SAF é un servizo que na actualidade está a ocupar un volume importante de recursos municipais, chegando a numerosos fogares da Comarca e amosando a posibilidade de xerar novas intervencións con maior profundidade, sobre todo tendo en conta o profundo proceso de avellentamento do territorio.

Este é o obxecto do proxecto piloto que se recomenda acometer na Comarca, dotando ós equipos SAF do profesional da Terapia Ocupacional que, para cada fogar, elabore un estudo de adaptación funcional e prevención de caídas. Estas funcións serán complementadas con obradoiros de memoria descentralizados onde o profesional da Terapia Ocupacional, en coordinación co resto do equipo de benestar, realizará actividades de reactivación e de prevención.

Este tipo de obradoiros terá dúas modalidades básicas. Os realizados en lugares públicos (centros sociais ou sociocomunitarios, por exemplo) ós que acudirán as persoas que non teñan dificultades de mobilidade ou que contan con posibilidade de transporte. Por outra parte, deseñárase unha metodoloxía específica para realizar estes obradoiros en fogares de persoas con dificultades de

movilidade, xuntando en función das posibilidades, a veciños da do núcleo favorecendo a socialización e o contacto.

Ademais, os profesionais da Terapia Ocupacional formarán ás persoas integrantes do SAF da Comarca para mellorar as súas habilidades e coñecemento, así como asesorarán ás persoas usuarias na adquisición de axudas técnicas.

E) Os equipos e a continuidade das políticas de benestar.

Un dos aspectos fundamentais nas políticas de benestar locais é o relacionado coa súa continuidade no tempo e, polo tanto, a súa estabilidade. Esta continuidade das actuacións, que é a fonte dos efectos que se procuran, non se acada sen contar coa continuidade dos equipos que as xestionan e implementan.

Como se puido comprobar, unha parte salientable dos recursos que os Concellos utilizan para financiar as políticas de benestar procede da Deputación da Coruña que, a través da convocatoria anual, achega recursos ós Concellos para financiar parte dos equipos e parte do custo do SAF libre concorrência. Con todo, este sistema de financiamento, alén de evolucionar de xeito substancial ó longo dos últimos anos, segue a ser de carácter anual, aspecto este que pode limitar a continuidade procurada nas políticas de benestar locais a través da introdución de elementos de discontinuidade nos equipos.

Neste sentido, un dos aspectos que inflúen, a nivel xeral, na presenza de retencias locais á hora de realizar a contratación efectiva de profesionais unha vez garantida o financiamento anual, é precisamente esta temporalidade, de tal xeito que avanzar na superación do marco temporal supón avanzar na cobertura definitiva dos equipos.

Ademais, na análise da situación dos equipos municipais salienta a presenza de persoal técnico complementario ó do/a Traballador/a Social. Neste sentido, a posta a disposición por parte da Deputación da Coruña de financiamento para cubrir estes perfís está a ser axeitado ó contribuír á multidisciplinariedade dos equipos e, polo tanto, á xeración de novas intervencións en campos de actuación de interese como é o relacionado cos centros educativos, por exemplo.

Con respecto ó persoal de apoio administrativo, a súa presenza tamén se atopa estendida, considerándose indispensable este apoio ós equipos técnicos para unha correcta prestación dos servizos. Con todo, a periodicidade anual do modelo de financiamento supón unha limitación á hora de proceder á contratación por parte dos Concellos deste persoal de apoio administrativo de xeito estable, co que isto supón á hora de liberar de carga ó persoal técnico.

Tamén é preciso ter conta, con respecto ós equipos técnicos municipais, a necesidade de dotación dende unha perspectiva comarcal de perfís técnicos diferentes ós xa habituais nos Concellos que apoiem, amplíen e incrementen a profundidade tanto das accións xa desenvolvidas como doutro tipo de programas propostos que respondan ós salientables retos detectados.

Así, dentro dun marco xeral de avance na estabilidade do apoio técnico e financeiro que a Deputación da Coruña presta ós Concellos e ás entidades da Comarca, é preciso incidir nas seguintes recomendacións.

Recomendación 21. Reforzo da posta a disposición dos Concellos da posibilidade de contar con perfís complementarios.

Na actualidade, os Concellos da Comarca aproveitan o financiamento da Deputación para a integración de persoal técnico complementario ó do/a Traballador/a Social. Así, en Muros estase a financiar un posto de A2 correspondente á Educadora Familiar e en Carnota un posto de A2 correspondente tamén á Educadora Familiar. Ademais, en tódolos Concellos atópase financiado o posto de administrativo.

En primeiro lugar, considérase que este apoio financeiro debe superar o horizonte temporal anual, camiñando na liña da estabilidade plurianual, co obxectivo non unicamente de reforzar a continuidade dos programas, senón de garantir a seguridade no fluxo financeiro para os Concellos, evitando así posibles dúbidas ou reticencias xurdidas dos departamentos municipais xurídicos ou económicos.

En segundo lugar, tendo en conta a implantación de persoal técnico complementario ó de traballo social, é preciso avanzar para dotarse de equipos de apoio técnico a nivel comarcal ou supralocal que apoiem e asistan ós equipos municipais para ampliar o abano de servizos e mellorar o alcance dos programas, respondendo ás novas necesidades sociais de xeito proactivo, así como prestando asesoramento específico nas materias máis sensibles.

Neste sentido, considérase preciso mellorar a coordinación comarcal e provincial da actuación dos perfís financiados, o cal redundará nun maior rendemento institucional e nunha maior integración das actividades.

Recomendación 22. Financiamento das actividades de benestar.

Como se pode comprobar, na actualidade o modelo de apoio financeiro da Deputación ós Concellos específico para as políticas de benestar locais céntrase no equipo e na actuación do SAF de libre concorrência. Por outra banda, dentro do POS+ inclúese o financiamento que en modelos de colaboración previos se destinaba a actividades relacionadas, por exemplo, co avellentamento activo.

Con todo, estes dous sistemas de financiamento (o POS+ e o Programa anual para o Financiamento dos Servizos Comunitarios Municipais – FOPSS-), aínda que complementarios, xeran lóxicas de actuación diferenciadas relacionadas coa súa condicionalidade. Así, en tanto o POS+ reforza a autonomía local outorgándolle á axenda municipal unha elevada capacidade de

distribución dos fondos, o FOPSS é un programa condicional de carácter sectorial. É dicir, é o maior ou menor peso da axenda local de benestar a que incide na asignación definitiva dos fondos do POS+ ás políticas de benestar, en tanto que a propia natureza do FOPSS garante a súa finalidade.

Neste sentido, no marco do avance na estabilidade e plurianualidade do actual modelo de colaboración entre a Área de Benestar da Deputación da Coruña e os Concellos proposta, é preciso incrementar esta colaboración a través da inclusión do financiamento de actividades de benestar que vaian alén das xa recoñecidas no POS+ ou das que se poidan implementar de xeito directo por parte da Deputación.

Así, recoméndase incluír no novo modelo financiamento actividades que sexan de especial interese na Comarca de Muros como son as relacionadas coa xeración de sinerxias entre benestar e promoción económica e emprego, co deseño de actividades encamiñadas á mocidade e á prevención de adiccións, na expansión dos programas para o traballo con persoas coidadoras, na análise, deseño e creación de sistemas locais de transporte público, ou na mellora das actividades desenvolvidas en relación co tecido asociativo local, aspectos estes nos que se recoñecen baleiros na actualidade e que de seren potenciados xerarán efectos multiplicadores das actividades de benestar mellorando a calidade de vida da poboación dende un punto de vista integral.

Recomendación 23. Programa de formación de benestar.

Dentro do Plan de Acción de Servizos Sociais contemplarase a necesaria elaboración dun Programa de Formación específico en materia de benestar de carácter territorializado que dea resposta ás necesidades de actualización dos equipos dos departamentos, e dentro do cal se insira de xeito específico a realidade do SAF como programa central cunha especial atención, como se menciona con anterioridade, ó traballo das profesionais auxiliares.

Este Programa de Formación en benestar terá como principal obxectivo a actualización das ferramentas e metodoloxías coas que actúan os equipos, favorecendo a interdisciplinariedade, e poñendo especial atención a aspectos como a xestión do SAF, o avellentamento, o enfoque sociosanitario ou que incidan en ocos recoñecidos como son os relacionados, por exemplo, co traballo coa mocidade ou coas persoas coidadoras, aspectos que están a marcar o presente das políticas de benestar nos Concellos de Muros.

O Programa de Formación en Benestar será complementado coa dotación, a nivel central, dun centro de recursos metodolóxicos e experiencias comparadas, completando así á formación presencial tradicional e poñendo a disposición dos equipos técnicos un abano de medios para a actualización e adaptación dos sistemas de traballo.

4.3 CONSIDERACIÓNS FINAIS.

O conxunto de recomendacións deseñadas para a mellora das políticas de benestar locais dos Concellos da Comarca de Muros insírense nun abano máis amplo recollido no Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña.

Este Plan de Acción, na liña de mellorar na estabilidade e de incrementar o apoio da Deputación ós Concellos, asume unha actuación de carácter integral que pretende mellorar a autonomía local, mellorar e incrementar os programas de actuación locais e o seu alcance dentro dunha estratexia de actuación a medio prazo que incida, dende unha lóxica integrada e común, en diferentes grandes realidades sociais que están a determinar a actuación dos servizos locais.

Así, o Plan de Acción diseña actuacións a desenvolver a nivel central, empezando pola consolidación e avance do modelo de relación multinivel dende a óptica da estabilidade e da plurianualidade, e a nivel local en estreita coordinación cos equipos locais, para cuxo reforzo e apoio tamén se deseñan medidas específicas.

Neste sentido, a través destas medidas, así como dende un punto de vista multidisciplinar e de rede, preténdese incidir en grandes aspectos como o devalo demográfico, o avellentamento ou a soidade que, se ben son unha realidade, medrarán en incidencia nos anos vindeiros.

Ademais, préstase especial atención ás ferramentas de intervención dos equipos locais que, comezando polo Servizo de Axuda no Fogar e continuando pola introdución da perspectiva comarcal na dotación de equipos de apoio complementarios, serán potenciadas na liña de contribuír de xeito integral na mellora do benestar e da calidade de vida da poboación, así como a xerar territorios atractivos.

OS SERVIZOS SOCIAIS NA COMARCA DE MUROS

Plan de Acción de Servizos Sociais

